

AVDELING FOR HELSE- OG SOSIALFAG

Masteroppgave i samfunnsarbeid

”Forening – og forandring?”

Betydning av deltakelse i innvandrersamfunnsorganisasjoner for kvinner

Høgskolen i Bergen, Institutt for vernepleie og sosialt arbeid,
Masterstudium i samfunnsarbeid (MASA 400/600)

Av Hilde Eliassen, januar 2010

Førord:

I forbindelse med mitt arbeid i et kvalifiseringstiltak for innvandrere har jeg fått økt interesse for innvandrersorganisasjonene og deres bidrag inn i det flerkulturelle Norge. Gjennom samtaleene jeg har hatt med kvinnene i denne studien har jeg fått økt kunnskap og forståelse for arbeidet deres i foreningene og et større innblikk i ulike innvandrer miljøer i Bergen. Først og fremst så vil jeg takke ledere og medlemmer fra innvandrersorganisasjonene for deres deltakelse i denne undersøkelse – takk for at dere ville dele tanker og erfaringer med oss! Det står stor respekt av det frivillige arbeid dere gjør!

Jeg vil også takke min veileder, Kjell Underlid som har lovet meg i havn med dette prosjektet. Takk for din tilgjengelighet og grundige tilbakemeldinger. Din hjelp og støtte i løpet av rause veiledningstimer har vært en viktig forutsetning for at dette arbeidet nå er slutført. Takk også til min andreveileder, Kjell Henriksbø som har vært en viktig støtte i forhold til å holde fokus på faget samfunnsarbeid i denne oppgaven. Takk til Tobba T. Sudmann for faglige og praktiske råd gjennom hele studiet.

Takk til Bergen kommune - arbeidsgiver og kollegaer - som har gjort det mulig for meg å kombinere arbeidet mitt med masterstudiet. Takk også til Integrerings – og mangfoldsdirektoratet for økonomisk støtte.

Sist, men ikke minst en takk til min familie som i størst grad har merket at mitt fokus og arbeidsinnsats har vært rettet mot å få slutført dette prosjektet. Uten ditt bidrag på hjemmefronten, Kjell Erik, ville ikke dette vært mulig.

Bergen, januar 2010

Hilde Eliassen

Innhold

Sammendrag:	5
Abstract	6
Kapittel 1: Det flerkulturelle samfunn	7
<i>Bakgrunn for valg av tema</i>	7
<i>Formålet med prosjektet</i>	11
<i>Tidligere forskning</i>	14
<i>Forskningsspørsmål</i>	15
<i>Min forforståelse</i>	16
<i>Oppbygning av oppgaven</i>	17
Kapittel 2: Deltakelse og Bourdieus teori om sosial ulikhet	19
<i>Deltakelse</i>	19
Deltakelse – i navnet eller gavnet?	19
Deltakelse, demokrati og menneskerettigheter	20
Deltakelse og empowerment – nøkkelbegreper i samfunnsarbeid	23
<i>Bourdieu teoretiske begreper sett i forhold til innvandrerkvinner</i>	28
Bakgrunn for Bourdieus tenkning	28
Begepet habitus og innvandrerkvinner	28
Begrepet felt og innvandrerkvinner	29
Kapitalbegrepene og innvandrerkvinner	31
Kritikk av Bourdieus teori om sosial ulikhet	36
Hvordan kan vi bruke Bourdieus teoretiske begreper i studiet av innvandrerkvinner	37
Kapittel 3: Metode	39
<i>Kvalitativ metode</i>	39
<i>Forskningsdesign: Kvalitativt forskningsintervju</i>	41
<i>Utvalg</i>	42
<i>Innsamling av datamateriale</i>	43
<i>Fremgangsmåte ved analyse av datamateriale</i>	45
<i>Forskningsetiske betraktninger</i>	46
<i>Metodiske refleksjoner</i>	47
Kapittel 4: Presentasjon av resultater	50
<i>Presentasjon av organisasjonene og intervjupersonene</i>	50
<i>Presenterte grunner til å delta i organisasjonene</i>	51
<i>Erfaring med å delta</i>	55
Sosial betydning	55
Kulturell betydning	59
Politisk betydning	68
Betydning for arbeidsdeltakelse	70
Utfordringer med organisasjonsdeltakelse	72
Oppsummering av funnene	74

Kapittel 5: Diskusjon	77
<i>Deltakelsens betydning sett i lys av Bourdieus teori om sosial ulikhet.</i>	77
Deltakelse og habitus	77
Deltakelse og feltet	79
Deltakelse og sosial kapital	82
Deltakelse og kulturell kapital	84
Deltakelse og økonomisk kapital	85
Deltakelse og symbolsk kapital	85
<i>Deltakelse - en vei til integrering og krav om menneskerettigheter?</i>	88
Deltakelsens betydning for integrering	88
Deltakelsens betydning for politisk integrering	90
Kapittel 6: Avsluttende refleksjoner	96
Referanser:	99
Vedlegg 1: Intervjuguide	
Vedlegg 2: Informasjonsskriv i forbindelse med henvendelse til aktuelle organisasjoner.	
Vedlegg 3: Samtykke-erklæring	
Vedlegg 4: Godkjenning av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste	

Sammendrag:

Bakgrunn: I stadig økende grad består den norske befolkning av innbyggere med innvandrerbakgrunn. Det fører til behov for økt kunnskap om prosesser, som kan bidra til mangfold, deltakelse og inkludering på ulike samfunnsarenaer. Det er i liten grad forskningsbasert materiale på i innvandrerorganisasjonene og hvilken betydning deltakelse i organisasjonene kan ha for enkeltmedlemmer.

Formål: Med mitt forskningsarbeid ønsker jeg å se på den sosiale, kulturelle og politiske betydning deltakelse i utvalgte innvandrerorganisasjoner i Bergen har for kvinner. Et av nøkkelbegrepene i faget samfunnsarbeid er *sosial deltakelse*. Økt kunnskap om innvandrerkvinnens muligheter og begrensinger til sosial deltakelse vil ha en samfunnspolitisk betydning, og være et bidrag til utviklingen av faget, samfunnsarbeid.

Materiale og metode: Materialet er innsamlet gjennom kvalitative semistrukturerte dybdeintervju med kvinner fra tre ulike innvandrerorganisasjoner i Bergen. Analysen av de transkriberte intervjuene baserer seg på ad hoc meningsgenererende metode. Kategorier og mønstre ble utviklet med utgangspunkt i dataene. Resultatene blir diskutert i lys av blant annet Bourdieus teori om makt og ulikhet og annen teori innen samfunnsarbeid.

Konklusjon: Kvinnene forteller om foreningenes fellesskap og aktiviteter, som gir er av stor betydning for tilgang på sosial og kulturell kapital. Økt kapital gir muligheter for økt deltakelse på andre sosiale felt og dermed muligheter for økt integrering. Deltakelse i foreningene bidrar også til et politisk engasjement, men da først og fremst i forhold til fokus på menneskerettigheter.

Nøkkelord: Marginalisering, innvandrerkvinner, frivillige organisasjoner, deltakelse, empowerment, integrering, menneskerettigheter

Abstract

Background: The Norwegian population consists increasingly of inhabitants with immigrant background. This makes it necessary to understand processes that can contribute to plurality, participation and inclusion on various areas in the society. There exists little research based material on immigrant organizations in Norway and on the impact participation in these organizations can have for individual members.

Purpose: The purpose of this research is to study the social, cultural and political significance of participation in some selected immigrant organizations for women in Bergen. A key concept in community work as a field is *social participation*. Increased knowledge about immigrant women's possibilities and limitations as regards social participation will have a societal importance and contribute a contribution to the development of community work as a field.

Material and methodology: The material is collected through qualitative semi-structured in-depth interviews with women from three different immigrant organizations in Bergen. The analysis of the transcribed interviews is based on ad hoc meaning generating method. Categories and patterns were developed with a starting point in the data. The results will be discussed in light of, Bourdieu's theory of power and inequality and other bodies of theoretical work within community work.

Conclusions: The women tell about the community and the activities of their organizations, which have an importance for access to social and cultural capital. Increased capital makes possible increased participation in other social fields and thereby increased integration. Participation in the organizations who contributes to political involvement, but then primarily related to a focus on human rights.

Key issues: Marginalization, immigrant women, voluntary organizations, participation, empowerment, integration, human rights.

Kapitel 1: Det flerkulturelle samfunn

Bakgrunn for valg av tema

Tema for denne oppgaven er erfaring med deltakelse i tre ulike innvandrersorganisasjoner for kvinner i Bergen. Erfaringen er knyttet til medlemskap i Selvstendig demokratisk kurdisk kvinne forening, Somalisk kvinneforening i Hordaland og Tamilsk kvinneorganisasjon.

Bakgrunn for valg av tema er et ønske om mer informasjon om sosial deltakelse for innvandrerkvinner og deres muligheter for gode integreringsprosesser i Norge. Når en i denne oppgaven viser til ”innvandrerkvinner”, tenkes det på kvinner som kommer fra land i Asia, Afrika og Latin-Amerika. Kvinnene er på ingen måte like eller har samme interesser. Deres interesser vil som ellers variere med religiøs tilhørighet, etnisitet, klassebakgrunn, utdanning, deltakelse i arbeidsmarkedet og annet. De vil likevel ha noen felles erfaringer som vi her skal ta utgangspunkt i.

Det har de senere årene vært en økende politisk oppmerksomhet på utfordringer knyttet til at Norge i stadig mindre grad er et homogent samfunn¹. Tall hentet fra Statistisk sentralbyrå viser at innvandrerbefolkningens² størrelse ved inngangen til 2009 fortsatt er relativt lav i forhold til folketallet. Innvandrerbefolkningens andel av hele befolkningen i 2008 var 10,6 prosent. Innvandrerbefolkningen talte 508 000 personer. Rundt halvparten har sin bakgrunn fra Asia, Afrika og Latin-Amerika³. Det er store variasjoner i Norge i forhold til andel av befolkningen som har innvandrerbakgrunn. Det bor innvandrere i alle landets kommuner, men 43 % av alle innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre bor i Oslo og Akershus. I Bergen har i underkant 10% av innbyggerne innvandrerbakgrunn, altså nær landsgjennomsnittet.

Slik det fremkommer i St.meld.nr.49 ”Om mangfold gjennom inkludering og deltakelse”, (2003-2004) er det en viktig målsetting for myndighetene i Norge at innvandrere skal bli

1 Dagens mangfold i befolkningen er ikke bare et resultat av innvandring. Samene er Norges urbefolkning. I tillegg har vi en lang historie med blant annet minoritetsgrupper som kvener, skogfinner, romanifolket og jøder.

2 SSB definerer innvandrer til å være en som er født i utlandet eller at en av foreldrene er født i utlandet.

3 Tall fra iFakta 2009, Integrerings – og mangfoldsdirektoratet

inkludert i samfunnet uten sosial utstøting, marginalisering og ulikhet i muligheter. I Europa og også i Norge har en sett at manglende integrasjon i samfunnet bidrar til sosial forvitring og at det vokser fram en ny underklasse – blant annet produsert gjennom sosial ekskludering av innvandrerbefolkningen (Halvorsen 2002:156). Sosial eksklusjon kan ses på som en innskrenking i et fullverdig medborgerskap. Medborgerskap viser til at landets borgere formelt og reelt sett er like. De har alle lik status når de innehar fullt medborgerskap. Det er tre dimensjoner knyttet til fullverdig medborgerskap; status, deltakelse og identitet (Roche 1992 i Halvorsen 2002:158). Oppmerksomheten her vil rette seg mot deltakelsesdimensjonen knyttet til innvandrerkvinnens muligheter til å være aktive, autonome og handlende aktører på ulike arenaer som arbeidsmarkedet, boligmarkedet, forbruksmarkedet, sivilsamfunnet og politikken.

I følge tall fra SSB⁴ (4.kvartal 2008) er 71,6 % av befolkningen⁵ i arbeid, for kvinner var prosenten 68,5 %. Andel av kvinner fra Asia og Afrika som er i arbeid er henholdsvis 51,1% og 42,8% (iFakta 2009).

Som et resultat av innvandrernes svakere tilknytning til arbeidsmarkedet har innvandrerhusholdninger i snitt lavere inntekter enn gjennomsnittshusholdningen. I husholdninger hvor hovedinntektshaveren er en ikke-vestlig innvandrer, var den samlede gjennomsnittsinntekten 63 prosent av inntekten til gjennomsnittshusholdningen i 2005. Av den samlede inntekten var andelen overføringer større blant ikke-vestlige innvandrere sammenlignet med befolkningen ellers (29 mot 20 prosent) i 2005. 26 prosent av personene i ikke-vestlige innvandrerhusholdninger tilhører lavinntektsgruppen (etter OECDs målemetode), sammenlignet med 5,6 prosent i hele befolkningen. Generelt øker imidlertid innvandrerhusholdningers inntekt med økende botid.

Tall fra SSB viser også forskjeller når det gjelder andel i høyere utdanning (19–24 år). Høsten 2006 var 31% av alle i denne aldersgruppen i høyere utdanning, mens blant førstegenerasjonsinnvandrere var tallet 19%. I begge gruppene er prosentandelen høyere blant kvinner.

⁴Tallene er hentet fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratets faktahefta om innvandrerbefolkningen i Norge i 2009.

⁵ Gjelder befolkningen mellom 15 – 74 år.

Valgdeltakelsen ved kommune- og fylkestingsvalget 2007 var langt lavere blant personer med innvandrerbakgrunn enn blant gjennomsnittet i befolkningen. Det var små endringer i valgdeltakelsen sammenlignet med 2003 og 1999: Sett under ett ble deltakelsen blant ikke-vestlige innvandrere på 34 prosent. Valgdeltakelsen i hele befolkningen var på 62 prosent.

Presenterte fakta viser at innvandrerkvinner generelt deltar i lavere grad på ulike samfunnsarenaer. Det er likevel viktig å understreke at det er store forskjeller mellom kvinnene. SSB konkluderer med at sysselsettingen i innvandrerbefolkningen påvirkes klart av landbakgrunn og botid, men også av innvandrergrunn (IMDi-rapport 3-2007 Kvinner og arbeid)

Å få økt kunnskap om det flerkulturelle Norge har de senere årene vært et prioritert område innen forskningsfeltet. I svært begrenset grad har en forskningsbasert materiale om innvandrerorganisasjonene (Predelli 2006). Innvandrerorganisasjonenes historie i Norge er relativt kort, og henger sammen med immigrasjonsperioden som begynte i andre halvdel av 1960-tallet. Behov for å fremme interessene til ”fremmedarbeiderne” skapte de første organisasjonene. Religiøs tilhørighet var et annet grunnlag for organisering, og førte til dannelse av både formelle institusjoner, som moskéer, og mer uformelle religiøse grupper. Da flyktninger og i økende grad familieflyktninger begynte å dominere immigrasjonsmønsteret, oppsto det et behov for grupper og foreninger basert på nasjonal, etnisk og kulturell arv og tilhørighet. De fleste innvandrerforeningene i Norge er basert på det lokale eller regionale nivået, og kun et fåtall opererer nasjonalt. Flesteparten av innvandrerforeningene i Norge er medlemsbaserte, og de fleste av dem har mindre enn ett hundre medlemmer. (Predelli 2006) Myndighetene har søkt å kompensere fraværet av landsdekkende organisasjoner i Norge ved å etablere Kontaktutvalget mellom innvandrere og myndighetene (KIM)⁶.

I St.meld. 49 ”Mangfold gjennom inkludering og deltakelse” 2003/2004:124 - blir de frivillige organisasjoner beskrevet som viktige demokratiske aktører som kanaliserer politiske og kulturelle impulser fra befolkningen inn til beslutningstakere og offentlige myndigheter.

Videre sies det at de frivillige organisasjonene kan ha følgende funksjoner

- Fange opp signaler fra grasrota

⁶ Kontaktutvalget mellom innvandrere og myndigheter ble opprettet i 1984 med formål om å styrke dialogen mellom innvandrere og myndigheter (www.kim.no)

- Kunne påvirke egen hverdag; i nabolag, i skole, vedr. kulturaktiviteter eller på politisk plan
- Øke selvtillit og mestring
- Bidra til sosial kompetanse
- Øke samfunnsdeltakelse på andre områder
- Springbrett til politisk aktivitet
- Sette i gang aktivitet og tiltak som det offentlige ikke tilbyr

Regjeringen er opptatt av å skape et levende og aktivt sivilt samfunn og ønsker derfor å støtte de frivillige organisasjonene gjennom ulike støtteordninger. Målsettingen med tilskuddsordningen er å styrke organisering og deltakelse av innvandrere lokalt, og videre utvikle relasjoner på tvers av ulike innvandrergroperinger, og mellom minoritet og majoritet. Målet er både at innvandrere får tilgang til flere sosiale nettverk og at de settes bedre i stand til å fremme felles interesser overfor lokale myndigheter – jfr Integrerings- og mangfoldsdirektoratets Rundskriv 03/09 ”Tilskudd til frivillig virksomhet i lokalsamfunn som bidra til deltakelse, dialog og samhandling”.

Gjennom mastergradsstudiet i samfunnsarbeid har det vært fokusert på empowerment på individ - og gruppenivå (Ledwith 2005; Minkler 2005; Askheim and Starrin 2007). Begrepet empowerment har vært vanskelig å få oversatt til norsk på en dekkende måte. Det brukes begreper som ”brukermedvirkning”, ”livsstyrketrening”, ”styrking”. For å understreke maktaspektet blir ofte begrepet bemyndigelse brukt. Empowermentprosessen handler om at underprivilegerte erobrer makt. Idégrunnet for bemyndigelse bygger på verdier som selvstendigjøring, menneskerettigheter, demokrati, solidaritet og kollektivt ansvar. (Stang 2003:141/142).

Økt forståelse for de sosiale maktstrukturene i samfunnet kan bidra til økt empowerment hos personer eller grupper. I de senere tiår har den franske sosiologen Pierre Bourdieu bidrag til forståelse av maktstruktur hatt stor betydning. Hans analytiske begreper habitus, felt og kapital er sentrale for å forstå begrensninger og muligheter for sosial deltakelse – her innvandrerkvinnens muligheter til makt og innflytelse (Bourdieu og Wacquant 1995; Bourdieu 2000; Wilken 2006). En teoretisk tilnærming til sentrale begreper i samfunnsarbeid, med spesiell vekt på Pierre Bourdieus forståelse av maktens karakter, vil være bakteppet for denne oppgaven.

Formålet med prosjektet

Formålet med dette prosjektet er å bidra til økt kunnskap om betydningen av deltakelse i innvandrersorganisasjoner for kvinner i Hordaland. Det meste av forskningen på dette feltet er på organisasjonsnivå og er Oslobasert. Jeg ønsker å utforske hvilken betydning det har for den enkelte innvandrerkvinner å delta i organisasjonene sosialt, kulturelt og politisk. Med tidligere forskning som bakteppe ønsker jeg å se bakom tallene og forstå enkelte innvandrerkvinner livsverden og deres motivasjon og erfaring med å delta i organisasjonen.

I den samfunnsvitenskaplige forskning i dag er en aktuell problemstilling om den frivillige organiseringen bidrar til å integrere eller kollektivt marginalisere minoriteter (Ibsen and Skov Henriksen 2001). Et ønske med studien er blant annet å bidra til økt kunnskap om denne problemstillingen.

I følge Lorentzen (1997:64) kan en forstå integrasjon på tre måter;

Tilhørighetsforståelse – integrasjonen skjer gjennom de prosesser som vever individet inn i et monolittisk fellesskap, og der man blir bærer av systemets normer. Her brukes gjerne integrasjon ensbetydende med assimilasjon.

Rettighetsforståelse - staten står som garantist for at individer får sine rettigheter som arbeid, helse økonomi m.m. Staten definerer også hvilke plikter som må oppfylles for at rettigheter skal utløses. Denne forståelsesformen blir imidlertid kritisert for blant annet at rettighetsrelasjoner mellom individ og offentlig forvaltning er individuelle og ikke bidrar til å styrke følelsen av fellesskap i befolkningen.

Differensieringsforståelse – samfunnet er veridipluralistisk. Grupper med tilsynelatende uforenlige verdier blir innlemmet i samfunnsstrukturen ved at de oppnår like vilkår for sin utfoldelse (Waltzer 1995 i Lorentzen 1997). Integrasjon skjer ikke bare i et system, men i flere ulike system. I stedet for et assimileringperspektiv får vi her integrasjon preget av et formelt medlemskap, der en har lik rett til deltakelse uten krav om likhet.

Mitt ståsted ligger nærmest en differensieringsforståelse av begrepet integrering. Dette er også i tråd med slik St. meld.nr.49 (2003/2004:33) beskriver behovet for å balansere mellom å respektere og ivareta mangfold og individuelle rettigheter på den ene siden og å sikre visse felles mål, delte verdier og gjensidig lojalitet på den andre siden. Dette blir gjerne omtalt som

”diversity policy”. For å få til denne balansen er det viktig at minoritetene blir hørt i samfunnsdebatten og at ikke integreringsdebatten skjer på majoritetens premisser.

I lys av dette ønsker jeg å se på den sosiale, kulturelle og politiske betydning deltakelse i utvalgte minoritetsorganisasjoner i Bergen har for innvandrerkvinner. Ved å få mer kjennskap på dette feltet kan en også få kunnskap om hva som kan skape gode integreringsprosesser for innvandrerkvinner. Et sentralt spørsmål i integreringsdebatten er hvilken type organisasjonsdeltakelse som fremmer integrasjon. Vil deltakelse i ”norske” organisasjoner hvor majoritets- og minoritetsbefolkningen møtes og lærer av hverandre, ha best effekt - eller vil deltakelse i minoritetsorganisasjoner, der innvandrere får dekket sosiale og kulturelle behov, være en viktig plattform som kan gjøre videre deltakelse i samfunnet lettere?

På samme måte som mange innvandrere har behov for å organisere seg har samfunnsarbeid blant annet sine historiske røtter fra settlement-bevegelsen i Nord-Amerika på slutten av det 19. århundret, hvor grupper i et begrenset geografisk område eller grupper med samme behov, ønsket å organisere seg for å bedre sine levevilkår (Minkler 2005:27; Turunen 2009:40). Begrepet samfunnsarbeid ble introdusert i sosialt arbeid verden over gjennom FN på slutten av 1950-tallet (Turunen 2009:40).

Samfunnsarbeid er i følge Twelvetrees (2002:1):

“... the process of assisting people to improve their own communities by undertaking collective action.”

Det vises her til samfunnsarbeiderens rolle, der oppgaven er å legge til rette for at grupper, enten de er geografisk eller interessemessig avgrenset, får mobilisert sine ressurser slik at de gjennom kollektiv handling kan få bedre levekår. Samfunnsarbeideren skal støtte utsatte grupper til selv å kunne, på frivillig basis, drive nabolags – eller interessegrupper, som for eksempel grupper for ungdom, innvandrere eller eldre. Det vesentlige er at gruppen selv bevisstgjøres og utvikler ferdigheter slik at de selv kan handle i fellesskap for å påvirke sin situasjon.

Samfunnsarbeid handler om å bidra til kollektiv empowerment. Det kjennetegnes av at personer med felles opplevelse har et ønske om å organisere seg for å kunne påvirke samfunnsforholdene – og det kjennetegnes av solidaritet.

Ettersom samfunnsarbeiderens rolle er å bidra til at utsatte grupper bevisstgjøres og selv handler for å forbedre sin livssituasjon, vil etter mitt syn fokus på betydning av deltakelse i innvandrerorganisasjoner ha relevans for faget samfunnsarbeid.

De senere årene har jeg arbeidet i et kommunalt tiltak som har som formål å gi et kvalifiseringstilbud til innvandrerkvinner som ikke har fått en fast tilknytning til arbeidslivet. I utarbeidingen av kvalifiseringsprogrammet har jeg vært opptatt av å samarbeide med frivillige organisasjoner, ettersom de frivillige organisasjonene utøver et viktig supplement til det offentliges tjenestetilbud og kan være et viktig nettverk for den enkelte deltaker. Det vil også i denne sammenheng være viktig for meg å få en dypere kjennskap til betydning av deltakelse i minoritetsorganisasjoner.

Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at ikke-vestlige innvandrere i større grad er en marginalisert gruppe sammenlignet med resten av befolkningens deltakelse på samfunnsarenaer som arbeidsliv, utdanning og forbrukerområdet (iFakta 2008). Gjennom denne oppgaven ønsker jeg også å bidra til å styrke deres stemmer. Jeg ønsker å gi noen representanter for gruppen muligheter til å bli hørt.

Et underliggende formål med prosjektet er da også å kunne påvirke feltet. Gjennom forskningsmetodene vil informantene bli påvirket av de spørsmål som blir stilt. I det kvalitative intervjuet vil ikke intervjupersonene besvare spørsmål fra en ekspert, men formulerer også sin egen oppfatning av den verden de lever i (Kvale 2001:25). Slik Paulo Freire beskriver i den undertrykte pedagogikk kan deltakelse i denne prosessen ha en bevisstgjørende og frigjørende effekt (Freire and Nordland 1999).

Jeg har primært et forskningsformål med denne oppgaven, men hvordan oppgaven/rapporten brukes i videre prosesser vil også være viktig for samfunnsarbeid/organisasjonsarbeid. Samfunnsarbeid har som nevnt ovenfor et handlingsaspekt. En måte å bruke rapporten på er å ha et nytt møte med organisasjonene for sammen å reflektere over hva resultatene av rapporten har å si for dem.

Tidligere forskning

Som nevnt innledningsvis er det liten forskning på betydningen av deltakelse i innvandrersorganisasjoner i Norge, men det er bredt forskningsbelegg for at deltagelse i frivillige organisasjoner generelt har betydning for sosial integrasjon og demokratiutvikling. (Wollebæk og Selle 2002; Wollebæk et al. 2008; Rønning og Starrin 2009).

Det har imidlertid vært noe forskning på innvandrersorganisasjonenes rolle i Norge. Jeg vil i det følgende nevne noen sentrale bidrag. Melve (Dahlstedt et al. 2003) har gitt et bidrag til diskusjonen om innvandrersorganisasjonenes politiske innflytelse. I sin studie av Kontaktutvalget mellom innvandrersorganisasjoner og myndigheter (KIM) i Hordaland og Rådet for innvandrersorganisasjoner i Oslo, finner Melve betydelige lokale variasjoner når det gjelder organisasjonenes muligheter til og faktiske innflytelse på politikk. I Oslo opplevde de større grad av innflytelse sammenlignet med KIM i Hordaland.

I den norske makt- og demokratiutredningen har også Line Nyhagen Predelli (2003) et bidrag som viser at 13 organisasjoner som representerer etniske minoritetskvinner i Norge generelt har begrensede formelle muligheter (gjennom offentlige høringer og representasjon i utvalg og råd) til å utøve innflytelse på offentlig politikk. Men organisasjonene (samt profilerte enkeltpersoner) klarer likevel å utøve til dels betydelig politisk innflytelse gjennom mer uformelle kanaler. Line Nyhagen Predelli (2006) har også gjennom et prosjekt ved NIBR undersøkt innvandrersorganisasjoners utbredelse og virkemåte. De fleste slike organisasjoner – foreninger – er som nevnt små og lokale eller regionale, kun et fåtall opererer nasjonalt og landsdekkende. Mange som er aktive i foreningene setter utformingen av den offentlige støtteordningen til innvandrersorganisasjoner i sammenheng med det høye antallet lokale foreninger og tilsvarende lave antallet nasjonale foreninger og organisasjoner. Flere mener ordningen favoriserer kulturelle aktiviteter og styrer dem bort fra mer politisk orienterte aktiviteter. Dette selv om noen – en tredel av de undersøkte – forsøker å påvirke lokale saker og mange tross alt er involvert i en eller annen politisk aktivitet. Det synes rimelig at innvandrersforeningene kan deles inn i to grupper; på den ene siden foreninger som forsøker å delta i politiske prosesser samtidig som de driver kulturelle og sosiale aktiviteter, og på den andre siden foreninger som fokuserer mer eksklusivt på det kulturelle og sosiale.

Rogstad (2007) har undersøkt fordelingen av sosial kapital mellom majoritetsbefolkningen og tre ulike minoritetsgrupper. Variabler som ble brukt var generalisert tillit, institusjonalisert nettverk, uformelt nettverk, formelt nettverk, interessert i lokalpolitikk eller oppdatert på norske nyheter. Langs alle de utvalgte dimensjonene skiller ikke uventet majoritetsbefolkningen seg fra minoritetene ved å ha høyere sosial kapital.

Agderforskning foretok i 2007 en evaluering av tilskuddsordningen til lokale innvandrersorganisasjoner og lokalt virke (Hidle et al. 2007). Kort oppsummert ble det konkludert med at tilskuddsordningen medvirket en god del til innvandrernes egenorganisering, men ordningen fremmet i begrenset grad økt kontakt og integrering med andre grupper og majoritetssamfunnet. Mange av organisasjonene har en betydelig bredde i sin aktivitet og fungerer kanskje først og fremst som viktige sosiale møteplasser for egen gruppe.

Björg Moen har på medlemsnivå intervjuet deltakere i et par innvandrersorganisasjoner i Oslo og Asker. Hun skriver at deres opplevelse av fellesskap gjennom felles bakgrunn og erfaringer fra hjemlandet er vesentlig. Det er ikke politisk innflytelse som er det primære. Men deltakelse i kulturelle foreninger kan få ringvirkninger. Informasjon, seminarer og samtaler som foregår mellom deltakerne gir kunnskaper som kan gjøre folk tryggere på hvordan de kan delta i livet utenfor hjemmet og familien (Moen 2009).

Forskningsspørsmål

Mitt forskningsspørsmål i denne oppgaven er:

- **Hvilken betydning har deltakelse i innvandrersorganisasjoner for kvinner ?**

Mitt fokus vil være å få en forståelse av innvandrerkvinnenes egen opplevelse, motivasjon og erfaring i forbindelse med deltakelse i innvandrersorganisasjoner. Hvilke kvaliteter har deltakelse i organisasjonene for dem? I hvilken grad vil deltakelse i innvandrersorganisasjoner bidra til økt samfunnsdeltakelse også på andre områder? Bidrar organisasjonsdeltakelse til integrerende prosesser i storsamfunnet for den enkelte og for gruppen?

I og med at tidligere forskning på temaet i stor grad har fokusert på organisasjonsnivå og vært Oslobasert, ønsker jeg å se på betydningen av organisasjonsdeltakelse for enkelte innvandrerkvinner i Bergen. Gjennom kvalitative intervju ønsker jeg å få fram kunnskap både i bredde og dybde i forhold til enkelte kvinners erfaring med kollektiv forening og i hvilken grad deltakelse gir en forandring både for dem selv og for gruppen de tilhører. Med forandring tenker jeg på alt fra styrking av individuell autonomi til politisk innflytelse i forhold til saker som angår dem.

Min forforståelse

Gjennom arbeid og studier har jeg fått en forforståelse av temaet; innvandrerkvinner, deltakelse og innflytelse. Forforståelsen er nødvendig i all forskning for å kunne innhente relevant data. Det er også viktig å være åpen og bevisst egen posisjon ettersom den vil kunne påvirke innhenting og tolkningen av data.

Jeg er utdannet sosionom og har som nevnt arbeidet i mange år i sosialtjenesten i Bergen kommune. De senere årene har jeg arbeidet i et kommunalt tiltak for innvandrere og er opptatt av å bidra til å styrke gruppens deltakelse på ulike samfunnsområder. Gjennom mitt arbeid har jeg fått en erfaringsbasert kunnskap om hvilke utfordringer mange innvandrere møter i det norske samfunnet, spesielt i forhold til arbeidsmarkedet. Min erfaring med å snakke med innvandrere om deres situasjon og god kjennskap til mange av de problemstillinger de selv er opptatt av anser jeg som en styrke for denne oppgaven.

I tillegg har jeg tilegnet meg teoretiske kunnskap gjennom mastergradsstudiet i samfunnsarbeid. I denne oppgaven trekker jeg spesielt fram Bourdieus forståelse av sosiale ekskluderingsprosesser. Bourdieu kaller en av de kulturelle kapitalene for habitus – individets kroppsliggjorte disposisjoner (være – og tenkemåter) som er påvirket av klassebakgrunn og det sosiale miljø en er vokset opp under (Bourdieu og Wacquant 1993). Her er det de som har makten som definerer hva som skal regnes som ”bedre” enn noe annet, og dette bedre anerkjennes som bedre av samfunnet som helhet. Det er tale om et dominansforhold. Mangel på etterspørsel av minoritetenes kapital vil kunne føre til ekskludering og marginalisering.

Samfunnsarbeid som fag har tro på at kollektiv forening og handling kan bidra til å motvirke ekskluderingsmekanismer (Ledwith 2005; Minkler 2005; Hutchinson 2009).

Bourdieu er som forsker opptatt av forforståelsen. Han peker på tre slags forforståelser som er med på å fordunkle det sosiologiske blikket (Bourdieu og Wacquant 1995:44). Han tar først for seg forskerens ståsted med tanke på kjønn, klasse og etnisitet. Jeg vil da spesielt påpeke nødvendigheten av å være bevisst at jeg som forsker forholder meg til dataene som kvinne med ”norske, middelklasse øyne”.

Den andre forforståelsen går på posisjonen forskeren inntar i det akademiske feltet. Forskning dreier seg om også om et spill og hvilken posisjon en har. Som mastergradsstudent innehar en begrenset symbolsk kapital i dette maktspillet, men en bør være bevisst sin posisjon i forhold til kunnskapsskaping.

Den tredje og mest dyptliggende forforståelsen, den intellektualistiske forforståelsen, driver en i retning av å oppfatte verden som et skuespill, som en samling meningslementer som forlanger å bli tolket snarere enn som problem som krever praktiske løsninger. Hver gang vi glemmer å trekke oss tilbake og kritisere de forutsetningene som alt er tenkt om verden risikerer vi å redusere den praktiske logikken til teoretisk logikk. Vi må stadig ha et kritisk blick på forutsetningen som ligger i de begreper vi bruker, analyseredskapen og i de praktiske operasjonene i forskningen.

Selvrefleksjon er nødvendig i alt forskningsarbeid for å være bevisst hvilken forforståelse og teoretiske referanseramme en har med seg inn i prosjektet. Spesielt i den kvalitative forskningsprosessen skal forskeren konsentrere seg om betydningen av egen forforståelse og den teoretiske referanserammen - det er i samspillet mellom disse forholdene den nye kunnskapen vokser frem i de empiriske data (Malterud 2003:46).

Oppbygning av oppgaven

Kapittel 2 presenterer den teoretiske referanserammen for oppgaven. Begrepet deltakelse er sentralt i samfunnsarbeid og i teori som omhandler demokrati og menneskerettigheter. Her blir begrepet diskutert og problematisert, men fremfor alt blir det argumentert for at deltakelse

er grunnlaget for å kunne påvirke. Videre blir bidrag fra teoretikere knyttet til faget samfunnsarbeid presentert – og da spesielt Bourdieus teori om makt og ulikhet.

Kapittel 3 presenterer forskningsmetoden som er valgt i denne studien. Det gjøres rede for mitt vitenskapsteoretiske ståsted og metoden som er brukt beskrives ved en detaljert gjennomgang av de ulike trinnene i forskningsprosessen. Avslutningsvis drøftes etiske og metodiske refleksjoner.

Kapittel 4 blir innledet med å presentere organisasjonene som har deltatt i denne undersøkelsen. Deretter blir kapittelet i sin helhet viet til å presentere resultatene av intervjuene. Jeg har valgt å presentere resultatene uten omfattende kommentarer eller diskusjon for at leserne tydeligere skal høre stemmene til dem jeg har intervjuet (Malterud 2003:115). Resultatene i forhold til undersøkelsen om deltakelsens betydning er blitt systematisert under overskriftene sosial betydning, kulturell betydning, politisk betydning, betydning i forhold til arbeidsdeltakelse og utfordringer knyttet til organisasjonsdeltakelsen.

Kapittel 5 er viet drøfting av problemstillingen i forhold til resultatene, teoretisk referanseramme, metode og relevant forskning. I første del drøftes resultatene i hovedsak i forhold til Bourdieus teori om habitus, felt og kapitalbegrepene. I andre del av kapittelet vil jeg diskutere resultatene i forhold til sentrale begreper i samfunnsarbeid som; *deltakelse* og *empowerment* og se dette i forhold til integrering og krav om menneskerettigheter.

Kapittel 6 inneholder avsluttende refleksjoner over studiens bidrag til faget samfunnsarbeid. Her reflekterer jeg over den presentere teoriens relevans for denne empirien og empiriens relevans for teoriutviklingen av dette fagfeltet. Nye spørsmål stilles og forslag til videre forskning fremmes.

Kapittel 2: Deltakelse og Bourdieus teori om sosial ulikhet

Deltakelse

Deltakelse – i navnet eller gavnet?

I denne oppgaven er fokus på deltakelse sentralt. Deltakelse er et nøkkelbegrep i samfunnsarbeid (Minkler 2005; Ledwith 2005; Ife and Tesoriero 2006). Prosesser i samfunnsarbeid kan bare fungere med en høy grad av deltakelse av de berørte.

”Participation is seen as both a personal and a collective process that enables poor and excluded people to collectively organize and engage in action and negotiation (with power holders) for the purpose of improving their own lives and living environments” (Beresford and Hoban, 2005:27 i Carr 2007).

Deltakelse kan bli sett på som et mål i seg selv eller som verktøy for å oppnå noen bestemte mål. Dersom deltakelse er et middel for å oppnå mål må det være et engasjement nedenfra. Bottom-up er et begrep som er brukt i samfunnsarbeid og dreier seg om at det er lokalbefolkningen eller interessegruppen selv som best kan definere sine behov og at påvirkningsstrømmen går nedenfra og opp.

Det er imidlertid flere grunner til at intensjonen om økt sosial deltakelse er utfordrende. For det første er det en dominerende diskurs i dag om individuelt konsum og lite fokus på offentlig handling (Ife 2010:40). Videre er mye av det som i dag blir kalt for deltagelse bare symbolsk deltagelse, slik blant annet Arnstein(1969) viser gjennom sin modell ”A Ladder of Citizen Participation”. Hvert trinn på stigen viser til grad av reell makt. Selv om deltakelse i organisasjoner bidrar til at en får informasjon og blir tatt med på råd anser Arnstein det kun som symbolsk deltagelse (tokenism). Reell innflytelse får en først når en kommer til de øverste trinn og de ”underpriviligerte” kan inngå partnerskap med myndighetene og selv ta del i styringen og planarbeidet. Begrepet deltakelse er ikke noe entydig begrep(Cornwall 2008). Det kan bety alt fra sosial kontroll til å skape muligheter for endring. Cornwall skriver videre at kontrasten mellom rom som personer har skapt selv – eksempelvis selvhjelpsgrupper i motsetning til lokalsamfunnsgrupper som personer blir invitert inn i av samfunnsarbeidere - er stor. Rom som folk skaper for seg selv er for det første ikke merket av forskjell på status og makt og i tillegg består gruppene av personer som har noe til felles.

”These kinds of spaces can be essential for groups with little power or voices in society, as sites in which they can gain confidence and skills, develop their arguments and gain from the solidarity and support that being part of a group can offer.” (Cornwall 2008:275)

Ife og Tesoriero (2006:151) problematiserer også deltakelse og viser til at begrepet kan oppfattes som det ”nye tyranniet”, hvor myndighetenes ønske om brukermedvirkning og høringsuttalelser fra ulike interesseorganisasjoner kan bli et alibi for myndighetenes videre maktutøvelse. Selv om en også i denne sammenheng må kunne ha en kritisk bevissthet til at deltakelse ikke nødvendigvis alltid gir reell makt, så vil likevel deltakelse i lokalsamfunn, organisasjonsliv og politikk være sentralt i forhold til å kunne oppnå innflytelse.

I samfunnsarbeid blir deltakelsesbegrepet ofte diskutert i forhold til å være bruker av offentlige tjenester. I denne oppgaven har jeg et *medborgerperspektiv* på deltakelse, slik det er brukt i teori innenfor demokratiutvikling. Til deltakelsesdimensjonen knyttes det sivile dyder, som for eksempel lojalitet, uavhengighet, arbeidsmoral, toleranse, åpenhet for endring, mot og handlekraft (Kymlicka og Normann i Brochmann et al. 2002:58).

Medborgerperspektivet handler om normative forventninger som ikke er helt uproblematiske.

Deltakelse, demokrati og menneskerettigheter

Økt deltakelse i lokalsamfunn og frivillige organisasjoner handler også om å styrke demokratiet. Begrepet demokrati blir tolket på ulike måter (Østerud 2003:13):

- som en statsform med folkestyre
- som rettigheter og rettstat
- som aktiv deltakelse
- som et felles verdigrunnlag som står over de politiske konfliktene

Demokrati som statsform bygger på alminnelig og lik stemmerett, der folket har makt over de politiske beslutningene enten direkte eller gjennom valg av representanter. Rogstad (2007) tar opp problemstillingen med at et velfungerende politisk demokrati også må gjenspeile det flerkulturelle samfunn – noe det ikke gjør i Norge i dag. Dersom minoritetsgrupper i liten grad deltar ved valg har vi ikke lenger et representativt folkestyre.

Når demokrati blir forstått som deltakelse, blir statsformens formelle trekk mindre vesentlige, og nye påvirkningsmuligheter gjennom aksjoner, kommunikasjoner og lobbyvirksomhet kan

sees som demokratiske fremskritt. Samtidig påpeker makt - og demokrati-utredningen (Østerud 2003:14) at folkestyrets påvirkningsmuligheter gjennom alternative kanaler kan svekkes. Dersom organisasjoner og politiske partier ikke mobiliserer nedenfra i samme grad som før vil grunnlaget for folkestyret svekkes. Det er likevel ingen tvil om at det vil være en styrking av demokratiet og den enkeltes muligheter til makt og innflytelse om en styrker den enkelte innbyggers muligheter til deltakelse generelt enten det skjer gjennom uformelle kanaler som interesseorganisasjoner eller det handler om deltakelse i det formelle politiske liv.

Det er fire karakteristikk for deltakende demokrati som er viktig for ”Community development” (en variant av samfunnsarbeid) (Ife og Tesoriero 2006:147):

- Desentralisering – ingen bestemmelser må tas på et mer sentralt nivå enn nødvendig
- Ansvarlighet – ansvarlighet nedover og ut til folket
- Kunnskap – god informasjon og evne til konsekvensanalyser
- Forpliktelse – skape forpliktelser for å holde seg orientert og delta i samfunnslivet

Den nordiske velferdsstaten er også en premissleverandør for demokratiet fordi den tilfører innbyggerne det de trenger for å kunne bruke sine politiske rettigheter. Hutchinson (2009:19) skriver om dette i boka *Community Work in the Nordic Countries*:

“Social rights as such represent a key to the democratic idea that the citizens should act and take part in policymaking. It is only when all can take part and be heard in the public debate that individual rights and the autonomy can be secured in an adequate way.”

På den ene siden er en godt utbygd velferdsstat grunnlaget for at innbyggerne på like vilkår kan delta i demokratiutviklingen. Samtidig er et velfungerende demokrati avgjørende for om alle kan delta og ha innflytelse på utviklingen av velferdsstaten.

Grad av fokus på stat, marked og sivilsamfunn i utøving av befolkningens velferd er et verdspørsmål, slik Ife (2010:158) problematiserer det. Han argumenter for at aktuelle problemstillinger som et sviktende finansmarked og en velferdsstat med store utfordringer, også kan være grunner til at en bør styrke sivilsamfunnet.

En form for deltakende demokrati er *deliberative democracy*, hvor grupper av personer blir involvert i de intrikate detaljene i politikken og selv kan være med på å forme resultatet. Rollene til den politiske ekspertise er demokratisert langt utover det å kunne få ta del i

beslutninger (Ife 2010:136). Det er denne form for demokrati som er mest relevant for å tenke utvikling av menneskerettigheter nedenfra.

Ife (2010) har gjennom boka *Human rights from below* argumentert for at samfunnsarbeid og arbeid for menneskerettigheter har mye til felles og kan berike tenkningen for begge fagfelt, både teoretisk og metodisk. Han identifiserer syv grupper av rettigheter; sivile og politiske rettigheter, overlevelsesrettigheter, økonomiske rettigheter, sosiale rettigheter, kulturelle rettigheter, miljømessige rettigheter og åndelige rettigheter. Disse rettighetene må ikke bli sett på som rigide kategorier, men mer som ulike dimensjoner av menneskerettigheter og brukes som en analytisk ramme. For en nærmere diskusjon om rettighetsbegreper og menneskerettigheter i sin alminnelighet, se Underlid (2009).

Samfunnsarbeid er naturlig nok kontekstuellet forankret, hvor det vektlegges en bottom-up tilnærming innenfor et geografisk eller interessemessig fellesskap. Definerings av behov, rettigheter og ansvar hører sammen. Uten at rettigheter impliserer et mellommenneskelig ansvar vil det ikke ha mening å gi en rettighet.

Arbeid med menneskerettigheter har hittil hatt en universell forståelse, gjerne top-down, hvor menneskerettigheter avgjøres rettslig. Det er også poengtert at menneskerettigheter ofte har hatt et paternalistisk og offentlig tilnærming og at den private sfære og kvinners situasjon i mindre grad er blitt fokusert. Den juridiske forståelsen av menneskerettigheter har sine begrensninger og bør i større grad operasjonaliseres innen for en kulturell kontekst, selv om det universelle perspektivet også bør tas vare på. Dersom menneskerettigheter handler om å oppnå større grad av menneskelighet må dette oppnås i menneskelig forhold heller enn i rettssaler. Dette vil kreve at vi har et sterkt og deltakende samfunn, slik Ife (2010:136) sier det:

” ...a necessity for human rights to be realized - human rights must be exercised, not merely recognised – but here the emphasis is more on the necessity of strong, active participation in order not just to exercise rights but to generate or construct them as well”.

I et flerkulturelt samfunn blir det en stadig mer aktuell problemstilling at demokratiske flertallsbeslutninger kan komme i konflikt med individuelle eller gruppebaserte rettigheter. Det vil da være av stor betydning at minoritetsgrupper deltar i samfunnsdebatten og i de demokratiske beslutningsprosessene. Her blir det nødvendig å finne en balanse mellom flertallets hensyntagen til minoriteters rettigheter.

Deltakelse og empowerment – nøkkelbegreper i samfunnsarbeid

Både i kravet om demokratiutvikling og menneskerettigheter - og i faget samfunnsarbeid står verdiene om deltakelse og å styrke enkeltpersoner eller gruppers muligheter til å påvirke sin egen livssituasjon og lokalsamfunn sentralt. I følge Minkler (2005:35) er deltakelse et nøkkelbegrep i samfunnsarbeid. I tillegg trekker hun frem empowerment, kritisk bevissthet, kapasitet, sosial kapital, identifisering av sak/problem og relevans. I denne oppgaven vil flere av disse begrepene bli diskutert.

Samfunnsarbeid handler om å styrke underprivilegerte grupper slik at de får reell makt og innflytelse til å bedre sin livssituasjon. Noen enkel og entydig definisjon på samfunnsarbeid er vanskelig å finne. Twelvetrees (2002:9) beskriver samfunnsarbeid slik:

“Community work can perhaps best be described, first, as a set of values and, secondly, as a set of techniques, skills and approaches which are linked to those values. The values are to do with justice, respect, democracy, love, empowering and “getting a better deal” for people who in some way are disadvantaged. The techniques are primarily to do with establishing relationships with such people (and others), understanding how they see the world and finding ways to assist them to help themselves which need not exclude, some of the time, doing things “for” them.”

Empowerment er sentralt både som metode og ideologi i samfunnsarbeid. Minkler (2005) understreker dette i boka *Community Organizing and Community Building for Health*. Hun bruker denne definisjonen på empowerment:

“..as a social action process by which individuals, communities, and organizations gain mastery over their lives in the context of changing their social and political environment” (Rappaport i Minkler 2005:34)

Empowerment omhandler ikke bare utfordringer i forhold til å endre maktstrukturer, men også fokus på å styrke relasjonene mellom individer og organisasjoner i lokalsamfunnet.

Bracht(1999) viser i boka *Health promotion at the community level* at samfunnsarbeid er en prosess. Hvor mye makt og innflytelse en kan få er avhengig av allianser og kollektiv politisk handling.

Fig. 1

A Five-Stage Community organization Modell (Bracht 1999:89)

Personal development	→	Mutual support groups	→	Issue identification and campaigns; community organization	→	Participation in organizations; coalition advocacy	→	Collective political and social action
----------------------	---	-----------------------	---	--	---	--	---	--

Her ser vi at samfunnsarbeid er en prosess som kan starte med personlig utvikling/empowerment gjennom ulike trinn frem til kollektiv sosial mobilisering for politiske endringer.

Lindén (Lindén 2009:173) argumenter for at kollektiv empowerment kan være et hensiktsmessig verktøy for å kunne analysere hva som foregår i sosiale bevegelser eller til å kunne definere samfunnsarbeid. Hun skriver at: "...empowerment is all about ...when people are acting together in a process of community work that results in insight and strength that enable them to control circumstances which fundamentally influence their quality of life."

Vi kan ikke bli "empowered" uten å forstå maktstrukturene. Lyngstad (2003:80) beskriver ulike maktforståelser på følgende måte:

Aktørmakt knytter seg til den enkelte aktørs evne til å få ting igjennom. Dette er et maktbegrep som relateres til det å ha kontroll over noe eller noe. Sosiologen Max Weber er en teoretiker som knyttes til denne forståelsen av maktbegrepet

Strukturermakt handler om å forstå makten som ligger i de sosiale strukturene. Det kan dreie seg om makt forbundet med klasse, kjønn, etnisitet eller grunnleggende økonomisk forhold i samfunnet. Marxistisk orienterte samfunnsforskere har i særlige grad knyttet maktbegrepet til økonomiske og sosiale strukturer i samfunnet. I tillegg har marxistene vært opptatt av den ideologiske overbygning i samfunnet. Maktstrukturen ligger i den herskende klasses idéproduksjon som blant annet gjennomsyrrer skolevesenet, massemedia og de sosiale strukturene for øvrig..

Begrepet *hegemonisk makt* er ofte knyttet til Antonio Gramscis arbeider. Han gav en ny innsikt i hvordan den dominerende klasses ideologi påvirker og gjennomsyrrer våre liv gjennom ulike samfunnsinstitusjoner som blant annet skole (Ledwith 2005:113). Foucaults maktforståelse dreier seg særlig om den disiplinære makten, der teknikker for å utøve disiplin

over den enkelte er sentralt. Det kan dreie seg om strukturer, regler, vaner og annet som virker disiplinerende både på holdning og handling hos den enkelte. Thomas Mathisen har kalt denne maktforståelsen for *prosessmakt*. Makten gjennom syrer alt og er tvetydig og vanskelig å analysere. Den finnes i språk og symboler. I stedet for hvem, hva og hvor blir det er vesentlig å stille spørsmålet hvordan vel så viktig. (Lyngstad 2003:80).

Empowerment er blitt et sentralt begrep innen ulike samfunnsområder, så også innen sosialt arbeid. Inspirert av Foucault har kritiske røster omtalt empowermentsfokuset, som en ”ny liberal styringsstrategi” (Villadsen 2003 i Askim 2007:32). Kritikken er ment å ramme en altfor individorientert og terapeutisk tilnærming til begrepet. En fare er det om en ikke ser på individenes handlingsrom i forhold til de samfunnsmessige forholdene.

Sosiologen Pierre Bourdieu kan på mange måter sies å være en brobygger mellom Max Webers og Marx forståelse av makt. Han blir beskrevet som en som bygger sitt teoretiske begrepsapparat både ut fra en subjektiv og en objektiv samfunnsforståelse. Han legger vekt på at vitenskapen både må romme det subjektive⁷ og det objektive⁸ for å forstå hvordan det sosiale liv produseres og reproduseres. De er ikke bare to ulike innfallsvinkler, men de er også relatert til hverandre. Bourdieus forståelse av det sosiale spill dreier seg om individenes valgmuligheter i skjæringspunktet mellom struktur og aktør. Det må imidlertid sies at Bourdieu var nærmest knyttet til den strukturalistiske forståelse. For å få til en endring av maktstrukturene må en skape epistemologiske⁹ brudd med *doxa* dvs. det som ingen setter spørsmålsteget ved. Bourdieu omtaler *doxa* som:

“What is essential goes without saying because it comes without saying: the tradition is silent, not least about itself as a tradition.” (Bourdieu i Garret, European Journal of Social work, vol.10, no.2, june 2007, pp.225 – 243)

I samme artikkel av Garret (2007) understrekes det at Bourdieu var fremfor noen opptatt av at *doxa* skulle utfordres av kritiske intellektuelle og ser på det som styrking av demokratiet.

”There is no genuine democracy without genuine opposing critical powers.” (Bourdieu i Garret, European Journal of Social work, vol.10, no.2, june 2007, pp.225 - 243)

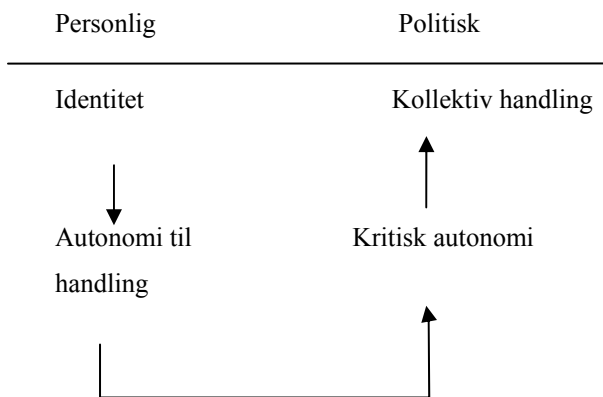
7 Til subjektivismen regnes Webers fortolkende sosiologi og metodologiske individualisme som den fremste representant (Aakvaag 2008:128)

8 Til objektivismen regnes først og fremst funksjonalismen, men også (post)strukturalismen og strukturorienterte former for marxisme (Aakvaag 2008:128)

9 Epistemologi- kunnskapsteori (Aakvaag 2008:129)

Ledwith (2005:66) presenterer en modell som viser strukturen for utvikling av kritisk praksis.

Fig.2 Ledwith (2005:66) basert på Doyal og Gough (1991)

Med denne modellen ønsker Ledwith å vise til at en sterk personlig identitet er en forutsetning for selvstendigjøring og evne til å bygge allianser med andre for så å kunne handle kollektivt for sosial rettferdighet. En kan også tenke seg at selvstendigjøring kan bidra til å styrke den personlige identitet, som igjen bidrar til sterke kollektive allianser. Utdanning og opplysning er en forutsetning for å bli selvstendig, men bidrar nødvendigvis ikke til en kritisk bevissthet.

Paulo Freire (Freire and Nordland 1999) bruker begrepet *bank-undervisning* og viser til undervisningsformer hvor kunnskaper blir overlevert fra forståelsepåere. En overlevering av kunnskap blir sett på som en gave fra de som vet bedre. Undervisningen foregår uten dialog og refleksjon og vil da kunne kun tjene de undertrykkendes interesse. Freires frigjørende pedagogikk er kjent for sin *herredømmefrie dialog* som gir grunnlag for refleksjon og økt bevissthet om samfunnsforhold som undertrykker.

I følge Ledwith (2005:161) mangler Freire fokus på forskjeller som etnisitet, kjønn og klasse. Ledwith (2005:162) mener det er nødvendig med en feministisk kunnskap om verden som grunnlaget for sosial forandring:

”In feminist analysis, universal truths about human behaviour are challenged and increasingly *feeling* has contributed to feminist pedagogy as a balance between the inner self and the outer world, between the public and the private, the personal and the political”

I kvinnebevegelsen ble det personlige politisk og det politiske personlig. Gjennom kvinnebevegelsen fikk vi i enda sterkere grad sett sammenhengen mellom individ og samfunn

som gjensidig påvirker hverandre. Dersom en i arbeidet ikke berører tema om maktstrukturer og forskjeller mellom personer i samfunnet vil en i liten grad lykkes med arbeid for sosial forandring.

“Feminist pedagogy has focused on narratives of lived experience as a participatory strategy with groups of women to identify the social and historical forces that have shaped these narratives.(Ledwith 2005: 163)”

Kritisk bevissthet og kritisk praksis er sentrale begreper i samfunnsarbeid. Langt på vei deler faget samfunnsarbeid og Bourdieu samme menneskesyn og samfunnssyn. Sosialt arbeid og samfunnsarbeids verdigrunnlag bygger på et menneskesyn med en dialektisk forståelse; mennesket er både produkt og skaper (Berger og Luckman i Hutcinson 2007:49). Dette vitenskaplige paradigme kalles også metodologisk relasjonisme, der den dialektiske spenningen mellom aktørperspektivet og strukturperspektivet tas opp (Sudmann og Henriksbø 2009; Aakvaag 2008). Samfunnet er med på å legge premisser for våre handlingsmuligheter. En kritisk refleksjon rundt hva disse premissene er, er helt nødvendig for å kunne bidra til å skape bedre levekår. Kritisk bevissthet handler om å sette spørsmålstegn ved det vi tar for gitt (Ledwith 2005). Gjennom kritisk pedagogikk¹⁰ fremmes det en kritisk bevissthet om hvem vi er og hva som former oss. For å kunne få til innflytelse og endring av forhold som skaper sosial ulikhet må en utvikle en kritisk praksis.

I neste del skal jeg beskrive nærmere Bourdieus teori om sosial ulikhet og makt. I følge Bourdieu bidrar teorien til å gi en økt bevissthet om produksjon og reproduksjon av sosial ulikhet, og med det gir økt kunnskap om hvordan enkelt personer og grupper i mindre grad får anledning til deltakelse og innflytelse på ulike samfunnsarenaer.

10 Kritisk pedagogikk refererer til Paulo Freires *De undertryktes pedagogikk* fra 1970

Bourdieu's teoretiske begreper sett i forhold til innvandrerkvinnens posisjon

Bakgrunn for Bourdieus tenkning

Den franske sosiologen Pierre Bourdieus teorier har hatt svært stor betydning for å forstå sosial ulikhet og makt. Hans teorier bygger på empiriske funn gjennom forskning på blant annet utdanningssystemet, kjønn og klasse (Wilken 2006). Hans samfunnsforskning består ikke av en sosial teori i egentlig forstand, men heller av et begrepsapparat, som kan anvendes i empiriske undersøkelser. Mjaatvedt (1999 : 74) skriver i sin avhandling om Bourdieu:

”Å anvende Bourdieu vil jeg foreslå må bety å oppdage dialektikken mellom begrep og fenomen i en konsekvent øvelse i å tenke relasjonalistisk.”

Skal en kunne forstå innvandrerkvinnens¹¹ muligheter til deltakelse på ulike samfunnsarenaer må en i følge Bourdieu se på gruppen som en del av et system av relasjoner, hvor kampen om anerkjennelse står sentralt. For å forstå denne maktkampen har Bourdieu utviklet begreper som habitus, felt og kapitalbegrepene (Bourdieu 1986). Et sentralt poeng for Bourdieu er også å se på forskerens egen relasjon til fenomenet som skal belyses (Bourdieu and Wacquant 1995).

Begepet habitus og innvandrerkvinner

Begrepet habitus har vært brukt av tidligere filosofer og sosiologer før Bourdieu anvendte det. Bourdieus habitus-begrep er et system av varige hverdagslige disposisjoner som avgjør hvordan vi oppfatter, bedømmer og handler i verden. Etnisitet, religion og kjønn er absolutte identiteter som er med på å skape vår habitus. I tillegg vil aktørene preges av familiens posisjon i det sosiale rom. I boka *Den praktiske sans* (2007:90ff.) redegjør han for hvordan habitus er innleiret i agentenes¹² kropp og utgjør den praktiske sans i spillet i det sosiale rom. Gjennom habitus kommer våre valg, språk og smak til uttrykk.

11 Mitt fokus er innvandrerkvinner fra Asia, Afrika og Latin-Amerika, deres grad av samfunnsdeltakelse belyst ved å anvende Bourdieus teori om praksis

12 Bourdieu bruker begrepet agent istedenfor aktør for å fullføre metaforen om at livet er et spill.

Sosiologiens oppgave blir for Bourdieu å avdekke aktørenes habitus. Hva er historiene som skaper den enkeltes habitus? Hva er historiene som skaper innvandrerkvinnenes habitus?

Nå er det ikke slik at alle innvandrerkvinner har samme habitus, men i stor grad mange like erfaringer. For de fleste vil det å tilhøre en etnisk minoritet påvirke livet på en neste total måte. Det kan være forskjeller med tanke på språk, mat, religion, klesdrakt, oppdragelse, seksualmoral, utseende – i tillegg en mer subjektiv opplevelse av å være annerledes. Sosiologen Annick Prieur (2004) har gjennom sitt forskningsbidrag på ungdom med innvandrerbakgrunn sett at deres kulturelle historie, deres annerledes utseende og aksent former deres habitus - og deres livshistorier. Hun konkluderer med at Bourdieus habitusforståelse er godt egnet til å gripe den dyptgående, førbevisste og kroppslige pregningen som foregår under primærsosialiseringen. Selv om betydningen av en bestemt etnisitet forandres over tid i et nytt land, vil den likevel være med på å prege vårt handlingsmønster.

For å forstå innvandrerkvinnens deltakelse på ulike områder i samfunnslivet må vi også trekke frem kjønnsaspektet. Bourdieu har i *Den maskuline dominans* (2000) satt fokus på det. Han skriver at mennenes universelt anerkjente forrang kommer til syne gjennom objektiviteten i de sosiale strukturene og de produktive og reproduktive aktivitetene, grunnet som de er på en kjønnsmessig fordeling som begunstiger mannen. Dette *kjønnsmessige doxa* får denne dominansrelasjonen til å fremstå som naturlig. Bourdieu fant gjennom sine studier av kabylske¹³ kvinner en selvforakt for sitt eget kjønn, noe de så på som mangelfullt og nærmest frastøtende. I den vestlige verden har kvinnenes forhold til sin egen kropp vært problematisk ettersom de ikke har klart å nå opp til de estetiske normene som blir satt. Måter å være mann og kvinne på er dypt rotfestet i habitus, de fleste innvandrere vil opprettholde sin kjønnskonstruksjon i det nye landet (Pieur 2004:71). En ser likevel at det over tid skjer en forandring forhold til innvandrerkvinnens deltakelse i arbeidslivet og noe som også gir forandringer i forhold til familiemønsteret St.meld.nr.49 (2003 – 2004).

Begrepet felt og innvandrerkvinner

I analytiske termer kan et felt defineres som et nettverk av objektive forbindelser mellom posisjoner (Bourdieu and Wacquant 1995). Feltet beskrives også som en arena hvor det foregår sosiale kamper, der aktørene innehar ulike kapital som kan gi ulik avkastning i spillet

13 Et område i Algerie.

om makt og innflytelse. Ettersom aktørene eller agentene som Bourdieu kaller dem, innehar ulik kapital er det ikke tilfeldig hvordan utfallet av de sosiale kampene eller spillet blir. Agentene forholder seg relasjonelt og hierarkisk til hverandre på samme måte som de ulike feltene konstitueres relasjonelt og hierarkisk innenfor et større sosialt system. Det vil si at feltene; eksempelvis familiearenaen, velforeningen eller arbeidsmarkedet kan ha ulik betydning og status i det sosiale systemet og det er ulike kapital som har betydning innenfor de ulike feltene.

En felt-analyse innebærer tre nødvendige og sammenbundne elementer:

- Feltets forhold til makt-feltet
- Etablering av en objektiv struktur av relasjoner mellom posisjoner som er inntatt av agenter eller institusjoner som konkurrerer med hverandre innenfor feltet
- Et studium av habitus hos agentene (Wilken 2006)

Skal vi forstå hvilke faktorer som har betydning for innvandrerkvinnens deltakelse på ulike arenaer i samfunnet, vil analysen innebære å se på feltets plass i det sosiale hierarkiet. Hvilket felt eller arena er det vi snakker om? Hvilken makt i samfunnet har kvinneforeningen i forhold til arbeidsmarkedet – eller den politiske arena? Jo nærmere feltet er makt-feltet, jo mer står på spill i forhold til makt og innflytelse. Hvorvidt det enkelte individ eller gruppe har noen mulighet i denne konkurransen er avhengig av agentenes habitus og deres relasjon og posisjon i forhold til hverandre.

Felt-begrepet brukes analytisk for å systematisere studiet av praksis. Agentene er ute etter innflytelse og anerkjennelse på sitt felt. Hvilket felt er viktig for innvandrerkvinnene? Anerkjennelse i familien eller utenfor? Betyr anerkjennelse i arbeidsliv, organisasjonsliv eller politikk noe?

I det heterogene arbeidsmarkedet skapes nye interessekonstellasjoner. Nå er ikke bildet så enkelt som ”vi, på golvet mot dem, ledelsen og bedriften med alle sine krav”. I studier som er gjort i etnisk heterogene bedrifter (Brochmann et al. 2002:105) viser inndelingen i bedriftshierarkiet at skillelinjene går mellom de etnisk norske og innvandrerne. Går det nå fra å dreie seg om klasseinteresser til etniske interesser – eller viser det at innvandrere er undertrykt i dobbel forstand? Med fokus på kvinner med innvandrerbakgrunn vil kjønnsdimensjonen også ha betydning i forhold til de dominerendes makt til å definere og

bruke kategorier som innvandrere og kvinner uten en individuell vurdering. En slik maktutøvelse åpner opp for diskriminering.

I følge Bourdieu virker dominansen hinsides de dominertes bevissthet og på den måten vil de dominerte selv være med på å reprodusere sine egne livsbetingelser. Bourdieu har brukt begrepet *doxa*, dvs det ingen setter spørsmålsteget ved, for å belyse agentene i feltets innstillinger om at spillereglene i feltet er innlysende og naturgitte – spillereglene blir tatt for gitt. Dersom aktørene i feltet ikke aksepterer spillereglene vil *doxa* virke som en ekskluderende mekanisme.

Hvordan vil det være for enkelte innvandrerkvinner å utfordre *doxa* i det miljø de lever i? Det er flere eksempler på at jenter ikke får aksept for å ta utdanning - eller at de må inngå ekteskap mot sin vilje. Dersom innvandrerjentene som opplever det ikke aksepterer spillereglene i sin familie, kan ekskludering av feltet bli en konsekvens. Fra hvilket felt ønskes det anerkjennelse?

Kapitalbegrepene og innvandrerkvinner

Sentralt i forståelsen av maktkampen i de ulike feltene er Bourdieus kapitalbegrep. Bourdieu hentet kapitalbegrepet fra Marx, som hevdet at adgangen til makt og innflytelse var avhengig av adgangen til materiell kapital. Bourdieu hadde behov for å utvide kapitalbegrepet.

”It is in fact impossible to account for the structure and functioning of the social world unless one reintroduces capital in all its forms and not solely in then one form recognized by economic theory “(Bourdieu 1986:242).

Bourdieu mente at man ikke kunne beregne den sosiale verdens struktur og funksjon uten å ta med kapital i all dens form, slik han beskriver i *The forms of capital* fra 1986. Han kombinerte Marx` forståelse av sammenhengen mellom makt og kapital med Max Webers distinksjon mellom makt og status (Wilken 2006:46) I tillegg til økonomisk kapital, vektlegges kulturell, sosial og symbolsk kapital. Bourdieu beveger seg dermed bort fra Marx` materielle forståelse av klassebegrepet.

Økonomisk kapital står for penger og materielle ressurser, herunder produksjonsmidler. Det er hevet over en hver tvil i all samfunnsvitenskaplig forståelse at økonomisk kapital har stor betydning i forhold til aktørenes posisjon, muligheter og makt. Økonomisk kapital kan også lett omsettes i andre kapital former som kulturell kapital eller sosial kapital. Man kan betale seg inn på utdanningsinstitusjoner som gir status eller god økonomi kan gi deg innpass i sosiale sirkler med makt og innflytelse. Grad av økonomisk kapital har selvsagt også stor betydning personers muligheter på ulike samfunnsarenaer som boligmarkedet og forbrukermarkedet. Innledningsvis vises det til tall fra Statisk sentralbyrå at innvandrere generelt har lavere inntekt enn befolkningen som helhet og at mange i stor grad lever av overføring av ytelser fra det offentlige. Bare et ørlite mindretall er eiere av større produksjonsmidler. Konsekvensen for denne gruppen er at de i mindre grad har kapital som kan bidra til å forbedre den sosiale posisjon på ulike samfunnsarenaer. Mangel på økonomisk kapital eller rettere sagt fattigdom får også store konsekvenser for den enkeltes selvfølelse og autonomi slik det kommer frem i Underlids forskningsbidrag om *Fattigdommens psykologi* (Underlid 2005). For innvandrere er det dokumentert at botid i Norge er av vesentlig betydning i forhold til å tilegne seg økonomisk kapital (IMDi – rapport 3/2007).

Kulturell kapital eksisterer i følge Bourdieu i tre former (Bourdieu 1986): a) i en kroppsliggjort form; b) i form av langtidsdisposisjoner i sinn og kropp (habitus); c) i en objektiv form som kulturell goder som bilder, bøker, instrumenter, maskiner etc i en institusjonell form, så som utdanning. Bourdieu har vektlagt den kulturelle kapitalen i sin analyse av reproduksjonen av ulikehetene i det franske skolesystem. Dersom man kommer fra en arbeiderklassefamilie vil habitus, språk og kulturelle kunnskap om politikk, historie og samfunn ha stor betydning i forhold til om man lykkes. Spillet er på den dominerende klasses premisser. I et av sine seinere bidrag skriver Bourdieu at begrepet kulturelle kapital kunne kalles informasjonskapital, slik at det ble mer allment (Bourdieu and Wacquant 1995). For innvandreren kan mangel på informasjon om det norske samfunn og etterspurt kulturell kapital være en barriere. For å få innpass er det en fordel å kunne ”kodene”. Personer som har vokst opp under andre livsbetingelser har ikke den kulturelle kapitalen som den dominerende klasse her etterspør. Mangel på etterspurt kapital vil kunne føre til ekskludering. Mange innvandrere fra ikke-vestlige land har utdanning fra hjemlandet, men deres kapital blir ofte ikke verdsatt her.

Den dominerende klasses *smak* har en betydning i spillet. Det kan være språk, kunst, klesstil, dannelse med mer. Her vil innvandrere som har en annen kulturell ballast ikke falle innenfor de herskendes smak. Innvandrerkvinner bruk av hijab kan virke ekskluderende i et felt de ønsker deltakelse i. Et forskningsbidrag fra Christine Jacobsen (Jacobsen 2002) viser at mange unge jenter med innvandrerbakgrunn har erfaringer med trakassering i det offentlige rom og diskriminering i arbeidslivet.

Sammenfallende med Bourdieus analyse av betydningen av kulturell kapital viser studiene til Knut Arild Larsen (Larsen 1995 i Brochman et.al 2002:101) at mange innvandrere ikke får innpass på arbeidsmarkedet på grunn av manglende kulturell kapital. Arbeidsgiverne som ble intervjuet trakk frem særlige tre forhold som var problematisk ved å ansette innvandrere:

- Innvandrere har manglende kunnskaper om norsk språk
- De har lite relevant arbeidserfaring og utdanning
- Innvandrere har ikke tilstrekkelig kjennskap til arbeidslivet i Norge.

I dette feltet, arbeidsmarkedet er det arbeidsgiverne som har definisjonsmakten til å sette grensene for hva som er godt nok norsk eller tilstrekkelig kunnskap om det norske samfunn.

Gullestad (2002:271) skriver om kulturalisering, der innvandreres livsmønster ofte forstås i lys av uoverstigelige kulturforskjeller. Kanskje understreker vi nordmenn forskjellene mer enn likhetene i vårt møte med innvandrere. Kategorien ”innvandrere” er ingen homogen gruppe, men rommer en stor variasjon i verdier og verdensbilder. Gjennom fordomsfulle kategoriseringer bidrar en til diskriminering og stigmatisering.

I sosiologisk stemplingsteori blir begrepet stigma brukt om en egenskap som er dypt ufordelaktig i den gruppen som man selv ønsker å tilhøre. Egenskapen trenger ikke i utgangspunktet bli behandlet som negativ eller positiv, men det er forholdet til gruppen som er avgjørende (Goffman 2005:12). Stigma blir en markør som kan holde deg utenfor feltet. Minoriteter tar til seg de dominerendes definisjoner og de tar de påtvungne identiteter til seg. Goffman sier at stigmatiserte personer finner fram til ulike strategier for å tilpasse seg de stereotypiene eller konformitetsidealene som gjelder i samfunnet, og som de stigmatiserte personene i de fleste tilfeller også slutter seg til. Stigma virker ekskluderende og gjør det vanskeligere for en person å agere tilbake mot samfunnet. Stigmatisering kan virke selvoppfyllende. Ved at samfunnet er med på å marginalisere dem vil de kunne utvikle

negative selvbilder, noe som kan redusere deres tro på egne handlingsmuligheter. Stemplingsteorien har likheter med habitusbegrepet. Det vil være en vekselvirkning mellom habitus og feltet.

Mangel på aksept og verdsetting av innvandreres kulturelle kapital kan medvirke til kulturell assimilering, der innvandrere oppgir sin egen kultur og tradisjoner og blir lik majoritetsbefolkningen. Vi lever i spenningsfeltet mellom likhet og mangfold og ser i noen sammenhenger at mangfold blir verdsett – ulik kapital kan ha lik verdi. Det kan være flere måter å være norsk på.

Sosial kapital er i følge Bourdieu de ressurser en person har i kraft av at han er medlem av en spesifikk gruppe.

”Den sosiale kapitalen er summen av ressurser, enten disse er aktuelle eller mulige, som et individ eller gruppe forvalter ut fra det forhold at individet eller gruppa råder over et varig tilfang av relasjoner, kjennskaper og gjensidige anerkjenninger som er mer eller mindre institusjonaliserte, det vil si summen av kapital og makt som kan mobiliseres utfra et slik tilfang.” (Bourdieu and Wacquant 1995:104)

Det er da av vesentlig betydning hvilken gruppe eller enkelt personer du kjenner. Kan dine kontakter gi avkastning av økonomisk kapital? Vil den sosiale gruppen du tilhører kunne mobiliseres og bidra til å forsterke din posisjon og makt i feltets spill? Gjennom begrepet sosial kapital får en belyst hvilken betydning det vil ha å tilhøre et nettverk på bakgrunn av at en har studert ved anerkjent utdanningsinstitusjon i Norge fremfor å tilhøre en gruppe nyankomne flyktninger.

Grad av nettverk har som kjent betydning når man skal skaffe seg arbeid eller bolig. Et innflytelsesrikt nettverk er kanskje enda viktigere for innvandrere ettersom det finnes diskriminering¹⁴ blant arbeidsgivere og huseiere. Innvandreres sosiale kapital vil dermed ha stor betydning i forhold til innpass på arbeids – og boligmarkedet. Svært mange ansettelse skjer i det norske arbeidsmarkedet skjer gjennom uformelle kanaler. I følge NAV/Aetat fant de i en undersøkelse blant 7000 norske bedrifter i 2004 at kun 40 prosent av stillingene utlyses (IMDi-rapport 3-2007). En slik rekrutteringspraksis rammer innvandrere hardt ettersom de i stor grad mangler et nettverk som setter dem i kontakt med arbeidsgiverne som etterspør arbeidskraft.

14 Viser til UDI-rapport ”Rapport om rasisme og diskriminering i Norge 2001 - 2002”

I likhet med Bourdieu er Putnam en av de forskerne som har fokusert på betydningen av sosial kapital. Mens Bourdieu var mest opptatt av individnivået, så er det samfunnsnivået som er det viktigste for Putnam. Han ser vedlikehold av sosial kapital i nettverk som samfunnets lim (Rønning og Starrin 2009:23). En viktig distinksjon vedrørende sosial kapital er ”bonding” og ”bridging”. ”Bonding” står for sosiale bånd til personer du identifiserer deg med og ”bridging” er sosiale bånd til personer som er forskjellig fra deg (Putnam 2007). En annen dimensjon ved sosial kapital er tykk og tynn kapital. Tykk kapital kjennetegnes ved tette nettverk, hvor vi samhandler på ulike måter (Rønning og Starrin 2009:27).

Rogstad (2007) har undersøkt fordelingen av sosial kapital mellom majoritetsbefolkningen og tre ulike minoritetsgrupper. Variabler som ble brukt var generalisert tillit, institusjonalisert nettverk, uformelt nettverk, formelt nettverk, interessert i lokalpolitikk eller oppdatert på norske nyheter. Langs alle de utvalgte dimensjonene skiller majoritetsbefolkningen seg fra minoritetene ved å ha høyere sosial kapital. Grad av innflytelse i politikken vil i følge Rogstad være avhengig av sosial kapital.

En rapport fra Makt- og demokratiutredningen, "Uformelle veier til makt. Om minoritetskvinnens politiske innflytelse" (Nyhagen Predelli (2003) konkluderer med at minoritetskvinnene er nærmest fraværende i de formelle beslutningsorganene. Likevel konkluderer maktforsker Line Nyhagen Predelli med at innvandrerkvinnene har makt og innflytelse i noen saker, men minoritetskvinnene har ikke like stor gjennomslagskraft når temaet er adgang til arbeidsmarkedet eller rasisme. Hun skriver videre at det er lettest å bli hørt i saker der majoriteten føler avsky og sinne i forhold til for eksempel tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Her trenger majoriteten minoritetsrepresentantenes kunnskap og forslag. Mens saker som kanskje representerer et større problem for minoritetene: godkjenning av utdanning og diskriminering i arbeidslivet - for eksempel, er det vanskeligere å få oppmerksomhet om.

Symbolisk kapital defineres som den samlede kapital som gjenkjennes og vurderes som verdifullt i et sosial felt. Hos Bourdieu baserer den symbolske makten seg på at den er oppnådd gjennom anerkjennelse på bakgrunn av noe man har foretatt seg tidligere. Det er også mulig å skape seg anerkjennelse, gjennom bevisst å handle slik at man oppnår den ønskede anerkjennelse gjennom å gradvis tilegne seg mer både kulturell og sosial kapital, og

til en viss grad symbolsk makt. Bourdieu opererer også med begrepet symbolsk kapital, som refererer til evnen til å omsette de tre kapitalformene til andre former for verdi – for eksempel moral (Wilken 2006:47). Den symbolske kapitalen anvendes for å kunne skaffe seg en bedre posisjon. Men det som er symbolsk kapital i en arena kan være uten verdi i en annen arena. Symbolsk kapital kan være hvilken som helst form for egenskap eller handling, som medlemmer i en gruppe tilskriver positiv verdi. Ut fra innvandrerkvinner generelle muligheter for å oppnå anerkjennelse av sin kapital vil de også ha begrensede muligheter til å oppnå symbolsk kapital i spillet i det sosiale rom - det vil være en utfordring for minoriteter å få anerkjennelse for verdien av sin symbolske kapital. Det er her kamper kan kjempes for at også det nye kan bringes inn og bli anerkjent.

Kritikk av Bourdieus teori om sosial ulikhet

Kritikken av Bourdieu har blant annet vært at han har en altfor deterministisk forståelse av den sosiale verden. Bourdieu har forsøkt å koble det handlende og velgende subjekt til strukturalismen. Likevel skriver han at endring av habitus som blir dominert på bakgrunn av kjønn, etnisitet, kultur eller språk ikke kan oppheves på bakgrunn av en enkelt viljesanstrengelse, basert på en bevissthet om frigjøring (Bourdieu 2000). Det kan på den bakgrunn være grunn til å spørre hvorfor det likevel finnes mange som bryter ut og ikke reproducerer systemet ubetinget. I denne sammenheng kan en også spørres seg om Bourdieu fremstår for deterministisk i forhold til menneske – og samfunnssyn i samfunnsarbeid. Det vil innenfor samfunnsarbeid være flere ulike syn på vektleggingen av de strukturelle betingelsenes begrensninger for individers handlingsmuligheter. Etter mitt syn er Bourdieus teoretiske begreper et viktig bidrag for å forstå forholdet mellom aktør og struktur. Styrkeforholdet mellom aktør og struktur er etter Bourdieus syn avhengig av politisk mobilisering. (Aakvaag 2008:167; Bourdieu 2000:125).

En annen kritikk som har kommet opp er om Bourdieus sosiologi er bedre egnet i Frankrike enn i Norge. Denne kritikken svarer Bourdieu selv på i boka *Den kritiske ettertanke* (1995:245ff.) Bourdieu er ikke helt uenig i kritikken, men mener at om landene er forskjellige kan en bruke det samme analytiske verktøyet – variablene må bare vektlegges noe ulikt. I Frankrike er den kulturelle kapital svært betydningsfull, mens i Norge kan, etter Bourdieus syn, den *politiske kapital* gjerne være av større betydning. Hvilken innflytelse du får i det

sosialdemokratiske Norge kan være avhengig av medlemskap i politisk parti, fagforening eller organisasjoner.

Hvordan kan vi bruke Bourdieus teoretiske begreper i studiet av innvandrerkvinnens posisjon?

Koblingen mellom etnisitet, kjønn og klasse har fått betydelig oppmerksomhet og har gitt opphav til det som gjerne omtales som trippel undertrykkelse (Brochmann et al. 2002:91). I denne sammenheng gir Bourdieus sosiologiske tenkning og forskning svært viktig bidrag til å forstå sammenhengene som gjør innpass og innflytelse vanskelig for innvandrerkvinner.

Gjennom sine begrep habitus og felt vektlegger han både de subjektive og de objektive betingelsene for menneskelig handling i det sosiale rom. I forhold til objektivismen fastholder Bourdieu at subjektene ikke bare er underlagt en strukturell lovmessighet, men at de som agenter handler i og reflekterer over den sosiale verden. For å få et fullstendig bilde av innvandrerkvinnens muligheter til samfunnsdeltakelse kan en ikke bare kartlegge de objektive strukturer som legger premissene, men også gjennom samtaler få frem den enkeltes opplevelse av sin livsverden.

Annick Prieur (2004:170) sier det slik:

”Bourdieu knytter indre forestillinger og selvfølelse sammen med materielle og maktmessige fordelinger. Representasjonene av eller de sosiale forestillinger om en etnisk gruppe understøttes av en fordelingskultur, hvor velstand, makt og innflytelse fordeles sammen med sosial anerkjennelse”.

Innvandrere som er en minoritet både numerisk og kulturelt vil ikke ha nok kapital til å kunne hevde seg i spillet i feltene – i hvert fall ikke den kapital som verdsettes. Minoritetenes innflytelse er på majoritetens premisser. Jo nærmere en kommer maktfeltet, som for eksempel den politiske arena, jo vanskeligere er det å oppnå innflytelse. Det er den dominerende klasse som bestemmer om din kapital har verdi relatert til sin egen kapital. Ved å forstå sammenhengen mellom habitus, feltet og kapitalen ser en at dette ikke er et tilfeldig spill. Utfallet av spillet er ikke bare avhengig av volum på kapital, men også sammensettingen av kapitalen. Gjennom Bourdieus analyse kan vi få kunnskap om de livsbetingelsene innvandrerkvinnene lever under og se sammenhengen mellom disse og deres mulighet til integrering i samfunn.

Samtidig er det viktig i henhold til den bourdieuske sosiologi at ikke de objektive fakta knyttet til innvandrerkvinnenes livssituasjon alene danner grunnlaget for å konkludere om årsaker til marginalisering av denne gruppen. Den subjektive historien - hva er den enkelte kvinnes mening og holdning til sitt liv, hva danner grunnlag for deres handlingsvalg osv. - er like viktig informasjon. Vi må knytte det objektive og det subjektive sammen for å nærme oss "det sanne". Bourdieu gjør oss oppmerksom på at også i dette feltet utkjemper det kamper mellom forskeren og informanten om hvordan informasjon skal fortolkes.

Kapittel 3: Metode

Kvalitativ metode

I følge Johannesen er det forskningsspørsmålet som bestemmer valg av metode (Johannesen et al. 2005:60). Ettersom jeg ønsker en mer inngående studie av fenomenet ”deltakelse i innvandrersorganisasjoner” og ønsker å få frem enkeltpersoners opplevelser, erfaringer og motivasjoner er det hensiktsmessig å benytte en kvalitativ tilnærming. Kvalitative metoder er forskningsstrategier som egner seg for å vinne større forståelse for menneskelige egenskaper som erfaringer, opplevelser, tanker, forventninger, motiver og holdninger (Malterud 2003:32). Kvalitative metoder spør etter hvordan virkeligheten oppleves for dem som blir undersøkt. Thorsen og Toverud (2002) er i sin bok *Kulturpsykologi – bevegelser i livsløp* opptatt av å bidra til en motvekt mot at kunnskap blir akkumulert som ”det vi vet”. De mener kulturpsykologi vektlegger å forstå personer som sammensatte og bevegelige, heller enn som kvantitativt like eller ulike andre. Fra et sosialkonstruksjonistisk perspektiv oppfattes kunnskap å være transaksjonell / subjektivistisk. All kunnskap betraktes som produkt av vår måte å oppfatte og organisere verden på. Det handler ikke om å søke objektiv eller universell viten, men derimot om å skape viten, med utgangspunkt i forskerens særegne ståsted. Det vitenskapelige produktet representerer en av mange måter å forstå verden på.

Det er et utall av tilnæringsmåter i kvalitativ metode (Creswell 2007) Dette prosjektet bygger på en fenomenologisk-hermeneutisk forståelse og jeg vil nedenfor kort redegjøre for dette vitenskapelige ståsted.

Fenomenologi¹⁵

Den fenomenologiske vitenskapsteori bygger på filosofen Edmund Husserls fenomenologiske filosofi. Hans teoretiske prosjekt var å beskrive, mest mulig forutsetningsløst, hvordan subjektet skaper mening gjennom sine bevissthetsakter. Det er da essensielt å beskrive fenomenet fordomsfritt fra all vår hverdagskunnskap og all forutinntatthet som kan forstyrre vår umiddelbare erfaring av verden – foreta en ”fenomenologisk reduksjon”. (Aakvaag

¹⁵ Fenomen = ”det som viser seg” (Aadland 2001)

2008:76). I samfunnsvitenskapen er det først og fremst Schulz som har utviklet det metodologiske grunnlaget for fenomenologiske studier. Det sentrale er at virkeligheten er slik aktørene selv opplever den og at det er aktørenes oppfattelse av sin livsverden som legges til grunn i analysen. Forskeren søker å få innsikt i aktørenes intensjoner med sine handlinger og er opptatt av å få en mer generell forståelse av aktørenes erfaringer, opplevelser og oppfatninger. I fenomenologiske studier er det aktørenes egen opplevelse og forståelse som er viktig og ikke forskerens egne observasjoner (Creswell 2007; Grønmo 2004; Aadland 2001).

Hermeneutikk¹⁶

Hermeneutiske studier bygger på arbeid fra filosofene Wilhelm Dilthey (1833 – 1911) og Hans-Georg Gadamer (1999) (Grønmo 2004:373). Hermeneutikken forsøker å lage en metodelære for fortolkning av meningsfulle fenomener, og å beskrive vilkårene for at forståelse av mening skal være mulig (Grimen og Gilje 1995:142). Hermeneutikken fokuserer på fortolkning, mening og kvalitet, og hvordan våre egne forforståelser spiller inn i oppfatningen av omverdenen. Mening avleirer seg i språk, tekst, menneskeskapte gjenstander og i aktiv handling. Når oppgaven er å forstå, tolke, finne ut av mening og hensikt, er det naturlige å benytte den hermeneutiske sirkel som metode. Denne forståelsesprosessen, som veksler mellom å se helheten og å studere enkelte deler, lar seg beste gjennomføre etter modell av den hermeneutiske sirkel. Den peker på forbindelsene mellom det vi skal fortolke, forforståelsen og den sammenhengen eller konteksten det må fortolkes i (Gilje og Grimen 1995; Aadland 2004). Den hermeneutiske fortolkningen foretas på et bredere grunnlag og i lys av en større sammenheng enn den fenomenologiske fortolkning (Grønmo 2004:372). En viktig forutsetning for å bruke en hermeneutisk innfallsvinkel til å tolke og forstå er at forskeren har innsikt i egen forforståelse. Denne forforståelsen kan omfatte forskerens egne erfaringer og betraktninger, tidligere forskning og teoretiske referanserammer.

Fenomenologisk – hermeneutisk tilnærming

Den fenomenologisk-hermeneutiske tilnærming er orientert mot hverdagslige handlinger (fenomenologi) men teksten over ”det levde liv” analyseres med den hermeneutiske sirkel som grunnmodell. I Creswell (2007:59) beskrives den fenomenologisk-hermeneutiske forskningstilnærming som et dynamisk samspill av ulike faktorer; a) fokusere på et fenomen, b) reflektere over essensielle temaer knyttet til fenomenet, c) nedtegne en beskrivelse av

16 Hermeneutikk kommer fra gresk og betyr forklaringskunst (Gilje og Grimen 1995)

fenomenet, d) meditere over ulike meninger om fenomenet det forskes på og e) skape et helhetlig bilde av fenomenet. Forskeren må nærme seg forskningsobjektet med våken oppmerksomhet, bevisst på sin egen forforståelse, gjerne forundre seg over verden – litt på avstand. Metoden arbeider med tekster som tolkes så innsiktsfullt og kreativt som mulig. Ricoeur (1992:101) som særlig tar for seg tekstanalyse, argumenterer for at fenomenologien og hermeneutikken er utilstrekkelige hver for seg, de to må kombineres i en hermeneutisk-fenomenologisk tilnærming.

Forskningsdesign: Kvalitativt forskningsintervju

Forskningsintervjuet blir definert som et intervju som har som mål å innhente beskrivelser av den intervjuedes livsverden, med henblikk på fortolkning av de beskrevne fenomenene (Kvale 2001:21).

Det ble utarbeidet en semistrukturert intervjuguide (se vedlegg 1) som utgangspunkt for intervjuene. Intervjuguiden ble utarbeidet i samarbeid med veileder. Ved utarbeidelse av intervjuguiden hadde jeg mitt forskningsspørsmål og Bourdieus teori om sosial ulikhet som ramme. I denne studien er det ikke anledning til å operasjonalisere både begrepene habitus, felt og de ulike kapitalbegrepene. Jeg valgte å fokusere på begrepene sosial og kulturell kapital, og mener at jeg da også får informasjon som gir indikatorer på felt og habitus. I tillegg ble det spurt om forhold til arbeidsdeltakelse og politisk deltakelse, ettersom dette vil gi kunnskap som er relevant i forhold til deltakelsens betydning i forhold til integrering. Intervjuguideen dannet utgangspunktet for intervjuet, men rekkefølge på temaer og spørsmål varierte (Johannessen et al. 2005:139).

Kvale (2001:90) lister opp seks kvalitetskriterier for et intervju. Det er vesentlig at en skaper en åpen og trygg ramme for intervjuet og at en ikke følger slavisk sine spørsmål. Jo mer spontane, innholdsrike, relevante og spesifikke svarene til intervjupersonen er, jo bedre er det. Det vil også være en kvalitetssikring at tolkning av svarene skjer underveis i intervjuet, slik at intervjupersonen kan korrigere forskerens tolkning og på den måten verifisere intervjupersonens svar. Det er en av styrkene til kvalitative intervju at forskeren har mulighet til å ta oppfølgingsspørsmål å få bekreftet eller avkreftet forståelsen av intervjupersonenes fortelling. Gjennom personlige intervju kan en i større grad kvalitetssikre at intervjueren og

intervjupersonene har forstått spørsmålene og begrepene likt. Dette vil være et vesentlig poeng når en intervjuer innvandrere.

Utvalg

Hvem og hvor mange som blir valg ut til intervjupersoner er avhengig av forskningsspørsmålet og hvor stort datatilfang man tar sikte på å oppnå. I kvalitative intervju ønsker en å få mer utfyllende kunnskap om fenomenet, slik at tilfeldige utvalg sjeldent er aktuelt. I dette prosjektet ønsket jeg å få utfyllende kunnskap om innvandrerkvinnens deltakelse i lokale innvandrerorganisasjoner i Bergen. Jeg innhentet oversikt over hvilke organisasjoner i Bergen for innvandrerkvinner som i 2008 fikk tildelt statlig tilskudd. For at organisasjonene jeg velger skal ha noen likhetstrekk, har jeg valgt organisasjoner som er etnisk homogene og de at medlemmene sannsynligvis har en bakgrunn som flyktninger eller relaterte grupper. For å sikre nødvendig bredde har jeg av den grunn valgt intervjupersoner fra tre ulike organisasjoner. Jeg har rekruttert et *strategisk utvalg*. Et strategisk utvalg er sammensatt ut fra den målsetting at materialet har potensial til å belyse den problemstillingen vi vil ta opp (Malterud 2003:58). Forforståelse, problemstilling og teoretisk referanseramme bestemmer hvilke forhold vi må ta hensyn til for å kunne belyse fenomenet i tilstrekkelig dybde og bredde.

Jeg valgte intervjupersoner fra Selvstendige demokratiske kurdisk kvinnegruppe, Somalisk kvinneforening i Hordaland og Tamilsk kvinneorganisasjon. Det er foretatt tilsammen ni intervjuer. Jeg har intervjuet leder og to medlemmer fra hver av organisasjonene.

Informasjonsbrev om prosjektet ble sendt til lederne, som selv har rekruttert to medlemmer hver fra sine organisasjoner.

Innsamling av datamateriale

Datainnsamlingen besto av intervjuene. I tillegg hentet jeg informasjon ved å lese foreningenes søknader og rapporter sendt til Hordaland fylkeskommune. Alle intervjupersonene hadde på forhånd fått brev der jeg redegjorde for formål med studien, rammene for intervjuet og hvordan studien skulle dokumenteres (se vedlegg 2). I tillegg ble det i forkant av intervjuet gitt muntlig informasjon om prosjektet i forbindelse med at skriftlig samtykkeerklæring ble undertegnet (se vedlegg 3). Personene jeg intervjuet ble hele veien orientert om at de når som helst og uten begrunnelse kunne trekke seg fra samarbeide, at deres beskrivelser vil behandles konfidensielt, og at intervjumaterialet vil bli anvendt utelukkende i studien. I tillegg ble det informert om at lydbåndene ble oppbevart utilgjengelig for andre, og at de ville bli slettet etter at rapporten var ferdig.

Intervjupersonene fikk selv velge hvor vi skulle møtes, men ingen av organisasjonene hadde egne kontorer, slik at det ble mest praktisk å møtes på MOKS (Mottak – og kompetansesenter for integrering av innvandrere og flyktinger). Kun to intervjuer ble foretatt andre steder. Ett ble foretatt hjemme hos vedkommende og et annet ble foretatt i en usjenert krok på et bibliotek i en annen kommune. Det kan innvendes at intervjuene i stor grad ble foretatt på min hjemmebane, men jeg fikk ikke inntrykk av at det var noe hinder for deres åpenhet og trygghet i samtalen. Mitt generelle inntrykk er at innvandrere har et godt forhold til MOKS og at det av den grunn gav dem en trygghet at intervjuene i stor grad ble foretatt der. Samtalene foregikk uten forstyrrelser, med unntak av samtalen på biblioteket. Der ble vi forstyrret en kort periode. Alle samtalene varte mellom 1 og 1 1/2 time. Som kompensasjon for intervjudeltagelsen, valgte jeg å gi dem en påskjønnelse i form av et gavekort på kr.150,- hver.

Intervjuene ble tatt opp på bånd, noe jeg hadde informert om på forhånd. Noen vil gjerne la seg distrahere av at samtalen blir tatt opp på bånd, men jeg fikk inntrykk av at det ikke hemmet dem i vesentlig grad. I tillegg gjorde jeg noen få stikkordsmessige notater underveis, men begrenset det ettersom jeg ville ha konsentrert fokus på hva de fortalte med tanke på å være klar for oppfølgingsspørsmål der det var relevant. Noen notater ble gjort i etterkant av samtalen.

Intervjuene er selvsagt preget av den menneskelige faktor, som forskernes evne til å være åpen og lyttende i forhold til det som fortelles og intervjupersonenes egen evne til å være reflektert og evne til å formidle sine erfaringer i en slik sammenheng. Mine erfaringer fra praktiske arbeid med innvandrere vil som tidligere nevnt kunne ha en innvirkning på hvilke spørsmål som ble stilt, og hvordan jeg spurte. Preget av min erfaringsbakgrunn kan jeg risikerer at jeg mer eller mindre bevisst søker mot de svarene jeg ”ønsker”, men jeg anstrengte meg med å stille spørsmålene på en åpen måte, slik at det åpnet opp for refleksjon og utdyping av deres erfaringer. Selv om jeg har jobbet en del i forhold til innvandrere er min erfaring med innvandrersorganisasjoner heller begrenset. Et ønske om mer kunnskap om dette feltet var noe av bakgrunnen for valg av tema. Jeg mener selv at jeg har hatt en søkende og lyttende holdning til intervjupersonenes fortellinger. Flere faktorer som preger min tilnærming er berørt under avsnittet om min forforståelse.

De jeg intervjuet har også sin historie med det kommunale hjelpeapparatet. Mitt arbeid innen sosialsektoren i kommunen vil også kunne prege intervjusituasjonen og deres åpenhet. Jeg fortalte alle jeg intervjuet om hva jeg jobbet med til daglig, studiet i samfunnsarbeid og behovet for deres kunnskap. I den grad intervjupersonene kjente til kvalifiseringstiltaket, *Ny sjanse*, som jeg jobber i har jeg likevel inntrykk av at deres erfaringer er positive. Ettersom organisasjoner mottar statlig tilskudd til drift, kan svarene deres i noen grad være påvirket av at en person fra en annen offentlig sektor gjennomfører intervjuene. Slik intervjuene ble gjennomført og deres åpne meddelelse av sine erfaringer, er mitt inntrykk at denne faktoren i svært liten grad spilte en rolle.

I dette prosjektet vil også intervjupersonenes norskkunnskaper spille en rolle. De aller fleste vil jeg si hadde forholdsvis gode norskkunnskaper, som ikke skapte noen hindringer for å kunne forstå spørsmålene eller for evnen til å formidle sine erfaringer på en nyansert og utdypende måte.

Fremgangsmåte ved analyse av datamateriale

Tolkningen foregår også underveis innenfor intervjuets hermeneutiske sirkel. Lydbåndene ble transkribert fortløpende etter hvert som intervjuene var gjennomført. Det var en stor fordel for meg å transkribere lydbåndene selv. Da fikk jeg gjenoppleve samtalene og stemningene og gjenkjennelsen var en hjelp til å kunne tolke materialet. Lydbåndene fanger ikke opp kroppsspråk og nonverbal kommunikasjon, men når forskeren selv transkriberer lydbåndene kan man erindre bilde av intervjupersonens fortelling. Transkripsjonen har vært tidkrevende for det var ikke alltid lett å oppfatte hva som ble sagt. Ved gjentatte gjennomganger for å få med meg hva som ble sagt fikk jeg også fortellingen under huden.

Formålet med den kvalitative forskningsmetode har vært omtalt som beskrivelsen og tolkningen av temaer i intervjupersonens livsverden. Det er et kontinuum mellom beskrivelse og tolkning (Kvale 2001). Kvale (2001:122) beskriver seks trinn i analysen; når intervjupersonen beskriver sin livsverden (1), intervjupersonen selv oppdager nye forhold (2), intervjueren i løpet av intervjuet foretar en fortetting og tolkning av en mening og sender ballen tilbake til intervjupersonen som får anledning til å korrigere tolkningen(3), det transkriberte intervjuet blir tolket av intervjueren (den egenlige analysen) (4), gjenintervjuing (5) og handling (6).

Ulike metoder kan brukes i analysen av materialet. Jeg har brukt en ad hoc meningsgenererende analysemetode. Det er en eklektisk metode som henter elementer fra en rekke ulike analyseformer (Kvale 2001:126).

Jeg leste igjennom intervjuene samtidig som jeg hørte lydbåndene for å få et mest mulig helhetlig inntrykk av det som formidles. Deretter foretok jeg en ”meningsfortetting”, som innebærer en forkortelse av det som blir sagt i intervjuene, slik at jeg sitter igjen med essensen i uttalelsene. Etter å ha trukket ut essensen i intervjuene sorterte jeg dataene i ulike temaer og undertemaer.

Kontroll av analysen av det transkriberte materialet er en viktig side av arbeidet. Det kan da være fordelaktig med flere fortolkere for å unngå vilkårlig subjektivitet. Etter at jeg hadde analysert og trukket ut det jeg mente essensen av intervjuene ble halvparten av intervjuene

med min analyse gjennom gått av en kompetent medtolker (ansatt ved Høgskolen i Bergen) for å sikre intersubjektivitet. Veileder har også i stor grad lest igjennom transkribert tekst.

Informasjonen fra de forskjellige intervjupersonene ble samlet i ett dokument og ble strukturert samlet i forhold til intervjuguidens temaer (Malterud 2003:102). Jeg forsøkte å finne sammenhenger og strukturer som bidro til å svare på mitt forskningsspørsmål – hvilken betydningen deltakelse har for intervjupersonen – med vekt på sosial, kulturell og politisk betydning.

Forskningsetiske betraktninger

Prosjektet er godkjent av Personvernombudet som er knyttet til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) jfr. Personopplysningsloven kap. 6 §§ 31 (meldeplikt) og 33(konsesjonsplikt) og forskriftens kapittel 7 § 25. (se vedlegg 4). Studiet anses som å omfattet sensitive opplysninger ettersom opplysninger om etnisitet inngår prosjektet.

All forskning må forholde seg til forskningsetiske retningslinjer utformet av *Den nasjonale forskningsetiske komitè for samfunnsvitenskap, jus og humaniora* (Den Nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap m.m. (2003). Krav til informasjon, samtykke, konfidensialitet og hensynet til svakstilte grupper står sentralt (Dalen 2004:111ff.). I min undersøkelse informerte jeg muntlig og skriftlig om prosjektet og har lagt vekt at det de sier blir behandlet konfidensielt.

Datamaterialet er oppbevart utilgjengelig for andre og lydbåndopptakene er nedlåst. Lydbåndene vil bli slettet når rapporten er ferdigskrevet.

Det er en utfordring i forhold til rapportskrivning at noen av intervjupersonene lett kan identifiseres. Dette har jeg tatt hensyn til i presentasjonen av resultatene. I tillegg har jeg bedt lederne, som gjerne er de lettest identifiserbare om å lese gjennom kapittelet om presentasjon av resultatene av undersøkelsen. Alle lederne har lest kapittel 4 og har gitt sin godkjenning til at resultatene kan presenteres på denne måten. I den forbindelse fikk de også anledning til å

kommentere faktafeil eller misforståelser. Et par faktiske opplysninger om en av foreningene ble endret.

Som tidligere nevnt er det grunnleggende i kvalitative intervju å møte personene med åpenhet og respekt. Det er deres livsverden som skal frem. I tillegg er det nødvendig å sette av god tid, slik at en får anledning til å bygge tillit og at intervjupersonenes tempo og behov for ivaretagelse blir sentralt (Malterud 2003:131). Intervjuets temaer og de åpne spørsmålene kan lett invitere til at intervjupersonene forteller sensitive opplysninger om sitt liv. Det er viktig at ikke intervjupersonene sitter igjen med en følelse av å ha blitt forført til å si ting de angres på i ettertid.

Metodiske refleksjoner

All forskning er en produksjon av kunnskap. Hvordan dataene i dette forskningsmaterialet fremlegges kan sies å være en sosial konstruksjon. For å vurdere kvaliteten på forskningsmaterialet fremhever Grønmo (2007:218) følgende forutsetninger for en god belysning av problemstillingen:

Sannhetsforpliktelse. De innsamlede data skal i størst mulig grad representere og reflektere sann informasjon i tilknytning til de aktuelle problemstillingene. Gjennom denne oppgaven har jeg forsøkt å gi et klart bilde av den teoretiske og metodologiske referanseramme studiet har. Sannhet i kvalitative studier handler om i hvilken grad forskninga blir utført på en tillitsvekkende måte. Jeg mener jeg har vært åpen med å forklare for leseren egen bakgrunn og bakgrunnen for hvordan tema og spørsmål er utviklet. I dette kapittelet har jeg gjort rede for hvordan data er utviklet. Det at jeg har skilt mellom empiripresentasjon og analyse gjør det også lettere for leseren til selv kunne bedømme datamaterialet. Jeg har presentert data i form av sitat og sammentrekninger. Data har blitt vurdert i forhold til både teori, metode og egen forforståelse. Jeg har delt refleksjoner med leseren og har og gjort rede for egne vurderinger av empirien.

Vitenskapelige prinsipper for logikk og språkbruk. Generelle prinsipper i denne sammenheng er presisjon, gyldighet og fullstendighet. Så langt jeg kan se er begreper som er brukt i oppgaven definert og formulert så entydig som mulig. Valg av problemstilling har lagt

forutsetningene for valg av teori og metode. I drøftingen bygger argumentasjonen på tidligere empiri og teori.

Utvelging av enheter må gjøres på en forsvarlig måte. Både typen av analyseenheter og analyseenhetenes nivå må være i samsvar med problemstillingen. For i best mulig grad å kunne belyse problemstillingen har jeg valgt et strategisk utvalg av personer jeg ville intervju. Jeg valgte å intervju medlemmer i tre ulike organisasjoner for å få noe mer bredde i informasjonstilfanget, samtidig som de hadde fellestrekk som at hver enkelt organisasjon i stor grad er etnisk homogene og at de sannsynligvis har bakgrunn som flykninger eller relaterte grupper. Stort sett alle personene jeg intervjuet hadde vært med i organisasjonene lenge, flere hadde også vært med å starte organisasjonen. Alle var i jobb og snakket bra norsk.

Det var lederen som rekrutterte personer som ønsket å være med i denne studien. Det kan innvendes at lederen gjerne spurte medlemmer som var svært positiv til organisasjonen, men ettersom datamaterialet ikke viste noe "glansbilde" kan det vanskelig hevdes. Personene jeg intervjuet kan regnes som forholdsvis godt integrert og har deltatt i organisasjonene lenge. Det kan innvendes at jeg har snakket med medlemmer som trives i organisasjonene og har fått stort utbytte av det, men hva med dem som har sluttet? Jeg vil likevel si at det er en fordel å intervju medlemmer som har så mye erfaring fra organisasjonen, slik at problemstillingen kunne belyses av personer som både hadde oversikt og innsikt i organisasjonslivet. En styrke for denne oppgaven er også å ha intervjupersoner fra flere organisasjoner og fikk på den måten en større bredde i erfaring.

Utvelging av informasjonstyper må gjøres på en systematisk måte. Som jeg tidligere har redegjort for ble det utarbeidet en intervjuguide på bakgrunn av den problemstilling som jeg ville utforske. Intervjuguiden baserte seg på sentrale begrep knyttet til problemstillingen. Min forforståelse som sosionom og student i samfunnsarbeid har preget min valg, men det kan tenkes at jeg ikke i tilstrekkelig grad har vært åpen for andre måter å se verden på. Grad av problematisering av dette i løpet av drøftingen vil være avgjørende for kvaliteten på oppgaven.

Gjennomføringen av datainnsamlingen må foregå på en forsvarlig måte. Jeg har i denne studien forsøkt å gjøre feilkildene så små som mulig ved å grundig redegjøre for forskningsmetoden, valgt forskningsdesign i tråd med problemstillingen, gjennomført

intervjuene i tråd med en grundig utarbeidet intervjuguide, brukt båndopptaker i intervjuene og vært kritisk til gjennomføringen av datainnsamlingen.

Datamaterialets kvalitet er en samlet vurdering av disse fem forutsetningene som ovenfor er problematisert. At datamaterialet har en tilfredsstillende kvalitet, er en avgjørende forutsetning for å komme frem til analyseresultater som er holdbare og fruktbare.

Det er sentralt i all forskningsarbeid å overveie grad av validitet (gyldighet) for de problemstillinger som skal belyses (Malterud 2003:178). Vil denne metoden jeg har brukt, representere relevante veier til kunnskap som kan belyse min problemstilling? Grad av validitet er først og fremst knyttet til utvelging av enheter og utvelging av informasjonstyper. Jeg har gjennom hele dette kapittelet hatt en åpen diskusjon knyttet til alle stegene i forskningsprosessen og spesielt reflektert rundt utvelging av intervjupersoner og utvelging av informasjonstyper. Studien har sine styrker og begrensninger, men jeg vil likevel mene at metoden som er brukt vil kunne bidra til å gi økt kunnskap om deltakelsens betydning for medlemmer i organisasjonene jeg har valgt. Jeg har valgt å gå i bredden i forhold til flere organisasjoner og har dermed ikke fått dybdekunnskap i hver enkelt organisasjon.

Som jeg tidligere har omtalt vil fokuset være på den sosiale, kulturelle og politiske betydningen deltakelsen har. I neste kapittel vil resultatene av undersøkelsen bli deskriptivt presentert for at intervjupersonenes stemmer tydelig skal komme frem. Drøftingen av resultatene i lys av Bourdieus teori om makt og ulikhet, annen teori i samfunnsarbeid og betydningen for integrering blir foretatt i kapittel 5.

Kapittel 4: Presentasjon av resultater

Presentation av organisasjonene og intervjupersonene

Alle tre organisasjonene som er med i undersøkelsen, fikk driftstilskudd fra Hordaland fylkeskommune. Integrerings - og mangfoldsdirektoratet har utarbeidet retningslinjene for tildeling av støtte. Målsetningen med driftstilskudd til lokale innvandrersorganisasjoner er å bidra til å styrke organisering av innvandrere lokalt, å øke innvandreres tilgang til flere sosiale nettverk og å bidra til at innvandrere kan fremme felles interesser overfor lokale myndigheter.

Nedenfor gis det en kort presentasjon av de ulike organisasjonene slik de selv har presentert seg i sine søknader om tilskudd i 2009 til Hordaland fylkeskommune.

Selvstendig demokratisk kurdisk kvinneforening (SDKK)

Foreningen ble stiftet 4.september 2004 i Bergen.

Lederen har fått Bergen kommunes likestillingspris for 2006

Lederen og foreningen fikk Dørsjø-prisen for arbeid mot tvangsekteskap i 2009.

Foreningens arbeidsfokus: Stimulere til aktiviteter som samler kurdiske kvinner, legge til rette for integrering i arbeid, familie og samfunn, informere om rettigheter og plikter i Norge. Foreningen jobber spesielt i forhold til tvangsekteskap i Norge og æresdrap i Kurdistan. Foreningen har arrangert en rekke seminarer med fokus på å styrke kvinners rettigheter og muligheter til selvstendighet. I tillegg blir det arrangert aktiviteter og fester i forbindelse med spesielle merkedager som Newros (kurdisk nasjonaldag og nyttårsfeiring) og 8.mars. Foreningen har også sammenkomster i andre sammenhenger.

Antall medlemmer: 43

Økonomisk støtte i 2008: Kr.6.000,- i driftsstøtte og kr.10.000 til aktiviteter

Somalisk kvinneforening i Hordaland (SKF)

Foreningen ble stiftet i 1999.

Foreningens arbeidsfokus: Arbeidet har fokus på somaliske kvinners situasjon. Det arrangeres kurs og seminarer som setter søkelys på kjønnslemlestelse, tvangsekteskap og andre aktuelle tema som berører kvinner og kvinners rettigheter. Foreningen arrangerer aktiviteter og fester i forbindelse med høytider og andre spesielle anledninger. Foreningen er også opptatt av barneoppdragelse og hjelp og veiledning til nyankomne innvandrere i kommunen.

Antall medlemmer: 83

Økonomisk støtte i 2008: kr.6000,- i driftsstøtte.

Tamilsk kvinneorganisasjon (TKO)

Foreningen ble stiftet i 2000.

Foreningens hovedfokus: Foreningen har et spesielt fokus på situasjonen til tamilske kvinner og barn i Bergen som sliter med psykiske påkjenninger i forbindelse med den vanskelige situasjonen for tamiler på Sri Lanka. I tillegg jobber de kontinuerlig med å styrke tamilske kvinners integreringsprosess i samfunnet.

Antall medlemmer: 22

Økonomisk støtte i 2008: kr.6000,- i driftsstøtte

Kort om personene som ble intervjuet

Jeg intervjuet lederen og to medlemmer fra hver av organisasjonene. De var i alderen 26 til 45 år. Seks av dem var gift og hadde barn. Alle var i jobb. Botiden i Norge var mellom åtte til 24 år, de fleste hadde bodd her ca.10 år. Mange hadde vært med i organisasjonene siden de ble etablert.

Presenterte grunner til å delta i organisasjonene

Det er ulike foranledninger og grunner til at kvinnene ble med i organisasjonene. De positive erfaringene mange opplever gjennom organisasjonsdeltakelsen, er gjerne den motiverende

faktoren for at de fortsatt er med. Innledningsvis vil jeg likevel presentere intervjupersonenes grunner for at de begynte i disse organisasjonene.

Flere av personene jeg intervjuet hadde selv vært med på å starte foreningen. En person sier at de hadde et ønske om å lage en forening for kurdiske kvinner for at kvinnene skulle få *informasjon om kvinners rettigheter*.

”Jeg startet denne foreningen sammen med en venninne, det var hennes idé. Hun kontaktet meg i 2002 om at vi skulle starte en forening for kurdiske kvinner. De visste ingenting, den gang, ... De passer bare på barna og de visste ingen ting om kvinners rettigheter”

Ønsket fra hennes side var å danne en forening som kunne *skape en forandring for kurdiske kvinner*. Hun ønsket å starte en forening som kunne være bevisstgjørende og solidarisk med andre kvinner i Kurdistan. Slik uttrykker hun det:

”Jeg var opptatt av kurdiske kvinners situasjon, solidaritet og samarbeid, at de andre organisasjonene kan se oss og at vi kan gjøre noe sammen.”

Solidaritet og et ønske om å hjelpe kvinner fra samme land går igjen i utsagnene til flere av personene jeg intervjuet. En annen intervjuperson fra samme forening fikk gjennom nyhetene vite om kvinnes situasjon i Kurdistan og tok kontakt med organisasjonen for å kunne hjelpe:

”Jeg leste i nyhetene om kvinner i Iran, Irak og særlig kurdere og så hva som skjedde med dem. Denne organisasjonen jobber særlig med kvinner og hjelper dem som har problemer. Jeg hadde lyst til å være med å hjelpe dem.”

En intervjuperson forteller at hun nylig hadde flyttet til Bergen og fikk gjennom noen kjente vite om foreningen som hun nå er medlem i. For hennes del var det nysgjerrighet og impulsivitet som i første omgang var foranledningen til at hun ble med i foreningen, men møtet skulle vise seg å ha stor betydning for henne.

”Jeg ville bli med bare for å se hva de snakker om. Og jeg ble med og det var da jeg så problemene, de kunne ikke bli enige. Forskjellige grupper og alt dette her(...) De måtte bli enige om å integrere seg sammen - samarbeide. Men de ville ikke det. Dagen etter ringte de meg og sa de hadde lyst å ha meg som leder.”

Hun ble leder av organisasjonen etter å ha vært på møte der en gang. Det var en del uenighet mellom ulike grupper i den somaliske foreningen derfor var det uenighet om hvem som skulle være leder. Hun kom uhildet utenfra og hadde organisasjonserfaring fra tidligere. Hennes

viktigste grunn til at hun tok på seg vervet og ville jobbe for organisasjonen er *ønsket om at kvinnene skal integrere seg.*

”Den viktigste grunnen er at kvinnene skal integrere seg og skal komme ut i samfunnet. Slik at de kan se at somaliske kvinner eller at innvandrerkvinner kan gjøre ting. De har jo friheten... Og nøkkelen til samfunnet er språket faktisk. Det er språket som gjør at du kan komme ut i samfunnet og kan se og bli sett uten at det skal bli en liten dør i mellom.”

Hennes ønske er at kvinnene skal komme ut fra hjemmene og ta del i samfunnet. Det viktige for henne er at de somaliske kvinnene lærer seg norsk og er med på å skape positive bilder av innvandrerkvinner. Det ble lagt vekt på at kvinnene bruker friheten sin til å bli like selvstendige som norske kvinner og at de kan *bli et godt forbilde for barna* sine. Hun er bekymret over at mange foreldre ikke kan norsk og at det blir en belastning for barna.

”Jeg vil at barna skal ha et forbilde i foreldrene. ”Mamma kan ikke språket”. Jeg vet om mange ungdommer som skammer seg over sine foreldre som ikke kan språket eller ikke jobber.”

Somaliske kvinner ønsket først og fremst et sted, hvor kvinner kan *møtes og snakke sammen* og få pause fra mann og barn. Da kvinneforeningen ble startet var det et ønske om at kvinnene kunne få et eget sted, der de kunne snakke sammen om det som kvinnene var opptatt av. Mange somaliske kvinner var isolerte, men hadde behov for å være sammen med andre kvinner for å prate.

”Vi er sosiale, egentlig, vi kvinner fra Somalia og det er dårlig at mange kvinner ikke er så aktive. Mange som hadde problemer med å sitte hjemme med mange barn uten aktivitet, isolert og frustrerte. Da vi begynte ønsket vi at alle kvinner som ville, kunne få laget et sted de kan gå for å få en pause fra barn og hus.”

En av intervjupersonene fortalte meg at for mange somaliske kvinner består hverdagen for det meste av å være i hjemmet, men noen var også i jobb, kombinert med huslige sysler,. Det var få som hadde aktiviteter utenfor huset for sin egen del. Det er da nødvendig å ha et sted der en kan få noe tid for seg selv sammen med andre voksne kvinner. Her kunne de treffes, få svar på ting de ikke forstod eller kun være sosiale. Gjennom samtalen kunne de få hjelp og svar på mange spørsmål som var knyttet til det å være ny i Norge. En annen intervjuperson understreket at hennes motiv for å delta var knyttet til *å kunne dele sin erfaring.*

”...dersom det er noe de ikke forstår eller vet de kan spørre - vi som har vært her lenge kan forklare dem - hvor går man på skole, hvor finner man lege, alt som er nytt. Akkurat som det var da vi kom til Norge. De kjenner ikke det norske språk og det er mye nytt. Alle er sånn som meg. Derfor liker jeg at vi somaliere møtes.”

Motivasjonen for å delta er et ønske om å kunne hjelpe og dele av sin egen erfaring. Flere gir uttrykk for at de ønsker å hjelpe kvinner i hjemlandet sitt - det gjelder spesielt kurdere og

tamiler. Men alle intervjupersonene fra samtlige av de tre foreningene ønsker å kunne *hjelp andre kvinner fra sitt land til bedre integrering*. De ønsker å oppmuntre og stimulere til å være aktive i samfunnet.

En intervjuperson fra tamilsk kvinneorganisasjon sier:

”Målet er integrering i det norske miljøet. Mange kvinner som kommer nå, kommer ved at de gifter seg med menn som opprinnelig kommer fra Sri Lanka. Så får de barn med en gang og mange har ikke lært norsk. Så vi samler de og oppmuntrer de til å komme ut i samfunnet...”

Tamilene er gjerne en innvandrerguppe som blir regnet for å være godt integrert i samfunnet med jobb, norske venner og barn som deltar i ulike aktiviteter. Det ble av en av de tamilske kvinnene understreket at fellesskapet med andre tamiler var desto viktigere, ettersom de omgås mest nordmenn ellers i hverdagen. Det er godt å treffe andre tamiler som har samme bakgrunn og samme holdning til livet.

”Det er viktig for meg å treffe andre tamiler som har den samme bakgrunn som meg. Vi kan lettere forstå hverandre...”

Det blir også som en erstatning for familie og slekt i hjemlandet. Noen som forstår de kulturelle kodene, kan språket og forstår hvordan en har det.

”Første målet er det sosiale, vi har lyst til å samles for ikke å være alene – alle savner familien sin”.

Tamilene var i denne perioden naturligvis svært preget av det som hadde skjedd på Sri Lanka den seinere tid. En av intervjupersonene fortalte at hun konstant hadde en skyldfølelse for at hun satt trygt og godt i Norge, mens tamiler på Sri Lanka hadde det svært vanskelig. Det er denne skyldfølelsen som plager henne og er drivkraften for videre hjelpearbeid. En annen uttrykte pliktfølelsen slik.

”Jeg tenker det er viktig å være aktiv og å være med å bidra i samfunnet. Jeg har lyst til å være nyttig. Jeg føler det som en plikt, jeg vet ikke hvorfor, kanskje det handler om min religion.”

Organisasjonene kan ha noe ulike formål med arbeidet sitt og medlemmene vil kunne ha ulike grunner for å delta. Likevel kan en si at det er felles ønske om at kvinner med samme landbakgrunn møtes, først og fremst for sin egen del for å ha en sosial møteplass og å styrke deres integreringsprosess i Norge, men også for å bedre situasjon for kvinnene i landet de opprinnelig reiste i fra. Den kurdiske foreningen, SDKK skiller seg noe ut med at det sosiale ikke er det viktigste, men deres fokus er først og fremst å bedre kvinners rettigheter i Kurdistan.

Erfaring med å delta

Sosial betydning

Som det fremkommer ovenfor, er en av de viktigste grunnene til å delta i foreningene behovet for det sosiale fellesskapet og da spesielt *kvinnefellesskapet*. Felles språk, interesser og kulturbakgrunn er de bærende elementene i fellesskapene. En sier det slik:

”Jeg synes det er veldig koselig – Jeg trives godt med å treffe andre fra samme land. Det er lettere når vi ikke blander med norske. Vi kan snakke samme språk, trenger ikke snakke norsk. Og så har vi samme interesser. Vi, for eksempel, vi går ikke ut om kveldene. Ingen som spør om vi ikke skal gå ut på fest og sånn fordi de vet vi ikke går seint ut om kvelden.”

På spørsmål om hva som var den viktigste grunnen til at de var med i foreningen var svaret ofte behovet for å møtes. Det var behov for å få en avveksling fra dagliglivets forpliktelser å møtes for å snakke sammen. Det er viktig for dem å kjenne de andre kvinnene fra sitt hjemland som bor i Bergen. De har en felles identitet og felles utfordringer, som for eksempel det å være somalisk kvinne og innvandrere i Norge.

”Det er fint å være med å møte andre kvinner fra Somalia. Fint å bare være kvinner uten menn og barn. Da kan vi snakke sammen.”

”Vi har et sted, hvor vi kan møtes for å snakke sammen, dele følelser og tanker, få litt idéer og få litt veiledning. Det fungerer fremdeles og det er veldig viktig. Vi kan komme sammen i perioder hvor mange kvinner trenger hjelp. Da er vi der og kan hjelpe til.”

Det å sitte sammen og snakke sammen blir sett på som noe av det viktigste. Snakke sammen om dagliglivets små og store utfordringer, men også de større sakene som tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Gjennom samtalene får de *utvekslet informasjon og erfaringer* som kan bidra til personlig utvikling og bevisstgjøring, men mange understreket at fellesskapet i seg selv var viktig også for de som har bodd i Norge lenge:

”Det som er viktig for meg er at vi kan møtes selv om en har bodd lenge her... Det er ikke bra bare å gå på jobb og være hjemme og lage mat og stelle klær fordi at du har barn,. Vi må også møtes for å snakke sammen. En kan ikke være inne hele uken, men må også være ute og snakke med andre folk. Ja, det er viktig.”

”Det blir vanskelig å være hjemme med barn og med skolen og ikke ha noe kontakt. De blir frustrerte. Det er gjennom den gruppen, at de kan de bli kjent med hverandre. Den hjelper dem til å ha kontakt med hverandre og de stiller opp for hverandre når de kan. Enten ved bryllup eller andre ting.”

Fellesskapet er viktig for å *unngå isolasjon og ensomhet*, spesielt dersom en ikke er i jobb. I tillegg forteller de om at foreningen er en viktig arena for å kunne *snakke om tema som berører dem*, som for eksempel omskjæring og barneoppdragelse.

”Vi bare går bare der og snakker om forskjellige ting. Vi kan ta tema som, for eksempel, omskjæring. De er her, de kvinnene vet ikke om det er krav i Norge. Det er ikke bra for helsen din. De som kom for mange år siden til Norge, de vet mer enn de som har kommet helt nye. Da forteller vi mange ting. Arrangerte ekteskap. Du kan ikke slå barna dine i dette landet. Barneoppdragelse og slike ting. Andre, de vil bare sitte sammen og snakke. Fordi de trenger å snakke sammen for når de sitter hjemme er de alene.”

Sp.mål: ”Så det har vært viktig for deg med dette fellesskapet nå når det har vært spesielt vanskelig for dere? Ja, vi får snakket sammen. Vi har det tøft alle, men vi har da noen å gå til å fortelle om det. Vi kan støtte hverandre.”

Fellesskapet i foreningen er *et viktig nettverk* for de fleste intervjupersonene, hvor de kan få støtte både praktisk og følelsesmessig. De yngre intervjupersonene som ikke var gift og hadde barn, hadde i større grad et annet nettverk utenom foreningen.

Når flere møtes i et fellesskap vil det være vanskelig å unngå uenigheter. Det kan være saksuenigheter, eller drei seg om ulike personligheter - og uenighetene kan vokse seg til konflikter. Fra alle organisasjonene forteller de om uenigheter i ulik grad. Av intervjupersonene blir det sett på som en mulighet til *personlig utvikling og læring*. En jeg intervjuet sa det slik:

”Jeg blir tålmodig ved å være med andre. Det er mange forskjellige personer, så jeg lærer å bli tålmodig.”

Når tradisjonelle kvinnesyn brytes mot krav om likestilling og respekt, vil det også bli utfordrende for organisasjonen. En intervjuperson forteller om at de speiler seg i hverandre og gjennom det reflekterer over sin situasjon.

”Alle kulturer har både positive og negative sider, så jeg tror at de blir kjent med sine negative sider i organisasjonen. Ok, hun gjør sånn og sånn, hvorfor kan ikke jeg gjøre det. Det blir som et bilde.”

De har regler hjemme om hva de får lov til, hvilke begrensinger en kvinne har. Gjennom deltakelsen i den kurdiske foreningen ser en at andre tar andre valg og ønsker å ta andre valg selv. Det kommer frem at det er en utfordring at tradisjonelle og moderne kvinnesyn brytes i foreningen.

”Det skjer at de snakker stygt om hverandre noen ganger. Jeg lærer dem at du kan ikke si sånn og sånn, fordi hun har gått gjennom det og det. Her er ikke ære forbundet med seksualitet.”

Deltakelse og dialog i organisasjonen bidrar til *toleranse og respekt for andres syn*.

Gjennom samtalene med intervjupersonene komme det frem flere små fortellinger som viser at deltakelsen i organisasjonen betyr mye for den enkeltes *personlig vekst*. På spørsmål om hva som er det viktigste for deg med fellesskapet er det hennes egen utvikling hun i første omgang legger vekt på:

”Det viktigste for meg er egentlig for meg selv - å bli litt mer selvstendig og få mer informasjon om hvilken hjelp vi får og hva våre rettigheter er. I begynnelsen var det å bli mer selvstendig og få mer kunnskap. Tenkte jeg ikke kunne, men uten å ^{prøve} kan jeg ikke. Der trengte jeg mer støtte. Av andre som kunne det og hadde gjort det.”

Hun hadde ønske om å kunne ta mer ansvar i foreningen, men trengte støtte fra de andre til å kunne få mer trygghet. Hennes ønske om at hun som kvinne skulle ha mer *selvtillit* kom også fram. I hennes kultur er kvinnene underdanige og vant med at det er mennene i familien som snakker og bestemmer. Hun har deltatt på et gruppelederkurs foreningen var blitt tilbudt gjennom *Det felles innvandrerråd*¹⁷. Hennes erfaring med kurset uttrykte hun slik:

”Å, jeg følte at ”å nå kan jeg litt mer”. Litt mer sikker. Det hjelper mye. Det er veldig kjekt å høre andres mening, hvordan de prater. De er så stolt og de er så rolig. De er helt annerledes enn vår kultur. Når vi prater er vi alltid flau, vi glemmer hva vi har tenkt å si, men de norske er ikke sånn. Jeg tenkte at slik de norske prater, sånn vil jeg også være.”

En annen deltaker har deltatt som med-veileder for en informasjonsgruppe om kjønnslemlestelse. Det var en ny erfaring og hun var utrygg i starten, men dette ble en veldig positiv opplevelse for henne.

”I starten var jeg litt redd for hva vi skulle gjøre – vi var åtte damer og en norsk dame. Hver dag skrev jeg bare notater om temaet. Etter to ganger begynte jeg å snakke og forstå alt. Det var ikke så vanskelig da jeg sluttet. Da vi sluttet fikk vi attest – bevis. Hun, damen spurte meg om hva jeg hadde lært. Jeg hadde lært å være flink og ikke bli sjenert. Det er bra.”

For mange intervjupersoner er det ønske om å hjelpe andre som er motivasjonen for å delta i organisasjonen. Samtidig erfarer de at gjennom å hjelpe andre og forberede seg til de oppgaver de gjør blir de også selv styrket.. Alle kvinnene i tamilsk kvinneorganisasjon er også lærere på tamilskolen på lørdager. Tamilskolen gir morsmålsopplæring og skal bidra til å fremme barnas generelle skoleferdigheter. På spørsmål om hun føler at deltakelsen også er med på å styrke henne, trekker hun frem dette:

”Ja, da mest gjennom at jeg kan hjelpe andre, sant. For eksempel når jeg skal være lærer på tamil skolen, så må jeg forberede meg til undervisningen og da bidrar det til læring for meg også. Jeg får mer kunnskap og må lære meg å gi den videre.”

Gjennom å dele sin kunnskap og på ta seg en veileder - eller lærerrolle vokser en selv på det. Tamilsk kvinneforening har som fast post på de månedlige møtene at et av medlemmene

17 Det felles innvandrerråd i Hordaland er en innvandrerpålitisk paraplyorganisasjon for innvandrersorganisasjoner og innvandrere i Hordaland. Det er et innvandrerråd i hvert fylke.

forbereder et tema som de deler med andre. Det kan være alt fra en verdensnyhet til helsefremmende kunnskap.

”En gang i måneden samles vi. Da er det et av medlemmene som får ansvar for å dele et tema med oss. Nå vi begynner møtet, så begynner vi med det - om hudsykdom eller hva det måtte være. Om kvinnesykdommer, hva som helst eller noe som skjer i verdenssamfunnet. Det går på omgang.”

Flere av intervjupersonene har som nevnt selv vært med å starte foreningen de deltar i. De uttrykker at de er stolte og får selvtillit av å være med å bidra i samfunnet. De erfarer at deres bidrag har en betydning for andre, noe som gir dem selv mye tilbake.

”Jeg er veldig stolt over at jeg kan være med å gjøre dette i samfunnet. Jeg har fått mye positivt og tjener mye på å være med. Personlig jeg synes det er veldig kjekt.

Personene jeg intervjuet forteller om at de gjennom deltakelse i dette fellesskapet opplever en personlig vekst og utvikling, noe som ikke bare har en sosial betydning, men også får en kulturell betydning. I den videre presentasjonen har jeg sortert funnene under overskriften kulturell betydning, med et spesielt fokus på fellesskapets betydning for læring og integrering.

Flere intervjupersoner forteller at det blir *jobbet på tvers av organisasjonene* og at de opplever det veldig positivt. I forbindelse med arbeidet mot tvangsekteskap er det blitt det blitt arrangert en dialogkafé hvor alle tre organisasjonene deltok. En av initiativtakerne til dette tiltaket forteller at de på den måten også kan bidra med sin erfaring til andre organisasjoner:

”De var veldig glad for å være med på dette prosjektet om tvangsekteskap, de har ikke vært med på et sånt prosjekt før. De vet ikke hvordan de organiserer, nå har de lært. Vi gir erfaring til andre organisasjoner også.”

Samtidig forteller samme intervjuperson at hun gjennom sitt arbeid i foreningen får mange kontakter med norske. Gjennom arbeidet mot tvangsekteskap har hun hatt samarbeid med Den norske sanitets kvinneforening og fått tatt del i deres erfaring og lært noe om hvordan de jobber. Det er også norske som tar kontakt med dem for å få informasjon om tvangsekteskap.

”Mange norske politikere har tatt kontakt og vil ha hjelp til forskjellige ting som for eksempel tvangsekteskap. De ønsker å få informasjon og vite hva de skal gjøre.”

Det er gjerne lederne av organisasjonene som forteller om *kontakter med politikere og andre myndigheter*. To av organisasjonene er tilknyttet Det felles innvandrerråd, som er en paraplyorganisasjon for ulike innvandrersorganisasjoner. Det er også en kanal for kontakt med

myndighetene. Den tamilske kvinneorganisasjonen er ikke tilknyttet Det felles innvandrerråd, men de er tilknyttet et nettverk av ulike tamilske organisasjoner som har kontakt med myndighetene.

Gjennom organisasjonsdeltakelse er det flere som forteller om at de får norske kontakter som de ellers ikke ville ha fått. På spørsmål hvilken sosial betydning organisasjonsdeltakelse har for henne svarer hun slik:

”Det er å komme ut, det handler om integrering. Dersom jeg er aktiv i en organisasjon kan jeg komme ut å snakke med norske som leder andre organisasjoner – mange ting.”

Somalisk kvinneforening har hatt tett kontakt med EMPO et kvinnetiltak i *Kirkens Bymisjon*. Gjennom denne kontakten har blant annet fått låne lokaler hvor de i foreningen kan møtes jevnlig. Denne kontakten bidrar også til å realisere samarbeidstiltak som informasjonsmøter om kjønnslemlestelse. Organisasjonene forteller også om tiltak de har startet som er åpen for alle nasjonaliteter. Somalisk kvinneforening startet en kafè hvor kvinner fra ulike nasjonaliteter møtes ukentlig for å lage mat og snakke sammen. Dette tiltaket er etter hvert overtatt av *Frivillighetssentralen* i Bergen. Frivillighetssentralen har også møtt andre behov som Somalisk kvinneforening har meldt inn eksempelvis behov for leksehjelp og svømmekurs.

Tamilsk kvinneforening er en del av et større nettverk med søsterorganisasjoner både i Stavanger og Oslo. De treffes på større samlinger og henter inspirasjon fra hverandre. Da er det ofte fester med musikk – og dansegrupper fra tamilsk kultur.

Erfaringen fra medlemmene jeg intervjuet er at de opplever kvinnefellesskapet som veldig verdifullt for dem. Dette er et sted de kan bli kjent med andre kvinner i samme situasjon og få snakke om temaer som berører dem. Viktig er det også å få hjelpe – andre kvinner og barna i forhold til å finne sin vei inn i det norske samfunn eller kvinner i hjemlandet. De opplever en personlig vekst og utvikling, gjensidig støtte og muligheter for å få praktisk hjelp. I tillegg kommer de i kontakt med andre organisasjoner gjennom deltakelsen.

Det medlemmene forteller om er det vi finner igjen i tidligere forskning og faglitteratur om betydningen av sosial kapital. Dette vil bli drøftet i kapitel 5.

Kulturell betydning

Gjennom jevnlige møter i foreningene, hvor en sitter sammen og snakker blir erfaringer og informasjon utvekslet. På denne måten fungerer foreningene som *en arena for læring*.

Tamilsk kvinneforening har som fast innslag at en av medlemmene har forberedt seg på å dele et tema.

Sp.mål: "Du sier dere snakker om forskjellige tema når dere møtes. Hva snakker dere mest om? Barneoppdragelse og noen ganger snakker vi om kvinnesykdommer, livmor og annet. Vi er noen som er jobber innen helsesektoren og gjerne velger tema som har med ulike sykdommer å gjøre."

Deltakelse i foreningen gir også *informasjon om ulike aktiviteter og kurs som er tilgjengelige*. Det kan enten være aktiviteter som de selv er med å arrangerer som seminarer, leksehjelp, matkurs eller kulturfester, men deltakerne får også tilbud om en rekke kurs gjennom frivillighetssentralen eller Det felles innvandreråd. Det er nevnt svømmekurs, magedanskurs, gruppelederkurs og jobbsøkerkurs.

"Det er mange forskjellige aktiviteter for kvinner. Vi har svømmekurs. Vi har aktiviteter på Vitalitetssenteret. Vi spiller fotball. Det er magedans. Vi visste ikke om disse kursene før vi var med i organisasjonen. Det er gratis. Det er om kveldene. Så du får informasjon om aktiviteter og kurs gjennom organisasjonen? Ja, vi har mange andre kurs, de er ikke fra vår organisasjon, men vi får tilbud om det".

Uten deltakelse i organisasjonen hadde de ikke hatt informasjon om aktiviteter og kurs som ikke bare gir kunnskap og ferdigheter, men også anledning til å møte andre kvinner gjerne med andre nasjonaliteter – en integrerende effekt.

Spesielt den kurdiske kvinneforeningen SDKK har hatt fokus på å prioritere å holde seminarer for å gi kunnskap og informasjon fremfor rent sosiale arrangement. Seminarene er også åpne for andre enn medlemmene .

"Vi har mange seminarer. Det er mest for kvinner, hvordan de skal utvikle seg. Seminarene er åpne, medlemmene får informasjon to måneder før, så har vi plakater, mail, sender melding, som de sender videre til andre venninner. Men dessverre er det ikke så mange som deltar i seminarene.

Sp.mål: Hva har det vært seminar om? Det har vært om tvangsekteskap , voldtekt, foreldreløse barn og om å være selvstendig. Forrige gang var det om kvinner som hadde problemer . De går vekk fra sin egen kultur og går inn i den europeiske kultur. Noen mistet begge deler."

Den økonomiske støtte organisasjonene får blir ofte brukt på å betale foredragsholdere. Det kan gjerne være en fra samme landbakgrunn som har utdanning innen et spesielt område, som for eksempel barneoppdragelse, kvinnehistorie eller integreringsspørsmål

Våren 2009, da situasjonen på Sri Lanka var spesielt vanskelig, arrangerte tamilene et seminar med en psykiater fra Danmark som kunne gi økt kunnskap om hvordan de kunne takle den vanskelige situasjon

”Organisasjonen og tamilskolen har arrangert stor møte hvor det ble invitert en psykiater fra Danmark. Psykiateren har snakket om hvordan takle denne situasjonen.

Sp.mål: Har dette vært til hjelp for deg? Ja, litt. Jo, det hjelper å få snakket sammen. Vi har jo ikke mye familie her.”

For å drive en organisasjon kreves det at noen tar på seg ekstra oppgaver som styreverv. Da blir ny kunnskap ervervet ved å skrive referat, rapport og søknader.

”Det har vært møter og de som er styremedlemmer får ansvar for et eller annet, selv om de aldri har gjort noe slikt før. De får papiransvar, skrive søknader og skrive på data og det gir kunnskap til mange kvinner. De lærer seg.”

Det blir gitt tilbud om opplæring og kurs om økonomi og regnskap og om organisering gjennom Det felles innvanderråd.

”Jeg har vært på to kurs. Det første var om økonomi og regnskap og hvordan en skal organisere seg. Jeg har også blitt kjent med andre innvandrersorganisasjoner her i Bergen og hva de driver med..de fleste har noe samarbeid. Fint å gå videre på den kontakten.”

Økt kunnskap blir sett på som en viktig faktor for å oppnå større deltakelse. En av intervjupersonene var spesielt opptatt av det. Hun sa det slik:

”Hva skal til for å komme ut i samfunnet...jeg tror det dreier seg om utdanning. Jeg personlig synes det er veldig viktig. Ikke bare å lære språk. *Kunnskap?* Ja, kunnskap kan få dem ut.. Jeg personlig synes det er veldig viktig. Det er kunnskap som kan føre frem et sted. Et gammelt arabisk uttrykk sier at:...kunnskap er som lys.”

Det er ønske om å kunne ha flere seminarer og kurs i foreningene som kunne gi økt kunnskap, men når arbeidet baserer seg på ulønna arbeid er det begrenset hva en har kapasitet til.

Gjennom intervjuene kom det frem en felles holdning om å oppmuntre alle medlemmene til å *lære norsk*. Dere har gode muligheter – bruk de til å lære språket først og fremst. En av intervjupersonene beskrev manglende norskkunnskaper på en svært illustrerende måte.

”Dersom man ikke kan språket er man døv midt i musikken.”

Slike holdninger og gode forbilder vil stimulere til økt ønske om å lære norsk. En av intervjupersonene forteller at hun utvikler sine norskkunnskaper gjennom deltakelse i organisasjonen ved at hun gjennom den kom i kontakt med personer med forskjellige nasjonaliteter.

” For meg er det viktig å være sosial og treffe andre folk. Lære mer språk også...Da vi var i Kirkens Bymisjon møtte jeg personer med forskjellige nasjonaliteter. Da snakket vi norsk og da får jeg lært mer språk.”

Ved å ha lederansvar i organisasjonen og å måtte forberede innlegg, skrive rapporter og ha kontakt med andre organisasjoner får en også utviklet språket. Språklæring er en livslang prosess.

Sp.mål: "Du har lært mye gjennom å forbedere foredrag, forelesninger og appeller, fått utviklet språket? Ja, jeg har fått utviklet språket. Kommer bort i mange saker. Jeg blir kjent med mange kjekke folk."

Å drive organisasjonsarbeid krever en høy grad av planlegging og samarbeid. Foreningen får økonomisk støtte fra Hordaland fylkeskommune som støtte til drift av organisasjonen. I den forbindelse forteller flere intervjupersoner at de har møter og planlegger sammen hva de ønsker å bruke støtten til. Med mange aktiviteter, møter og større fester kreves det *planlegging, organisering og samarbeid*. Det blir fortalt om fest i forbindelse med ny president i Somalia. Det er da kvinneforeningen som hadde ansvaret og stod for planleggingen og gjennomføringen av arrangementet. Da fordeles oppgavene mellom kvinnene. Det er også andre årlige arrangement som feiring av høytidsdager eller andre familiearrangement som krever en del. På spørsmål om de kan trekke frem noe de lærer i organisasjonen, nevnes blant annet økt erfaring og evne til å planlegge arrangement og aktiviteter:

"Vi lærer jo mye om å organisere aktiviteter. Planlegge arrangement, innkjøp av varer etc. en handler, en lager mat, Det er gjerne de store årlige arrangementene, med mange aktiviteter for barna."

"Vi laget fest i forbindelse med ny president i Somalia. De som organiserte var bare kvinner. De laget mat, skaffet artist, laget plakat og alt. Alle kvinnene gjør det frivillig. Vi hadde fest på katedralskolen. Det er veldig positivt. Vi samarbeidet alle kvinnene, noen som lager mat og noen som rydder."

Det er krevende å ha familie, jobb og samtidig være med i frivillig arbeid. En av intervjupersonene forteller at det var vanskelig å prioritere tid til organisasjonsarbeidet tidligere. Etter hvert som hun har fått erfaring og selv synes det er et viktig arbeid, er det lettere å prioritere.

"I begynnelsen var det ikke så lett å delta i alle seminarene. Det ble litt for mye. Jeg kunne ikke ordne med alt. Jeg tok det ikke helt på alvor rett og slett. Men nå tar jeg tid til det. Dersom vi skal ha besøk, sier jeg at den dagen kan jeg ikke"

En av hovedgrunnene til at de ønsker å delta i organisasjonene er å kunne *hjelp andre*. SDKK og TKO har som en del av sitt formål å hjelpe kvinner som er i en vanskelig situasjon i hjemlandet.

”Andre grunnen var å hjelpe de andre kvinnene. Hva problem har de, hva slags hjelp får de, kan man få hjelp fra staten i Norge. Kan vi ta dem ut fra hjemlandet deres ,får de oppholdstillatelse her.”

”Vi deler erfaringer på møtene. Pluss at vi støtter barnehjemmet i Sri Lanka. Vi jobbet for fem forskjellige; barnehjem, psykiatrisk avdeling. Og kvinner som mistet mennene sine under krigen – og de har barn. Vi samler inn penger til dem gjennom kakeletteri eller gjennom kantinedriften på skolen. Pengene blir sendt til barnehjemmet eller til disse kvinnene”

Noen intervjupersoner understreket at de hadde det godt her og følte seg forpliktet til å kunne hjelpe de kvinnene i hjemlandet som hadde problemer. Samtidig har alle organisasjonene fokus på å hjelpe kvinner som nylig er kommet til landet og trenger veiledning til å orientere seg i det nye landet.

”Dersom det er noe de ikke forstår eller vet de kan spørre oss som har vært her lenge kan forklare dem. Hvor går man på skole, hvor finner man lege, alt som er nytt. Akkurat som det var da vi kom til Norge. De kjenner ikke det norske språk og det er mye nytt. Alle er sånn som meg. Derfor jeg liker at vi somaliere møtes.”

Sp.mål: ”Er det andre måter org kan ha betydning? Å hjelpe de somaliske kvinnene som er ny i landet og de vet ikke hvordan de skal integreres. De vet ikke hva de skal starte med her i livet. De kan vise veien. De kan lære av de som har vært her lenge.”

På ulikt vis har foreningen fokus på å hjelpe. Som nevnt tidligere er alle kvinnene i TKO med og jobber på den ukentlige tamilskolen. Enten driver de kantinen eller så er de med som lærere. En annen intervjuperson bringer inn andre måter å hjelpe på.

”Den saken jeg er opptatt av er helse. De fleste innvandrerkvinner har diabetes og er overvektig. Mindre trening og mosjon har alt med dette å gjøre. Jeg har lyst til å ta det opp der vi kan finne et sted å trene, en gang i uken eller to ganger i uken.”

Flere av kvinnene har tatt utdanning i Norge innen helsefag og ønsker å veilede og dele av sin kunnskap innen dette feltet.

De aller fleste av intervjupersonene, uavhengig av hvilken organisasjon de tilhørte, var opptatt av barnas situasjon. Organisasjonen er viktig for å kunne *støtte barna*, slik at de ble kjent med sin kulturbakgrunn og sitt morsmål-

”Somaliske barn som bor i Bergen kan bli kjent med hverandre. Dersom det skjer noe kan vi støtte hverandre – både menn og kvinner. De blir kjent med sin egen kultur. Språk og morsmål, somalisk språk, sin egen kultur og sine egne røtter. Det er det denne organisasjonen betyr for oss.”

”...barna er jo født her , de er nesten norske, men vi, vil ikke at de skal glemme sin bakgrunn. De skal ha begge sider... ta med seg sin somaliske bakgrunn.”

”Da møtes vi med hele familien med mat og sånn slik at barna også blir kjent med hverandre. Ca. engang i året samles alle tamilene. Det gjør vi for barna spesielt. Da tar vi med leker fra vårt hjemland – forskjellige leker for barna. Det er kjempegøy”

For familier som bor i områder hvor det bare bor etniske nordmenn har det vært viktig å ha foreningen for å få styrke gjennom fellesskapet. Det har vært viktig at barna får bekreftet sin identitet og kan se at det er flere som har samme bakgrunn.

”Ettersom vi har barn alle sammen, så synes vi det er koselig at barna også kan treffes. Da kan de snakke samme språk. Jeg synes det er veldig viktig også, fordi gutten min er alene i klassen, så ikke han føler at han er mørk og at han er sånn. Det er bra for ham, tror jeg.”

”Jeg hadde et stort problem da han eldste gikk på skolen. Han var den eneste mørkhudete på skolen. Jeg kvitte meg mye og snakket med ham og hvordan han skal takle det og hvordan jeg skal takle det og sa at han kanskje ville bli mobbet.. Ja da jeg forberedte veldig mye, men nå er det litt lettere, fordi at vi treffer de på lørdagsskolen og han ser at han ikke er alene. *Sp.mål: Så det føler dere blir styrket av det fellesskapet?* Ja, ja, veldig, veldig mye.. ja,ja”

Kvinnene i de ulike foreningene er opptatt av å veilede og styrke barnas skoleferdigheter. Somalisk kvinneforening har i samarbeid med *Frivillighetssentralen* fått til ordninger med leksehjelp for barn i ulik alder og TKO bidrar ukentlig på tamilskolen med leksehjelp i ulike fag. En intervjuperson forteller om at de tidligere hadde hatt talekonkurranser for barna. Barna valgte tema som de presenterte og fikk tilbakemeldinger. På den måten fikk barna styrket sine ferdigheter i å snakke i forsamlinger. De fleste informantene forteller om at de er opptatt av barna og å styrke deres muligheter.

”Vi snakker mye om barna. De må akseptere, de må ha respekt på skolen – ute også. De må lære morsmål. Barna snakker bare norsk på skolen eller når de er i aktiviteter.”

De ønsker å være gode veiledere og forbilder for sine barn. De ønsket å ta det beste fra begge kulturer. De har ønsker for barna sine at de kunne få ta en utdanning og få et meningsfullt arbeid. De samme ønsker har de også for jentene deres.

”Jeg ønsker at vi kan være forbilde for barna våre – for de som er unge jenter. Vi må være et godt forbilde. Vise det som er bra for de og det som er dårlig må vi advare dem mot og veilede dem. *Sp.mål: Hva er et godt for dem?* Hjelp andre og være aktiv i livet. Ta utdanning, gjøre lekser, arbeide..ja...”

En av lederne var spesielt opptatt av at det var mange voksne med hennes landbakgrunn som ikke hadde lært seg norsk eller var i jobb. Hun sier det slik:

”Jeg vil at barna skal ha et forbilde i foreldrene. ”Mamma kan ikke språket”. Jeg vet om mange ungdommer som skammer seg over sine foreldre som ikke kan språket eller ikke er i jobb.”

En av kvinnene fra kurdisk kvinneforening var opptatt av å bli en selvstendig og stolt kvinne og selv kunne bestemme over eget liv. Det var også av hensyn til sine sønner. Hun ville vise at hun ikke lar seg styre av mennene i familien. Da ville også hennes sønn bli slik når han ble voksen.

”Jeg ville også være en sterkere mor for mine barn. *Sp.mål: Så du tenkte det også var en grunn til å være med –å bli en sterkere mor? Ja På hvilken måte da? Hvis en er flinkere, hvis en studerer og kan mye en vil være et forbilde for barna.*”

Hun ville bli en sterk og kunnskapsrik mor for sine barn. Det var også en av grunnene til at hun var med i foreningen. Jeg forstår henne slik at arbeid for å endre kvinnesynet også vil være å bedre barnas situasjon.

Organisasjonene skiller seg noe fra hverandre når det gjelder fokus på å *vedlikeholde sin egen kulturelle bakgrunn fra opprinnelseslandet*. Den tamilske foreningen og den somaliske foreningen er spesielt opptatt av å ta vare på sin kulturbakgrunn og har et ønske om at barna får kunnskap om sin kulturbakgrunn og får muligheter til å lære sitt morsmål. Den kurdiske foreningen er opptatt av den kurdiske kulturs undertrykkende kvinnesyn og fokuserte i mindre grad på å overføre kulturelle verdier.

”Det er ikke alt vi tar vare på i vår kultur for vi har mange feil. Det blir mest norsk. Vi plukker opp det som vi tenker på som er bra. *Sp.mål: I den kurdiske kulturen mener du at det ikke er mye bra? Ja. For en kvinne er det nesten ingenting som er bra. Det er ikke noe. Jeg kommer ikke på noe som jeg kan si.*”

I den grad kurdiske kvinneforening var opptatt av kulturelle tema er det gjerne musikk, dans, klær og fester.

Feiring av høytidsdager er også en del av aktivitetene, men det dreier seg i hovedsak om nyttårsfeiring, feiring av Id¹⁸ og nasjonaldagen for somalisk forening og noen andre markeringer – som for eksempel tamilsk kvinnetid som er i oktober. Intervjupersonene, spesielt fra somalisk og tamilske kvinneorganisasjon legger vekt på at barna får ta del i kulturarven fra hjemlandet.

Den kurdiske foreningen har også arrangert norsk julefeiring, hvor også etnisk norske deltok.

”Det har vært julefeiring, for eksempel. For å bli kjent med norsk kultur. Det var veldig gøy, det vil jeg aldri glemme. Vi hadde julenisse, presang til barna og risengrynsgrøt. Og vi hadde juletre.”

Flere intervjupersoner forteller at det de liker best med den norske kulturen er julefeiringen.

Foreningene er opptatt av å på best mulig måte kunne ta vare på det beste fra sin egen kulturbakgrunn og å kunne integrere den med det beste fra den norske kultur.

18 En muslimsk høytid som markerer slutten på fastemånedens ramadan.

Med unntak av SDKK har ikke foreningene et særskilt fokus på *likestilling mellom kjønnene*, men det de har til felles er at de alle så behov for egne organisasjoner for kvinner. Der kvinnene kunne snakke om det de var opptatt av og selv kunne bestemme.

”I somalisk forening var det alltid mannen som var leder og det er de som styrer, sant. Vi kvinner må stå på egne bein og vi må ha et eget sted, hvor vi kan snakke om hva vi vil. Hele tiden kan vi ikke bare være avhengig av en mann, derfor ville vi ha egen organisasjon for bare damer.”

Gjennom fellesskapet i foreningene får de informasjon om muligheter og blir inspirert til å bli stadig mer selvstendig.

I SDKKs formål er fokus på kvinners rettigheter sentralt. Intervjupersonene forteller om at de opplever den kurdiske kulturen som svært kvinneundertrykkende.

”Kvinnenes stemme betyr ikke så mye. Kvinnene må alltid si ja til sine foreldre. Når de er ung så er det foreldre og brødre. Når de blir gift er det mannen og alle i hans familie, onkler. De er undertrykket hele livet. De må bare si ja, ikke si noe. Bare tåle det.”

Kvinnene er preget av sin kultur, har liten selvtillit og blir flau av å snakke i større grupper. En av kvinnene forteller om en utvikling etter at hun kom til Norge. Hun er blitt tryggere på seg selv.

”Etter hvert som jeg ble mer norsk, på en måte, tenkte jeg at jeg ville ha mer. Jeg ville bestemme om jeg skulle gå ut og hvem jeg skulle ha kontakt med. Hva jeg skulle gjøre og jeg ville jobbe eller ikke, hvilken jobb jeg skal ha om jeg ville studere eller ikke.”

Dette er utfordrende og bryter med det tradisjonelle kvinnesyn i Kurdistan. Noen menn føler dette truende og tillater ikke at konene deres deltar i foreningen. Vold i ekteskapet er for eksempel et utbredt problem. I foreningen blir det snakket om kvinners rettigheter og at kvinnene ikke skal akseptere å bli slått; det finnes hjelp om de selv ønsker det.

”Når vi prater med kvinnene og om deres rettigheter sier vi ikke dere må bli skilt. Vi sier du må ikke bli slått du må ikke akseptere det. Du kan komme og være med i organisasjonen om du har lyst. Du kan være med å svømme dersom du har lyst. Mannen din skal passe på ditt barn, det er hans også. Sånne ting har liksom blitt til, ok dere ødelegger”.

I foreningen får en informasjon og blir bevisst kvinners rettigheter og krav om selvstendighet, men det er samtidig en organisasjon som har medlemmer med ulik bakgrunn, slik at respekt og toleranse for andres syn blir fremhevet som viktig.

Både TKO og SDKK forteller om at de har tatt del i foreberedelse og feiring av 8.mars arrangement. De har da hatt egne paroler som angår kurdiske kvinner sin situasjon og situasjon til kvinnene på Sri Lanka.

Fokus på integrering er sentralt tema i foreningene. Selv om fellesskapet med tanke på kulturbakgrunn i første omgang var det som gjorde at de møttes, står utfordringene rundt integreringsspørsmålet sentralt. På mitt spørsmål om de snakker om hvordan man kan bli integrert i det norske samfunn, svarer en av intervjupersonene slik:

”Det er viktig å lære språk Vi må gå ut i samfunnet, for da kommer en ut og får snakke norsk. Ikke bare gå i det somaliske miljø. De som har små barn har ikke så god tid til å være med i organisasjon. Vi snakker om hvordan de opplever det er å være her i Norge. Noen vet ikke alle tingene og om spør de oss kan vi fortelle. Vi kan også fortelle om praktiske ting, som hvor kan vi kjøpe kaffe eller gode klær til barna.”

Når nye og gamle innvandrere møtes får de nyankomne veiledning og blir inspirert av andre medlemmer som har tatt utdanning og fått jobb. Det fortelles om at de kan være gode rollemodeller for andre og inspirere hverandre.

Sp.mål:”Som ny tamil til Bergen er det et bra sted å begynne å være med i deres organisasjon? Ja for da når de begynner tenker de at jeg må gjøre som hun. Jeg må komme meg ut i det norske miljø og lære med norsk. Da føler de det inni seg. Det var det en som jeg snakket med som sa at hun ikke hadde hatt lyst til å komme seg ut av huset og gjøre noe annet før hun møtte de andre tamilske kvinnene og så hva de gjorde og fikk lyst til å gjøre det samme. Det mange har lyst til nå er å ta lappen.”

”Å, dere er så gamle og har bodd her lenge ...å, dere kjenner mer enn oss. Ja, så da kan du lære dem en del om det norske samfunn. Ja, jeg sier norsk er sånn og sånn og loven er sånn. Det er viktig at dere må lære språk.”

Intervjupersonene forteller om at de har samtaler og seminarer om utfordringer knyttet til å integrere to kulturer på en god måte som fungerer for den enkelte.

”Det var en som pratet om hvordan det er når vi er der i hjemlandet i Iran eller Irak - i det kurdiske miljø,og hvordan det er når vi flyttet til Europa, hvordan vi forandrer oss, noen får problemer. Og noen blir lykkelig, de vet hva de gjør, de plukker det tenker er riktig, de blir ikke forvirret på en måte. Det var mange som hadde spørsmål, hva skal vi gjøre for ikke bli forvirret, hvordan skal vi ta vare på vår kultur og for eksempel det norske samfunn og den norske kultur. De to kulturene går ikke sammen.”

Dette var et tema som opptok alle intervjupersonene. En intervjuperson var opptatt av hvordan en kan veilede ungdommene til å lære å ta det beste fra begge kulturer.

”Det som er viktig ; vi sier på arabisk... når du kommer i et land må du oppføre deg skikkelig. Du må ikke stjele, ikke gjøre noe kriminelt, sånne ting. Du må heller ikke ta fra den norske kultur det som ikke er bra for deg.”

Somalisk kvinneforening har jobbet mye mot kjønnslemlestelse og gir informasjon til alle nyankomne om emnet. Blant annet som følge av foreningens arbeid mot kjønnslemlestelse

eller omskjæring mener de at omskjæring i svært liten grad skjer i det somaliske miljø i Bergen.

Vi snakker om at omskjæring ikke er lov i Norge og sånn og sånn. Vi er to ledere i gruppen – jeg også en venninne av meg – vi jobber sammen. *Sp.mål: Hvorfor er dette tema viktig for deg? Er det andre grunner enn at det er straffbart?* Det får problemer for helsen også. Ikke bare at det er straffbart.”

Tamiler har selv en oppfatning av seg selv om at det er lettere for dem å bli integrert enn andre grupper av innvandrere. De er ikke bundet av religiøse regler som regulerer hvordan de skal leve sine liv. Mange andregenerasjonstamiler gifter seg med etnisk norske uten at foreldre reagerer på det.

”Helt annerledes enn muslimer, de har jo regler. Vi har jo også regler, men vi er ikke helt tilknyttet. Vi kan på den måten bli integrert i den norske kulturen. Vi har ikke såne grenser at vi må leve sånn og sånn. Det eneste er at barna ikke får være ute så seint. Det gjelder jo også norske barn, men er avhengig av miljø. Mange andregenerasjonsungdommer gifter seg med andre tamiler eller med norske. Da kommer ikke foreldrene og sier at du må gifte deg med denne personen eller at du må gifte deg med den.”

Foreningenes fokus på kvinners rettigheter og muligheter til integrering har glidende overgang til det politiske feltet.

Gjennom organisasjonsdeltakelse får de informasjon og inspirasjon til å leve et mer aktivt liv med kurs, seminarer og ulike aktiviteter. I tillegg hjelper de barn, nyankomne kvinner i Bergen eller kvinner i hjemlandet noe som har stor betydning for dem de hjelper, men også for deres egen utvikling. Betydningen av å tilegne seg kunnskap og informasjon i forhold til utvikling av personlig empowerment og muligheter for innflytelse vil bli drøftet i kapittel 5.

Politisk betydning

Jeg ville se på om organisasjonsdeltakelse har betydning også for politisk engasjement på lokalt eller nasjonalt nivå og spurte om den enkeltes engasjement i forhold til politikk. Av de 9 jeg intervjuet var det 8 som brukte stemmeretten sin. Alle foreningene fortalte at de er opptatt av at innvandrere bruker stemmeretten sin. Dette snakket de om på møter i foreningene og forsøkte å mobilisere i sine miljøer i forbindelse med valg.

Ingen av foreningene var spesielt opptatt av partipolitikk, men fokuset var på krav om menneskerettigheter og kvinners rettigheter spesielt.

Den kurdiske foreningen (SDKK) jobber med fokus på kurdiske kvinners rettigheter og da særlig mot tvangsekteskap i Norge og æresdrap i Kurdistan. Den kurdiske foreningen er tydelig på at de ikke vil knyttes opp mot partipolitikk, men dersom en tenker på kamp for å bedre menneskerettigheter som politikk vil en gjerne i denne foreningen finne flere som har mer fokus på sakene de kjemper for enn det sosiale fellesskapet. Som nevnt tidligere er denne foreningen først og fremst menneskerettigheter og da spesielt å bedre kvinners muligheter og rettigheter i Kurdistan. I denne sammenhengen har de vært opptatt av norsk asylpolitikk og muligheter for opphold i Norge for kvinner som blir utsatt for kjønnsbasert forfølgelse i hjemlandet.

I dette arbeidet har arrangert en rekke seminarer og demonstrasjoner om dette tema. De har også lagt vekt på å utvikle allianser med andre organisasjoner om dette arbeidet og de har kontakt med politiske partier. Media har også blitt brukt for å sette fokus på arbeidet.

I forbindelse med arbeidet mot tvangsekteskap har lederen fått statlige midler til finansiering av en 50 % stilling til dette arbeidet.

Lederen og foreningen har som tidligere nevnt, også fått anerkjennelse for sitt arbeid ved å bli tildelt to priser.

Somalisk kvinneforening er spesielt engasjert i arbeidet mot kjønnslemlestelse. De også opptatt av tema som berører dem og som nå i Norge er blitt en politisk sak. Dette arbeidet har de i stor grad gjort i samarbeid med Kirkens Bymisjon. Nyheter og politiske saker fra Norge er de i liten grad opptatt av. Det som engasjerer er nyheter fra Somalia om hvordan utviklingen er der. En av de somaliske kvinnene sa det slik på spørsmål om politisk engasjement:

”Det er bra og fredelig i Norge. Vi snakker om at vi er innvandrere og at barna skal få det bra.”

Den tamilske kvinneforeningen sin moderorganisasjon i Oslo har medlemmer som har gått videre til kommunepolitikken, men det er ikke slike forbindelseslinjer her i Bergen.

På intervjutidspunktet var foreningen mest opptatt av de vanskelige forholdene i hjemlandet. På spørsmål om intervjupersonen tror at deltakelse i en innvandrersorganisasjon kan ha betydning i forhold til politikk svarer noen slik.

”De fleste tamiler har det veldig bra her i Norge, jeg tenker at vi kanskje kunne ha gjort noe mer for tamilene på Sri Lanka.”

Da det var som verst på Sri Lanka (våren 2009) fortelles det om at mange i organisasjonen, som tidligere ikke hadde engasjert seg, skrev lesere innlegg og tok kontakt med lokale politikere.

”Nå skriver de til politikerne om situasjonen i Sri Lanka. Det var det mange som skrev til politikerne. Før sa de gjerne at de er ikke så flink til det. Men nå når vi kom i en slik situasjon – måtte alle være med å delta og få slutt på krigen. Da var det mange som skrev selv ”

Intervjupersonene forteller at de er opptatt av saker som berører dem og som nå er blitt politiske saker; tvangsekteskap, æresdrap og kjønnslemlestelse. De er også opptatt av hvordan sivilbefolkningen i sin opprinnelsesland har det og utviklingen i landet der.

Betydning for arbeidsdeltakelse

På spørsmål om de snakker om muligheter for å få arbeid sier TKO at de i liten grad snakker om arbeid ettersom de fleste av kvinnene er i arbeid, men dersom en tamilsk kvinne nylig var kommet til landet og ble med i organisasjonen kunne det være et sted hvor de kunne få veiledning i forhold til kurs, utdanning og arbeid.

Sp.mål: ”Men snakker dere generelt om det å finne arbeid eller å gi hverandre råd om det? Nei, det er lite. De fleste har jobb. Vi er mest opptatt av situasjonen på Sri Lanka. Det har vi vært hele tiden. Vi snakker bare litt om andre ting. *Sp.mål:* Dersom en er ny tamil i Bergen. Vil du da anbefale vedkommende å begynne i organisasjonen. Ja, da kan det være bra. Da kan vi informere om hvor de kan begynne på norsk kurs og så videre. Vi kan gi informasjon om forskjellig som kan hjelpe dem videre for å få utdanning eller jobb.”

Effekten organisasjonsdeltakelse i forhold til arbeidsdeltakelse kan være å få informasjon, bli påvirket av de andre medlemmene som er utarbeidende og får hjelp til å skrive søknader og CVer.

”Medlemmene får informasjon om at det er viktig å gå på skole og kurs og komme i arbeidslivet. Mange har kommet i ut arbeidslivet. De møtes og deler sine erfaringer, de lærer mye fra hverandre, får mye informasjon fra hverandre.”

På en måte kan andre bli motivert dersom en ser at andre jobber, ja andre ville ut å jobbe. *Sp.mål:* Blir modell da på denne måten? Ja, det virker på den måten.

I tillegg får en ferdigheter og kunnskap gjennom organisasjonen som kan være nyttige i forhold til arbeidslivet. En trekker frem at en har hatt ansvar og er vant med å organisere, en annen legger vekt på at hun er vant med å omgås kvinner med ulik bakgrunn og kjenner mye til kvinners rettigheter gjennom organisasjonen.

”Egentlig har ikke jeg prøvd, men kanskje det kan ha betydning at du har vært leder for en kvinnegruppe, kanskje de kan se at du tar ansvar og kan organisere, og at de kan se at du er en viktig person – det kan hende..”

”Jeg har det på CVèn at jeg har vært medlem har gjort at jeg har møtt personer med forskjellig kultur bakgrunn. Jeg har lært mye og det har hjulpet meg. Kanskje derfor jeg fikk jobb på asylmottak, jeg vet mye om kvinner og kvinners rettigheter gjennom organisasjonen.”

En annen intervjuperson forteller at de har diskusjoner om vanskelighetene med å få jobb dersom du har et annerledes navn eller bruker hijab. Mange mener det da er nesten umulig, men hun har jobb og bruker hijab og viser at det er mulig.

”Men noen sier at det er vanskelig når de har hijab de får ikke jobb. Noen ganger forteller jeg at jeg har hijab og har fått jobb. Ikke sant? Ja, det er mulig! Arbeidsgiverne er ikke de samme.”

Ved slike direkte forbilder og formidling om at det er mulig vil flere få tro på at det er mulig å få jobb uansett navn og klesdrakt.

En intervjuperson uttrykker direkte skuffelse og opplever det å drive frivillig arbeid nesten som en hindring i forhold til å få arbeid. Hun er en markert leder og har mottatt trusler for det arbeidet hun har gjort for kvinnene. Hun føler seg nesten straffet for det ved at hun etter hennes vurdering ikke fikk en jobb hun var vel kvalifisert til grunnet sitt arbeid i organisasjonen.

Sp.mål: ”Det at du har vært så markant i organisasjonen og du har fått trusler har skapt problemer i andre sammenhenger? Ja, dersom jeg hadde vært en mer nøytral person kunne jeg gjerne fått jobben. Jeg synes ikke jeg skulle blitt straffet to ganger.”

I tillegg har hun brukt veldig mye av sin fritid på organisasjonen og har derfor ikke klart å få fullført sin utdanning, slik at hun kunne fått jobber hun egentlig har lyst på.

Alle jeg intervjuet var i arbeid og de la vekt på at medlemmene burde lære norsk og delta i arbeidslivet. De fortalte ikke om noen direkte sammenheng mellom organisasjonsdeltakelse og deltakelse i arbeidslivet, men deltakelse i organisasjonene kunne blant annet gi informasjon om veier inn til det norske arbeidsmarkedet. Det kunne også bety at man ble inspirert til å skaffe seg jobb og utdanning og det kunne bety at gjennom

organisasjonsdeltakelsen fikk nyttig kunnskap og erfaring som en arbeidsgiver kunne legge vekt på.

Utfordringer med organisasjonsdeltakelse

På spørsmål om hva som hemmer organisasjonsdeltakelse eller hva som er vanskelig i organisasjonen fikk jeg frem mange utfordringer med organisasjonslivet. En av utfordringene er at medlemmene kan ha *liten forståelse for frivillig arbeid*.

”Det som er vanskelig er at de ikke forstår det med frivillig arbeid. De har ikke lært hvorfor det er viktig. Det er ikke blitt et mål i livet deres enda.”

Dermed blir ikke de forpliktelsene en har tatt på seg i organisasjonen alltid prioritert, familieliv eller andre ting kan komme foran. Det kan også være *ulik forståelse for målsettingen med organisasjonen*. En leder forteller at det kan være ulike grunner til at medlemmer er med; noen er med kun for det sosiale, mens andre ønsker noe mer. Det fortelles om uenigheter om hva de skal prioritere og at ulike grupper kan stå i mot hverandre.

Det kan også være vanskelig å få anledning til å være med på grunn av *manglende tid* eller fordi en har små barn og *mangler barnepass*. Mannen ønsker ikke å passe barna og enkelte menn kan også oppleve det truende at konene deltar i foreningen(SDKK)

Den økonomiske støtten en får til organisasjonsarbeidet er ikke så stor, så *organisasjonene har ikke råd til å gjøre så mye som de ønsker*.

”Det som gjør det vanskelig å være med er den økonomiske støtten. Dersom vi hadde fått mer så hadde vi kunne gjøre det mye større. Da kunne vi gjort mange positive ting, gitt støtte, veiledet, gitt informasjon, hatt kurser og sånn. Jeg vet at lederen sliter med å kunne drive organisasjonen og i tillegg ha jobb, dersom hun kunne fått økonomisk støtte hadde det vært mye lettere.”

Med mer økonomisk støtte hadde det vært muligheter for flere aktiviteter enn det de nå har anledning til. For en del medlemmer er det vanskelig å få oversikt over hvordan den økonomiske støtten blir brukt og det kan skape en mistillit i organisasjonen. En del medlemmer har heller ikke forståelse for at en må betale medlemskontingent når en får støtte fra staten.

”Medlemskontingent er veldig vanskelig. De vet vi at vi får støtte fra der og der og lurer på hvorfor må vi betale. Denne gangen skal vi møte med alle og snakke om dette; vi har fått støtte sånn og sånn, men likevel må alle betale.”

En av intervjupersonene ønsker mer samarbeid med og støtte fra norske organisasjoner. Hun opplever at det vil være nødvendig for å komme videre at en blir en del av et større nettverk.

”Jeg føler at foreningen vår trenger noe mer støtte fra andre organisasjoner, fra norske kvinne organisasjoner for eksempel. Og kanskje ha litt kontakt med Amnesty, få litt mer erfaring fra dem, gjerne andre organisasjoner. Ikke bare at vi deler våre meninger. *Sp.mål: Knytte et nettverk?* Ja bli større, ja. Og ha mer økonomisk støtte til å ha flere kurs og andre ting. Føler at vi trenger noe mer hjelp for å komme litt lenger.”

Enkelte intervjupersoner synes det var vanskelig å finne noe som hemmet deltakelsen. De uttrykte at de gledet seg til å være med å treffe de andre – et viktig felleskap for dem.

”Det som gjør det lett å være med er det at jeg gleder meg til å treffe dem og ha det litt kjekt og ha det litt åpent. Det er litt vanskelig å si hva som ikke er så lett...det er litt vanskelig ...jeg trives veldig godt ...jeg vet ikke... Når vi er ferdig med møtet og har tatt opp problemstillingen ned i Sri Lanka og da føler jeg at vi kanskje ikke har gjort nok. Hva mer kunne vi ha gjort for de kvinnene der nede.”

Alle lederne uttrykker at det er tøft å være leder i organisasjonene av ulike grunner. Det kommer opp uten at jeg har spør direkte om det. Her kommer ulike erfaringer om lederrollen

”Jeg har lyst til å jobbe for dem og støtte dem, men tankene de har og meningene de har kan skade deg på en psykisk måte, de kan se et annet bilde og du er ikke der. Mange tror at den som er leder får penger fra staten. De har ikke nok kunnskap om dette og vet ikke hva dette dreier seg om.”

” Det var veldig tøft. Kvinner har jo gjerne forskjellige syn og forskjellige meninger. Men jeg har lært veldig mye. I begynnelsen tenkte jeg at jeg ikke skulle tatt denne lederposisjonen, mange av de som var med i organisasjonen var eldre enn meg. Det har vært tøft, men jeg har klart det fint synes jeg for nå går det veldig fint. Jeg måtte jo tilpasse meg. Veldig godt samarbeid. Alle kommer med sine meninger.”

”Arbeidet er frivillig og vi får ikke betalt for dette, ingenting. Dersom en jobber frivillig og møter motstand uten grunn, mister en inspirasjon og lyst til å være med, da gidder en ikke.”

Å påta seg en lederrolle i en frivillig organisasjon er en vanskelig oppgave ut fra deres erfaring. Det mangler en del kunnskap og informasjon i om frivillig arbeid, målsettinger for arbeidet og meningene kan sprike.

En leder opplever at hun må ta hele ansvaret alene. Det er få som føler de har tid og anledning til en ekstra innsats utover det å være medlem.

”De har gjort en kjempe jobb, men igjen ser jeg at jeg er drivkraften alene. De kommer seg. Vi får flere medlemmer. Men de er enda ikke på det nivået at de kan avlaste meg litt. Det får være neste steg.”

Samme intervjuperson forteller at hun forsøker å støtte en og en med tanke på at de kan utvikle seg og ta ansvaret for foreningsarbeidet, men hun opplever at det er en vei å gå før flere er klar for det.

En av lederne opplever utfordringer både i forhold til at organisasjonen sliter økonomisk og at det da er spesielt utfordrende å være leder. Det er også vanskelig å gjøre alt på fritiden etter jobb. Dersom en kunne fått noe økonomisk støtte slik at en kunne jobbe mindre ville det vært lettere. En av lederne føler at hun må forsake mye av sitt privatliv for å få det til å gå i hop med både jobb og alle oppgavene i organisasjonen.

”Jeg må glemme mitt privatliv i alle disse årene. Jeg liker å danse salsa og jeg går ikke. Jeg liker å gå på svømmekurs og jeg har ikke tid. Jeg er så trøtt. Det er alltid noen møter eller noe som skje, så da må jeg velge vekk den.”

Det blir også nevnt fra lederne at det er vanskelig å både være venn og leder i organisasjonen.

”Jeg kan ikke fortelle alt, jeg vil ikke at de skal si at sånn og sånn gjør hun. Det er ikke alle som har forandret syn på mange ting. Jeg må være forsiktig. Jeg har noen jeg kan snakke med som respekterer meg og ikke sier noe til noen.”

Selv om fellesskapet stor sett fungerer greit i organisasjonene innad, er det en av organisasjonene som jobber mye i forhold til kulturforandringer. Denne at organisasjonen har blitt truet av utenforstående. Spesielt lederen har opplevd trusler, noe som selvsagt oppleves som en stor belastning.

Oppsummering av funnene

Organisasjonene kan ha noe ulike formål med arbeidet sitt og medlemmene vil kunne ha ulike grunner til å delta. Likevel kan en si at det er et felles ønske om at kvinner med samme landbakgrunn møtes, først og fremst for sin egen del for å ha en sosial møteplass og for å styrke deres integreringsprosess i Norge, men også for å bedre situasjon for kvinnene i landet de opprinnelig reiste i fra. Den kurdiske foreningen, SDKK skiller seg noe ut med at det sosiale ikke er det viktigste: Deres fokus er først og fremst å bedre kvinners rettigheter i Kurdistan.

Erfaringen med å delta i organisasjonen er unik for den enkelte intervjuperson og i tillegg er organisasjonene noe forskjellige. Oppsummeringsvis kan jeg si at det sosiale fellesskapet

betydde mye for dem. Her får de utviklet et nettverk både blant kvinner med samme bakgrunn, men også med personer fra andre organisasjoner eller myndighetspersoner.

Gjennom organisasjonsdeltakelse får de informasjon og inspirasjon til å leve et mer aktivt liv med kurs, seminarer og ulike aktiviteter. I tillegg hjelper de barn, nyankomne kvinner i Bergen eller kvinner i hjemlandet, noe som har stor betydning for dem de hjelper, men også for deres egen utvikling. Organisasjonsdeltakelsen er helt klart en læringsarena både når det gjelder personlig utvikling, sosial kompetanse og kunnskapsberikelse.

På spørsmål om den politiske betydningen svarte omtrent alle at de stemmer ved valg. Men de har i liten grad om interesse for partipolitikk. Deres politiske engasjement går på å styrke kvinners rettigheter og menneskerettigheter generelt. Deres engasjement er hentet ut fra det som berører dem til daglig; kvinnenens situasjon og de svært vanskelige forholdene i hjemlandet. Her skiller organisasjonene seg noe ved at den kurdiske kvinneforeningen (SDKK) har et spesielt fokus kurdiske kvinners rettigheter, noe de har fått mye oppmerksomhet for.

Det kommer også frem at det er en del utfordringer i organisasjonene. Der dreier seg om uenigheter, vanskelig økonomisk situasjon og vansker med å prioritere tid til organisasjonsarbeidet. Det er tydelig at det er spesielt vanskelig å være leder. Mye av ansvaret og arbeidet faller på lederen.

I neste kapittel vil jeg drøfte resultatene fra denne studien sett i forhold til Bourdieus begreper som habitus, felt og kapital. Begrepene må forstås relasjonelt - det vil si at ingen av begrepene kan forstås alene, men de relateres til hverandre. Jeg forsøker å strukturere diskusjonen ut fra begrepene habitus, felt og kapitalene, men ettersom begrepene forstås relasjonelt er det vanskelig å drøfte det ene begrepet uten å trekke inn de andre begrepene. Min undersøkelse vil først og fremst si noe om deltakelsens betydning for økt kapital og mulige endringer av habitus. Naturligvis har også den enkeltes habitus og kapital ved starten også ha betydning for deltakelsen i organisasjonen.

Undersøkelsen har ikke hatt fokus på å analysere feltet de deltar i, men jeg vil likevel trekke inn den informasjon jeg har om feltet (de tre innvandrersorganisasjonene), som deltakelsen foregår i, ettersom det også har betydning i forhold til de andre begrepene. I tillegg vil annen teori fra samfunnsarbeid blir trukket inn i diskusjonen.

I andre del av kapitlet vil jeg diskutere resultatene i forhold til sentrale begreper i samfunnsarbeid som; *deltakelse* og *empowerment* og se dette i forhold til integrering og krav om menneskerettigheter.

Kapittel 5: Diskusjon

Deltakelsens betydning sett i lys av Bourdieus teori om sosial ulikhet.

Deltakelse og habitus

Bourdieu utviklet begrepet habitus som kan anvendes for å forstå historien og kulturens påvirkning på individet. Habitus er sosial skapt og kan dermed endres ved andre livsbetingelser og erfaringer. Ut fra den informasjonen jeg fikk gjennom intervjuene vil jeg presentere mine resonnementer for deltakelsens betydning for habitus.

Kvinnene jeg intervjuet er forskjellige, men har likevel noen like *livserfaringer* som er med på å forme deres habitus. De er kvinner fra Afrika og Asia, som er blitt formet av kultur og tradisjoner fra sitt hjemland. I tillegg har de felles erfaringer med å møte utfordringene som kvinne og innvandrer i Norge. Det er disse felles livserfaringene som binder dem sammen i foreningene og gir felles identitet. Det er folks livserfaringer og hverdagshistorier som også er utgangspunktet for refleksjon og handling i samfunnsarbeid (Ledwith 2005:65).

Selv om vår bakgrunn begrenser vår habitus og handlingsmuligheter, ser Bourdieu også på mennesket som agenter som bevisst og ubevisst ser etter åpninger for nye muligheter. Vil deltakelse i minoritetsorganisasjoner for kvinnene være med på å styrke deres habitus og åpne nye posisjoner og overganger til nye sosiale felt? Gir deltakelsen anledning til dialog og ny kunnskap som danner grunnlaget for *kritisk bevissthet* som er et nøkkelbegrep i samfunnsarbeid? (Ledwith 2005:40; Minkler 2005:35)

Kvinnene forteller om positive opplevelser i foreningen som gir inspirasjon til videre arbeid. Deltakelsen har også gitt flere dem erfaringer som virker berikende. Ved å se på habitus som foranderlig, kan den styrke og ressurstilførsel den enkelte deltaker i innvandrerorganisasjoner opplever bidra til å muliggjøre en styrking av posisjonen sin i feltet og til å gi muligheter for overganger til nye sosiale felt. I de mer senmoderne selvhevdelsesidealer er habitus annerledes enn mer tradisjonspregede lydighetskulturer, hvor tukt, lydighet og respekt er

fremtredende idealer (Marthinsen 2003:449). Dette er i tråd med det mange av kvinnene jeg intervjuet var opptatt av – spesielt i den kurdiske kvinneforening – de var oppdradd til lydighet og respekt for deres fedre, brødre og menn. Gjennom foreningsdeltakelse fikk de informasjon og inspirasjon til å se på andre handlingsalternativ.

Samtaler og kunnskapstilførsel i foreningen bidrar til refleksjon og en bevissthet om andre måter å se på sin situasjon. Dette er også i tråd med Ledwith(2005) og Freire(1999) sin tenkning om hvor viktig dialogen om felles opplevelser er for utvikling av selvstendighet, kritisk bevissthet og handling. Det fortelles om felles dialogmøter for flere organisasjoner. Med blant annet fokus på kjønnslemlestelse for å få en økt bevissthet rundt tema og et ønske om å få stoppet dette.

Kvinnenes opplevde selvrealisering gjennom deltagelse i foreningene er med på å forandre synet på seg selv og sine handlingsmuligheter. Dette vil gradvis være med på å forandre kvinnenes habitus. Flere av kvinnene forteller om at deltagelsen i foreningen er med på å styrke deres selvbilde. Bourdieus habitus begrep vil etter mitt syn kunne si noe om utvikling av *personlig empowerment*¹⁹. Flere av personene jeg intervjuet viste stor grad av personlig empowerment ved at de blant annet har tatt initiativ til å starte foreningene. Ved at de lyktes med dette arbeidet har også dette vært med på å utvikle deres empowerment i enda større grad eller sagt med Bourdieu – bidratt til å endre deres habitus. Den kurdiske foreningen/lederen har blant annet fått to priser for sitt arbeid mot tvangsekteskap. Den anerkjennelse det gir betyr naturligvis mye.

Tilførsel av kulturell kapital som læring av ulike ferdigheter, språk, kunnskap og informasjon vil også være med på å påvirke den enkeltes habitus og styrke den enkelte deltakers muligheter til forflytting mellom de sosiale feltene. Flere funn understreker at deltagelsen i foreningen er en arena for læring og at dette kan gi dem inspirasjon til å gå videre til utdanning og samarbeid på tvers av organisasjonene.

Mange av intervjupersonene har deltatt i organisasjonen nesten like lenge som de har bodd i Norge. En kan spørre seg om det er tilknytningen til det norske samfunn som bidrar til

19 Personlig empowerment er assosiert med personlig frihet, selvbestemmelse, selvaktelse, personlig kontroll, personlig ansvar. (Andrews, Guadalupe, Bolden. Journal of Social Work Research and Evaluation, Vol 4, NO.1, 2003)

endringer av habitus eller om det er deltakelsen i foreningen. Mitt inntrykk er at deltakelsen i foreningen er med på å *forsterke den personlige og kulturelle identiteten*. Begrepene identitet, tillit og gjenkjennelser nært knyttet til habitus-begrepet og muligheter for å oppnå sosial kapital. Grad av personlig identitet og empowerment er i følge Ledwith (2005:66) - jfr. Fig. 2 på s.27 i denne rapporten - en forutsetning for selvstendighet og muligheter til å handle kollektivt i forhold til saker som angår dem. Fellesskapet har stor betydning for å kunne utvikle en solid identitet og en personlig trygghet som norsk-tamil, norsk-somalier eller norsk-kurder. I utviklingen av identitet og tilhørighet er viktige dimensjoner i medborgerrollen, spesielt i et flerkulturelt samfunn (Brochmann et al. 2002:57).

Deltakelse og feltet

Innvandrerorganisasjonene er forskjellige, men jeg mener jeg likevel kan trekke noen generelle slutninger om hvor disse feltene står i forhold til maktfeltet. Innvandrerorganisasjonene som her omtales har en kort historie, de har relativt få medlemmer, medlemmene i organisasjonene har ingen maktposisjoner, det er kvinneorganisasjoner - samlet sett anses organisasjonen å ligge langt fra maktfeltet vurdert ut fra en hierarkisk forståelse av den sosiale og politiske maktstrukturen i samfunnet. I kapittel 2 er det også veldokumentert hvordan innvandrere fra land i Asia og Afrika i stor grad er marginalisert. Spørsmålet mitt i denne oppgaven er hvordan enkeltmedlemmer opplever deltakelsen i organisasjonen. Vil deltakelse i en av disse organisasjonene som er så pass langt fra maktfeltet likevel kunne gi muligheter for å bedre sin posisjon i samfunnet og gi muligheter til makt og innflytelse?

Medlemmene i organisasjonene har samme kulturbakgrunn, samme språk og samme interesser. Kvinnene ønsker å gjøre noe for kvinner med samme landbakgrunn - eller for kvinner som fremdeles bor i deres opprinnelsesland. For å bli inkludert i dette feltet er de avhengig av anerkjennelse. Foreningslivet beskrives i stor grad som et inkluderende sosialt felt hvor de får anerkjennelse for hvem de er og opplever at deres posisjon i feltet – organisasjonsdeltakelse - styrkes, og at de som medlemmer er med på å styrke organisasjonens distinksjoner²⁰ i feltet. Anerkjennelsen ligger i verdiene som de har til felles.

20 Distinksjon (forskjell) – et sentralt begrep hos Bourdieu som kan forstås som markører som smak, verdier el som skiller oss og knytter oss til ulike grupper i det sosiale rom (Wilken 2001)

TKO forteller i liten grad om maktkamper i organisasjonen. De forenes om sin kulturelle bakgrunn og identitet. I den somaliske kvinneforeningen kommer det til en viss grad informasjon om en maktkamp mellom ulike grupper/klaner. Hvilken gruppe skulle ha lederrollen og dermed kunne få noe mer makt i foreningen? De tar med seg en rangering av klaners status fra Somalia inn i foreningen her. Det er likevel et inntrykk av at fellesskapet er sterkt rundt felles verdier og interesser. SDKK, som jobber for kvinners rettigheter og endring av det tradisjonelle kvinnesynet som råder i Kurdistan, opplever at dette også kan bli en maktkamp innad. I foreningen er det enighet om målsettingen med arbeidet og hvilke verdier de står for, men medlemmene kan likevel ha ulikt syn på moral og kvinners valgmuligheter. I SDKK er møter og seminarer åpne også for menn. Intervjupersonene forteller om at mennene som deltar stiller spørsmål om kunnskap og holdninger som foredragsholdere formidler. Som Bourdieu sier har feltene ingen kraft uten at feltet hegner om symbolene. Skal organisasjonene ha en kraft er det vesentlig at de står fast på sine verdier og at ingen utenfra bidrar til å splitte opp feltets maktstruktur. Uenighet og forskjellige syn i en organisasjon er naturlig, men kunsten er at det foregår en dialog mellom medlemmene, hvor de deler sine synspunkter og erfaringer og lytter til hverandre (Ledwith 2005:65). Erfaringene intervjupersonene delte viste at de i høy grad har en god dialog og samles om felles saker.

Kamp mellom feltene kommer også frem i intervjumaterialet. Det kan være å få innpass på arbeidsmarkedet, inn i politiske partier og det fortelles om en maktkamp mellom feltene ”organisasjonene” og ”familien”. Familien er det sosiale feltet som er av størst betydning for kulturell og økonomisk kapital. En familie kan velge å støte ut en som ikke etterlever familiens æreskode, men de blir ikke kvitt relasjonen. Intervjupersonene spesielt fra SDKK opplever at de opplever en kamp i ”familie-feltet”. Mennene definerer og hegner om kvinnenens ære og setter begrensinger for dem i forhold til hvordan de skal leve.

Intervjupersoner fra denne organisasjonen fortalt også at de ble truet av mennene, fordi de utfordret makten i familien. De oppfordret ikke til skilsmisse, men sa at de hadde en frihet til å velge å være ute med venninner om kveldene og at barna også måtte kunne passes av fedrene. Organisasjonen hjalp også kvinner som var utsatt for kjønnsbasert forfølgelse og opplevde trusler på grunn av det. Det fortelles at i de muslimske familiene er ære knyttet til seksualitet og de opplevde en kamp om en ny forståelse av æresbegrepet i feltet. Prisen for å ofre familiens ære får konsekvenser for kvinnene – og kvinnenens habitus - men de kan oppnå andre distinksjonseffekter som kan virke positive i forhold til blant annet integrering i det

norske samfunn. Habitus er som en bro mellom de ulike sosiale felt. Etter hvert som identitet og væremåte endres vil en kunne gå over i andre sosiale felt som kan gi større anerkjennelse og større symbolsk kapital. En overgang til nye sosiale felt som arbeidsdeltakelse og deltakelse i foreningsliv vil igjen være en kamp om å bli anerkjent og inkludert i det sosiale feltet. Intervjupersonene opplever i stor grad å bli inkludert og anerkjent i foreningen de deltar i. De forteller at de opplever mestring av foreningens koder og dermed får tilført seg og familien sin økt sosial kapital.

Deltakerne i foreningen opplever at de gjennom deltakelse kan bli tilført ny sosial kapital som gir muligheter til nye posisjoner i foreningen – bli en del av styret – og forflytte seg til nye sosial felt som samarbeidsprosjekter mellom sin forening og norske foreninger i forbindelse med arbeid i forhold til blant annet tvangsekteskap og kjønnslemlestelse.

Som jeg tidligere har redegjort for er maktkampen om posisjoner i feltet og muligheter for flytninger mellom feltene hardere jo nærmere en kommer maktfeltet – de øverste politiske, nærings- og administrasjonsfeltene. En av intervjupersonene forteller at hun engasjert seg i et politisk parti og søkte på jobber, hvor hun mente hennes erfaring fra foreningen var spesielt relevant. Hun opplevde at hun ikke ble anerkjent og fikk ikke innpass i disse feltene – kanskje det handlet om at hun beveget seg nærmere maktfelt - det som kan kalles samfunnsstyringen.

Det er nettopp mulighetene i forhold til å få anerkjennelse og innpass på ulike sosiale felt integrasjonsdebatten handler om. Hvem bestemmer hvor stort mangfoldet for kulturelle, etniske og religiøse forskjeller skal være? Jo større grad av anerkjennelse av forskjeller, jo større muligheter for deltakelse. Dersom innvandrerkvinner ikke blir anerkjent for den de er og blir holdt utenfor, som Bourdieu omtaler som en miskjennelse, vil det gi psykiske følger som opplevelser av skam og liten selvtillit. Empowerment handler til dels om følelser og opplevelser av kontroll på sitt liv. Dersom noen i stor grad blir holdt utenfor, vil også evnen til sosial deltakelse svekkes.

Deltakelse og sosial kapital

Sosial kapital er bl.a. relasjonelle ressurser som kan mobiliseres gjennom nettverk. I den sosiale kapitalen inngår at man innfrir vilkårene for at de andre skal inkludere deg. Man må ha en væremåte som gjør at man passer inn og tas vare på – at man forsværer distinksjonene i feltet og sikrer feltets posisjon overfor andre felt. Den sosiale kapitalen utgjør i mange tilfeller et særlig grunnlag for selvdannelsen og selvfølelse. Den har alltid hatt betydning for makttilegnelse og posisjonering.

Alle intervjupersonene legger vekt på den positive betydning det har for dem at dette er et felleskap for kvinner. De fleste av intervjupersonene har deltatt i innvandrersorganisasjoner tidligere, som var for både menn og kvinner. Da var det oftest mennene som styrte og bestemte jfr. Bourdieus begrep den maskuline dominans omtalt i kapittel 2. Nå når de deltar i rene kvinnefellesskap kan de selv sette dagsorden og fokusere på det som de som kvinner er opptatt av.

Oppbyggingen av den sosiale kapitalen til intervjupersonene er avhengig av graden av sosial kapital den enkelte kan tilegne seg, men også av den sosial kapital gruppen som helhet har tilegnet seg.

Intervjupersonene forteller at de gjennom deltakelse i foreningene får tilgang til et nettverk som gir dem personlig og sosial støtte. De opplever støtte i forhold til det å være kvinne og innvandrer og de utfordringene det innebærer. De opplever gjenkjennelse hos hverandre. De tamilske kvinnene forteller at fellesskapet har betydd spesielt mye nå som de har hatt det vanskelig på grunn av situasjonen i hjemlandet. Støtten i nettverket har hjulpet dem med å takle en vanskelig hverdag.

Deltakelsen i foreningen har også bidratt til at de har utviklet en toleranse i forhold til at personer er forskjellige og kan ha ulikt syn på saker. En viktig faktor for etablering og vedlikehold av sosiale nettverk er nettopp sosial kompetanse, som igjen bedrer evnen til å omgås andre, ta kontakt og å gi passende svar overfor sosiale initiativ.

Gjennom deltakelse i foreningene fortelles det at medlemmene får tilflyt av ressurser, som for eksempel informasjon om kurs og aktiviteter, ettersom foreningen er en del av et større

nettverk – blant annet det felles innvandrerråd. Funnene i studien viser at det til en viss grad foregår en del nettverksbygging ut av foreningene både vertikalt og horisontalt som viser muligheter for økt sosial og kulturell kapital.

Sosial kapital er et komplisert og omdiskutert begrep. I følge Putnam (2007:137) refererer begrepet "sosial kapital" til "social networks and the associated norms of reciprocity and trustworthiness". Kvinneres nettverksbygging i gruppen bidrar til gjensidig tillit og gir potensiale for felles problemløsning. Økt sosial kompetanse bidrar igjen til styrket sosialt nettverk og derigjennom økt sosial kapital. Styrket sosial kapital vil også, i følge Putnam, føre til økt sosial integrasjon.

I møter meldes det inn behov og ønsker medlemmene i foreningene har. Somalisk kvinneforening har for eksempel ved en rekke anledninger tatt kontakt med norske myndigheter som *Frivillighetssentralen* og *Kirkens Bymisjon* og meldt behov som leie av lokaler, leksehjelp, kafédrift, svømmetrening og annet. Gjennom mobilisering av den sosiale kapitalen gruppen besitter har de fått muligheter til å utrette noe for fellesskapet.

En viktig distinksjon vedrørende sosial kapital er "bonding" og "bridging". "Bonding" står for sosiale bånd til personer du identifiserer deg med og "bridging" er sosiale bånd til personer som er forskjellig fra deg. Putnam (2007) redegjør for en undersøkelse i artikkelen *E Pluribus Unum: Diversity and Community* at etniske og sosiale forskjeller i et samfunn fører til redusert solidaritet og sosial kapital. Det interessante her er at det ikke bare fører til mindre tillit mellom gruppene, men også til mindre tillit også i sin egen etniske gruppe. Det kan henge sammen med at det i amerikanske storsamfunn med stor etnisk ulikhet også finnes stor sosial ulikheter når det gjelder fordeling av økonomisk kapital. Putnam mener at det enda står ubesvart om "bonding" av sosial kapital på den ene siden og "bridging" av sosial kapital på den andre siden er negativt relatert. Både "bonding" og "bridging" har sine kvaliteter, slik at det er fordelaktig å legge til rette for begge deler (Rønning 2009:28).

Organisasjonene i denne undersøkelsen fremstod ikke som tette og lukkede nettverk. Ut fra det som ble fortalt skapte organisasjonsdeltakelse tillit til andre ettersom det var samarbeid med andre minoritetsorganisasjoner eller norske organisasjoner. Den type samhandling hadde gjerne ikke skjedd om de ikke deltok i foreningen. Deres økte mestring innen flere felt vil også øke deres sosiale velvære og dermed gi dem en mer bærekraftig sosial kapital. Denne

økte ressurstilførsel bidrar til økt sosial og kulturell kapital ikke bare for dem, men gruppen de tilhører og samfunnet for øvrig.

Deltakelse og kulturell kapital

Kulturell kapital viser til den dominerende klasses smak og opptre som referanser til institusjoner, som teori og tekst, eksamener og titler. For mange av innvandrere fra blant annet Afrika og Asia kan anerkjennning av den kulturelle kapital en har med seg være en utfordring. For mange av kvinnene som kommer fra en annen kultur og har liten skolegang kan mangel på kulturell kapital være en barriere i forhold til å bevege seg over i nye sosiale felt. Gjennom deltakelse i foreningene blir de tilført ressurser som til en viss grad gir symbolsk kapital av sosial og kulturell art. Fra andre medlemmer i organisasjonen som har bodd i Norge lenge får de råd og veiledning i forhold til hvordan en forholder seg i det norske samfunn og kjennskap til de norske kodene. Foreningene fremstår også på mange måter som en læringsarena.

Deltakerne sier at de får flere anledninger til å bedre sine norskferdigheter og oppfordrer andre medlemmer til å lære norsk. Gjennom kurs og seminarer får de også styrket sin kulturelle kapital. I foreningene blir de kjent med personer som har bodd i Norge lenge og som kan være viktige informasjonskilder om skoler, utdanningstilbud og andre velferdstilbud.

Intervjupersonene forteller at de har et særlig øye for å styrke barnas muligheter på skolen og de bidrar med leksehjelp og annen veiledning. Aktiviteter som svømming og trening vil også være med på å styrke den sosial og kulturelle kapitalen.

Økt kunnskap om kulturell bakgrunn for både medlemmene og barna er med på å styrke deres identitet, noe som er forutsetning for integrering. Det vil kunne hevdes at en ved å gi avkall på sin egen kulturelle identitet lettere vil bli anerkjent i andre sosiale felt. Det vil da være assimilering samfunnet legger opp til og ikke integrering.

Spesielt tamilske kvinneforening har fokus på utdanning og de opplever at det skjer en smitteeffekt blant medlemmene i foreningen. Ved å ta utdanning oppnår unge kvinner symbolsk makt (bevisst og ubevisst) innenfor ulike sosiale miljøer, f.eks. familien,

vennekretsen, lokalsamfunnet samt i storsamfunnet. Innenfor utdanningssystemet tilegner kvinnene seg den type kunnskap de trenger for å kunne hevde seg både på arbeidsmarkedet, men også i innflytelsesrike miljøer og institusjoner. Økt kulturell kapital som kunnskap og utdanning har stor betydning i forhold til å kunne tilegne seg økonomisk kapital.

Deltakelse og økonomisk kapital

Økonomiske kapital består av inntekt, ulike former for formue, økonomisk arv og penger ellers. Den økonomiske kapital brukes i stor grad til symbolkjøp. Deltakelse i foreningene intervjupersonene er medlemmer i gir ikke direkte økt økonomisk kapital, men den økte sosiale og kulturelle kapital de opplever at de får gjennom deltakelse i foreningene vil på en indirekte måte være med på å påvirke deres økonomiske kapital. Alle personene jeg intervjuet var i arbeid, men det var forskjeller mellom foreningene med tanke på grad av sysselsetting. Intervjupersonene mente at deltakelse i foreningen ikke direkte kunne ha betydning i forhold til arbeid, men medlemmene viser seg som rollemodeller for hverandre og inspirerer til å øke familiens økonomiske kapital ved at begge er ute i arbeid. Den økte kunnskapen kvinnene får vil kunne øke deres verdi på arbeidsmarkedet. Ved at den enkelte får økt kapital vil det også medføre økt kapital i den gruppen en tilhører, som for eksempel familien eller foreningen.

Deltakelse og symbolsk kapital

Symbolsk kapital defineres som den samlede kapital som gjenkjennes og vurderes som verdifullt i et sosial felt. Hos Bourdieu baserer den symbolske makten seg på at den er oppnådd gjennom anerkjennelse på bakgrunn av noe man har foretatt seg tidligere.

Den symbolske kapitalen er forskjellig i de ulike sosiale felt. I feltet *innvandrersorganisasjoner for kvinner* får medlemmene utvikle en symbolsk kapital som anses som verdifull i dette feltet, men opplever ulik grad av anerkjennelse blant menn fra sitt miljø slik Bourdieu beskriver menns maktdominans (Bourdieu 2000) Som vi tidligere har vært innom er det sosiale feltet, som her omtales, langt unna maktfeltet, noe som også har betydning for deres opparbeidede kapitalers verdi på andre arenaer.

Bourdieu skriver i liten grad om *negativ* kapital, men opererer med en skala fra mye til lite kapital (Martinsen 2003:135). Oppbyggingen av sosial kapital bygger på det gruppen/feltet har etablert av kapital, men også på den kapital som hvert enkelt medlem er i stand til å utvikle. På samme måte kan medlemmer i gruppen/feltet belaste de andre med byrder, om de tilfører seg selv og gruppen denne form for distinksjoner. Manglende forståelse av frivillig arbeid og manglende kunnskap om det norske samfunn, begrenset skolegang etc. kan samlet sett virke belastende og devaluere foreningens sosiale kapital – og dermed den symbolske kapital.

I hvilken grad deltakerne i organisasjonene kan tilegne seg symbolsk kapital og makt er i stor grad avhengig av deres evne til å endre strukturelle maktforhold som gir deres verdi anerkjennelse, skape mektige allianser eller å forflytte seg mellom ulike sosiale felt. Vil deres engasjement bidra til å endre strukturelle faktorer? Vil de kunne skape allianser som kan ha en betydning for å endre deres levekår? Vil deltakelse i innvandrersamfunnsorganisasjoner bidra til å øke mulighetene for forflytning mellom feltene for innvandrerkvinnene? Funnene fra i denne studien viser at de til en viss grad øker sine muligheter i samfunnet. Intervjupersonene forteller at de gjennom fellesskapet i organisasjonene får et sosialt støtteapparat, støtte til egen kultur og identitet, får tilført nye kunnskaper og ferdigheter – noe som er med på å gi dem økt kapital. I tillegg fortelles det om at de i noen grad skaper allianser med andre organisasjoner og myndigheter, slik at saker de er opptatt av blir satt på dagsorden. Annen teori innen samfunnsarbeid setter også fokus på betydning av å samle seg om felles saker og inngå allianser for å få gjennomslagskraft (Bracht 1999) jfr. Fig. 1 s.25 i den rapporten. Verdien av den sosiale kapital innvandrerkvinnene tilegner seg i foreningen er avhengig av nettverkets samlede økonomiske og kulturelle kapital. Den økonomiske og kulturelle kapital intervjupersonene kan tilegne seg gjennom deltakelse i organisasjonene er likevel liten sammenlignet med å delta i for eksempel norske utdanningsinstitusjoner, men det vesentlige her er at deltakelsen i foreningene på alle måter gir mer kapital sammenlignet med å være hjemme som oftest ville vært alternativet. For noen medlemmer vil organisasjonsdeltakelse være en inngangsport til andre sosiale felt, men for andre medlemmer kan organisasjonene være et viktig fellesskap som kan gi synergi effekt. De kan oppleve at fellesskapet bidrar til at de kan stå sterkere for eksempel på arbeidsplassen og omvendt.

Noen vil gjerne stille spørsmål om kvinnene jeg intervjuet i større grad vil kunne få akkumulert sin kapital ved å delta i organisasjoner som ikke kun var for innvandrere. De

kunne da i større grad få tilgang til informasjon og et nettverk som kunne gi de større muligheter inn i det norske samfunn. Dersom innvandrere skal ha muligheter til integrering uten krav om assimilering må det likevel finnes arenaer hvor de får anledning til å styrke sin kulturelle identitet og et fellesskap som gir anerkjennelse og gjenkjennelse. Det er først gjennom en personlig trygghet at en har mulighet til å gå ut og slåss for sine rettigheter slik flere teoretiker i samfunnsarbeid argumenterer for (Bracht 1999; Ledwith 2005).

Deltakelse - en vei til integrering og krav om menneskerettigheter?

Deltakelsens betydning for integrering

I denne delen skal jeg trekke diskusjonen videre i forhold til sentrale begreper i samfunnsarbeid som deltakelse og empowerment og knytte dette opp mot betydningen for integrering og krav om menneskerettigheter.

Deltakelse er mitt hovedfokus i denne oppgaven, noe som også er et av nøkkelbegrepene i samfunnsarbeid og teorier knyttet til demokratiutvikling og menneskerettigheter (Minkler 2005; Ife 2006; Ife 2010). Det vil derfor være av betydning for utvikling av faget samfunnsarbeid at en studerer *vilkår* for sosial deltakelse - her for noen kvinner som deltar i minoritetsorganisasjoner. Bourdieus sine teorier om makt og ulikheter kan her være fruktbare perspektiver. Bourdieus teori og forskning har til formål å dokumentere en stadig økende marginalisering av eldre, utdannede, kvinner, innvandrere og andre. Han omtalte seg selv som blant annet demokratiets vakthund. (Wilken 2006:108; Bourdieu 2000) Som vi har nevnt tidligere er også utviklingen av en *kritisk bevissthet* et av nøkkelbegrepene i samfunnsarbeid. For å få til det må vi ha et analytisk blikk mot strukturelle forhold som skaper sosial ulikhet, hvor faktorer som kjønn, klasse og etnisitet er distinksjoner som skaper forskjeller. Bourdieu understreker at dette handler om relasjonelle forhold og ikke egenskaper ved den enkelte aktør, og at en dermed har muligheten for å skape endringer av dominans forholdene (Bourdieu 2000:124).

Gjennom ni dybdeintervju har jeg fått del i innvandrerkvinnenes livserfaring, som kan gi kunnskap om hva deltakelse i innvandrerorganisasjoner betyr i forhold til integrering og krav om menneskerettigheter.

Jeg har intervjuet kvinner som i utgangspunktet viste høy grad av personlig empowerment ved at flere av dem var med på å starte organisasjonene. De foreller at de gjennom å lede eller å delta i innvandrerorganisasjonene har erfart en personlig utvikling. Gjennom økt sosial og kulturell kapital opplever de en økt personlig styrke, større trygghet, økt kunnskap og

kompetanse. Sosial deltakelse gir trygghet, identitet, empowerment, - et bedre grunnlag for å kunne delta i livet utenfor hjemmet og familien. Mine funn samsvarer med annen forskning som er gjort i forhold til deltakelse i frivillige organisasjoner (Moen 2009; Starrin and Rønning 2009)

Nå er også minoriteter forskjellige og det er naturlig at det vil være mange ulike innvandrersorganisasjoner som dekker ulike behov. Personene som ble intervjuet i denne undersøkelse fortalte at de var opptatt av utfordringer knyttet til integrering. Hvordan ta det beste fra begge kulturer og integrere det i sitt liv? Hvordan veilede barna til å leve med en flerkulturell identitet? Dette har vært tema på flere seminarer de har hatt.

Fokus på språkopplæring, leksehjelp, utdanning, arbeid og kunnskap generelt bidrar til en personlig utvikling. I tillegg oppfordres medlemmene til å delta på ulike arenaer som å engasjere seg i barnas fritidsaktiviteter, delta i nabolaget, gå ut i arbeid og annet. Den personlig empowerment eller som Bourdieu sier det - den enkeltes habitus - er sentralt for aktivt å kunne delta på de ulike arenaene. Funnene fra intervjuene knyttet opp mot Bourdieus analytiske begreper viser at deltakelsen i organisasjonen bidrar til at medlemmene vil kunne stå sterkere i forhold til å delta på andre felt, men det er ikke alle felt som det er lett å få anerkjennelse i. Personlig utvikling og inspirasjon til integrering vil gi dem et større handlingsrom innenfor de samfunnsmessige begrensninger som finnes i dag. I boka *Empowerment i teori og praksis* viser Westerlund (2007:89) en modell der den enkeltes personlige empowerment øker det reelle handlingsrommet.

Fokus på økt kulturell identitet vil også ha betydning for integrering. Gjennom å delta i etniske kvinneorganisasjoner hvor kulturelle aktiviteter vektlegges blir medlemmene bevisst sin kulturelle bakgrunn, noe som kan bidra til økt stolthet og styrket identitet. De vil da kunne stå sterkere når de opptrer som den eneste med innvandrerbakgrunn på en arbeidsplass eller i nabolaget. En av de tamilske personene jeg intervjuet fortalte at barna var den eneste mørkhudede på skolen og at fellesskapet i foreningen styrket dem. Det var godt for barna å få være sammen med andre barn med samme bakgrunn.

Et annet perspektiv er deltakernes tilførsel av kapital gjennom organisasjonsdeltakelse. Kvinnene uttrykte at deltakelse i foreningen skaper tillit til andre gjennom samarbeid med andre minoritetsorganisasjoner eller norske organisasjoner. Den type samhandling hadde

gjørne ikke skjedd om de ikke deltok i foreningen. Begrepet *tillit* er som tidligere nevnt sentralt i utvikling av sosial kapital eller sosial integrasjon. Når innvandrere i større grad får positive erfaringer med personer fra andre nasjoner og etniske nordmenn er det sannsynlig at dette vil fremme samhandling.

Deltakernes økte mestringsopplevelse innen flere felt vil også øke deres sosiale velvære og dermed gi dem en mer bærekraftig sosial kapital. Denne økte ressurstilførsel bidrar til økt sosial og kulturell kapital ikke bare for dem, men også for gruppen som de tilhører og for samfunnet for øvrig. Putnam ser på sosial kapital i et samfunnsperspektiv, som samfunnets lim (Starrin 2009).

Ettersom muligheter for integrering og innflytelse i forhold til menneskerettigheter ikke er betinget av individuelle faktorer alene, men vel så mye avhengig av samfunnsmessige forhold, må en også ha fokus på strukturelle forhold for å skape et godt og integrert flerkulturelt samfunn. I den videre diskusjonen vil jeg drøfte deltakelsens betydning for politisk integrering.

Krav om anerkjennelse av forskjellighet er sentralt i integreringsdebatten. Når vi lever i et flerkulturelt samfunn vil det være en pågående forhandling om hvordan flertallet forholder seg til mindretallet og vice versa. Det er da viktig at minoriteter blir hørt og en måte å gjøre det på kan være å organisere seg.

Deltakelsens betydning for politisk integrering

Som Cornwall (2008) skriver har grupper som selv tar initiativ til å danne et fellesskap et fortrinn fremfor at det er noen myndighetspersoner som inviterer til deltakelse. Medlemmene jeg intervjuet deltar i organisasjonene ut fra en felles interesse og de møtes på likefot. Dette er en bottom-up tilnærming som har sine fordeler i og med at det er deltakerne selv som bestemmer agendaen. De får frem saker som de er opptatt av i hverdagen og som berører dem. Som vi tidligere har vært inne på er det de personlige hverdagshistoriene som kan skape grunnlag for politisk handling (Twelvetrees 2002; Ledwith 2005; Minkler 2005).

Deltakelse i foreningene er for noen medlemmer et mål i seg selv og for andre jeg snakket med et middel for å bidra til integrering eller for å kunne hjelpe kvinner fra sitt hjemland. Ut

fra den informasjonen jeg har fått fremstår organisasjonene noe ulike i forhold til formål og arbeidsmetode. Noen interessefellesskap har som målsetting å være en støttegruppe, mens andre ønsker å bli en mer slagkraftig organisasjon som kan få til politiske endringer som kan forandre deres livssituasjon (Bracht 1999), jfr. Fig.1 s. 25 A Five-Stage Community Organization Modell

Medlemmene i den kurdiske kvinneorganisasjonen var i større grad opptatt av at deltakelsen skulle være et middel for å endre kvinnenens rettigheter og muligheter både i Kurdistan og i Norge. For den tamilske kvinneorganisasjonen og den somaliske kvinneforeningen var deltakelse i hovedsak et mål i seg selv, men gjennom deltakelse kunne ressurser mobiliseres når det var behov for det. Eksempelvis i forbindelse med tamilenes vanskelige situasjon på Sri Lanka fortalte de om at denne situasjonen var noe som forente og gav dem behov for å aksjonere gjennom demonstrasjoner og kontakt med norske myndigheter.

For å få kunnskap om innvandrernes *politiske integrering* har jeg i denne studien også hatt fokus på intervjupersonenes og foreningenes politiske engasjement. På spørsmål om den politiske deltakelse svarte omtrent alle at de stemmer ved valg og det har også vært opptatt av dette på medlemsmøter. Generelt er de opptatt av å mobilisere flere innvandrere til å stemme ved valgene. Valgdeltakelsen blant dem jeg spurte var høyere enn det som er det generelle for innvandrerguppen. De har imidlertid i liten grad interesse for partipolitikk. Deres politiske engasjement går på å styrke kvinners rettigheter og menneskerettigheter generelt. Deres engasjement er hentet ut fra det som berører dem til daglig; kvinnenens situasjon og de svært vanskelige forholdene i hjemlandet. Her skiller organisasjonene seg noe med at den kurdiske kvinneforeningen (SDKK) har et spesielt fokus på kurdiske kvinners rettigheter, noe de har fått mye oppmerksomhet for blant annet ved å ha mottatt to priser for arbeidet. Disse funnene stemmer overens med funn fra tidligere forskning på at økt sosial kapital bidrar til økt politisk deltagelse (Putnam 2007; Rogstad 2007). Wollebæk, Selle og Strømsnes (2008) viser imidlertid at det organiserte sivilsamfunnet i Norge i økende grad fungerer som en arena for sosial aktivitet og utfoldelse av personlige interesser, men i minkende grad som mellomliggende strukturer mellom borger og politisk system. Innvandrersorganisasjoner generelt er ofte lokalbasert og har i liten grad en nasjonal tilknytning. I denne studien er det kun den tamilske kvinneforeningen som er tilknyttet en moderorganisasjon. Likevel fungerer organisasjonene til dels politisk i form av at saker de er opptatt av politiseres og blir sett i sammenheng med krav om menneskerettigheter og demokratiutvikling.

I tråd med en mer konvensjonell forståelse av politisk deltakelse vil jeg si at organisasjonene i tillegg til å bruke sin stemmerett bidrar til å være en skole i demokrati. SDKK forteller at de er svært opptatt av at det skal være en demokratisk forening med valg av styre og ledelse og at medlemmene blir involvert og informert. I en svensk undersøkelse om etniske foreninger er ”skoler for demokrati” blir det operert med det fire variabler som vil kunne være kriterier på om foreningen har betydning i forhold til demokratiutvikling; a)foreningens autonomi, b)interndemokratisk struktur, c)åpen rekruttering og mangfold av identiteter, d)samarbeid med andre (Zetterberg 2004:236). I hvilken grad den kurdiske kvinneforeningen, den tamilske kvinneorganisasjonen og Somalisk kvinneforening er skoler i demokrati er en mer omfattende undersøkelse enn det finnes materiale for i denne oppgaven, men informasjonen som kommer frem i intervjuene gir blant annet indikatorer for demokratiskolering som valg av styre, kanaler for intern kommunikasjon, like muligheter til medlemskap og samarbeid med andre aktører.

Som nevnt i kapittel 2 handler den mer ukonvensjonelle formen for politisk deltakelse om blant annet å delta i aksjoner, skrive leserinnlegg og delta i demonstrasjoner. Her forteller intervjupersonene om at de i ulik grad har engasjert seg på denne måten. Felles fokus på saker som de er opptatt av er vesentlig for om organisasjonene kan få gjennomslag for saker som de er opptatt av. Gjennom fellesskapet i foreningene deler de sin livserfaring og opplever anerkjennelse og gjenkjennelse. Slik sentrale teoretiker i samfunnsarbeid er opptatt av finnes det flere eksempler på at de har gjort det personlige til det politiske, for eksempel med fokus på å endre et undertrykkende kvinnesyn, få slutt på tvangsekteskap og kjønnslemlestelse.

Foreningens grad av empowerment er som tidligere nevnt evne til å bestemme seg for felles saker å kjempe for, sosialt ansvar, gjensidig støtte mellom medlemmene og gruppens kapasitet (capacity building). Minkler (2007:35) omtaler community capacity, som fellesskapets evne til å identifisere, mobilisere og adressere problemer. Dette anvendes best ved at medlemmene deltar aktivt i samfunnet gjennom lederskap, sosial nettverk og tilgang på makt. Resultatene fra denne undersøkelsen tyder på at foreningene ikke har samme tilgang til makt som andre foreninger. Dette er også i tråd med Bourdieus perspektiver. Ingen av medlemmene deltar i andre organisasjoner, generelt samarbeider de i liten grad med andre organisasjoner og de har i begrenset grad kontakt med myndighetene. Somalisk kvinneforening og den kurdiske kvinneforeningen er tilknyttet det felles innvandrerråd i

Bergen, som i flere sammenhenger blir invitert inn som representanter i ulike råd og prosjekter. I hvilken grad er deres deltakelse mer enn symbolsk deltakelse?

Organisasjonenes kapasitet beskrives gjennom deres grad av symbolske kapital. Undersøkelsen kan i større grad si noe om medlemmenes personlige empowerment enn deres *kollektive empowerment*²¹ ettersom jeg ikke har gjort noen direkte analyse av feltet de tilhører. Jeg har likevel gjort noen resonnementer i forhold til feltet innvandrersamfunn for kvinner. Som vi tidligere har vært innom er det sosiale feltet, som her omtales, langt unna maktfeltet.

I følge Bourdieu er verdien av din sosiale kapital avhengig av hvilken posisjon du har i rommet. I hvilken grad deltakerne i organisasjonene kan tilegne seg symbolsk kapital og makt er blant annet avhengig av deres evne til å knytte til seg sosiale kontakter som kan gi dem ressurser. Som flere av de intervjuede selv sa, ønsker de et større samarbeid med andre organisasjoner og myndigheter for å kunne få et større nettverk og ha mulighet for å få gjennomslag for sine saker

Det arbeidet kvinnene gjør i foreningene har betydning for utvikling av sivilsamfunnet, demokratiutvikling og for menneskerettigheter. Som jeg har drøftet innledningsvis har disse tre fagfeltene mye til felles. For å kunne utvikle menneskerettigheter gjennom et deltakende demokrati må en legge til rette for et aktivt sivilsamfunn. Etniske minoriteter må kunne organisere seg for å sette navn på sine behov og ha muligheter for mobilisering for å bli hørt – slik også arbeiderbevegelsen og kvinnebevegelsen tidligere har gjort. Organisasjonene som inngår i denne undersøkelse er ikke bare opptatt av innvandreres rettigheter, men også kvinners rettigheter. Gjennom deltakelse kan de få anledning til å slåss for saker som er viktig for dem både for å påvirke storsamfunnet – som for eksempel arbeidsmuligheter uavhengig av navn og klesdrakt, men også for å kunne påvirke holdninger i egne miljøer – som arbeid mot tvangsekteskap og kvinners rett til selvstendighet. Forskning har vist at innvandrerkvinner i stor grad blir hørt av politikere når det gjelder kjønnslemlestelse og tvangsekteskap, men i mindre grad i saker som opplevd dobbeldiskriminering på arbeidsmarkedet ut fra at en både er kvinne og mørkhudet (Predelli 2003). Bourdieu ville antagelig si at dette handler om den

²¹ Kollektiv empowerment assosieres med aktiv og inkluderende deltakelse i gruppens vedtak og bestemmelser, sosialt ansvar, gjensidig støtte mellom deltakerne og gruppens kapasitet. (Andrews, Guadalupe, *Bolden Journal of Social Work Research and Evaluation*, Vol 4, NO.1, 2003)

dominerende klasses smak. Tiltak som skaper bedre vilkår for innvandrerkvinner på arbeidsmarkedet vil koste noe også for majoritetssamfunnet.

Slik som tidligere forskning om innvandrersorganisasjoner viser kan det tenkes at disse organisasjonene også har en altfor løs struktur til at de kan være gode kanaler for egen gruppe inn mot majoritetssamfunnet (Nødland, Hidle og Kvaale 2007:106). Som jeg tidligere har vært inne på betegner Putnam det slags foreningsengasjement som skaper kontakter på tvers av sosiale grenser som det mest verdifulle for demokratiutviklingen. I boka *Foreningsliv, makt og integrasjon* understrekes betydningen av vertikale kontakter for å kunne påvirke. Det demokratiske systemet forutsetter at medborgerne har evne til å mobilisere, bli hørt og stille krav til makthaverne (Borevi 2004:37).

Samfunnsarbeid – en vei til økt integrering og innflytelse?

Ife (2010) skriver at det viktige spørsmålet om hvorvidt en kan jobbe frem sosiale rettigheter nedenfra er hvorvidt folk er i stand til å sette ord på sine og fellesskapets behov og hvorvidt de er i stand til å omforme behovene til krav om rettigheter.

Deltakerne som jeg har hatt kontakt med viser at de gjennom foreningsaktiviteten gjør et viktig samfunnsarbeid, men det kan tenkes at en form for samfunnsarbeider-konsultasjon kan være nyttig. Den viktigste oppgaven samfunnsarbeideren har er å bidra til opplysning, bevisstgjøring og dialog (Minkler 2005). Det vil innebære en sterkere grad av politisering av deres personlige hverdagserfaringer. Hvilke felles saker er de opptatt av? Hvordan kan de adressere problemene? Hvem skal de kontakte for å gjøre noe med dem?

Lindén (2009) skriver at en kan analysere et samfunnsarbeids utvikling i forhold til om deltakerne er blitt sterke deltakere, som handler sammen på kollektivt nivå og har innsikt og styrke som gjør dem i stand til å kontrollere forhold som fundamentalt har innflytelse på kvaliteten på livene deres. Skal foreningene i større grad ha styrke, handlekraft og makt til å skape betydningsfulle endringer for dem må de gjøre som Ledwith er opptatt av gjennom den feministiske frigjørende pedagogikk – gjøre flere personlige historier til politikk og reflektere over hvordan politikken influere på deres liv.

Ledwith uttrykker (2005:67) det slik:

“Community development always focuses on the stories of the people as the basis of action and reflection. My purpose is to locate this more rigorously as a central component of critical praxis and to define it more clearly as a way of integrating research with people into our praxis. I see it as a form of Freirean problematising, using story as a vehicle for critical consciousness.”

Gjennom refleksjon og dialog kan ny kunnskap bidra til en kritisk bevissthet og bidra til større anerkjennelse og innflytelse på ønsket om endring

Som funnene i denne studien viser er organisasjonsarbeid utfordrende og foreningene kunne profittert på mer økonomisk og praktisk støtte. Personene som ble intervjuet gav uttrykk for behov for mer økonomisk støtte slik at de i større grad kan realisere aktiviteter som de ønsker. Det er ikke det store beløpet staten bruker på å støtte organisasjonene økonomisk sett i forhold til det medlemmene bruker av tid og ressurser på å drifte organisasjonene. Staten sår forholdsvis lite i forhold til det samfunnet høster.

Samfunnsarbeid kan være å arbeide sammen med allerede eksisterende grupper og organisasjoner (Twelvetrees 2005: 45), dersom foreningene ønsker det. Arbeidet vil da kunne være for en begrenset periode med en bestemt oppgave. Foruten å bidra til opplysning, bevisstgjøring og dialog kan samfunnsarbeideren bidra til å knyttet organisasjonene til kontakter som kan være nyttige for kvinnene i utvikling av organisasjonene og for å ha større mulighet til å oppnå mål som organisasjonen har.

Det kan være tettere kontakt med myndighetspersoner eller andre organisasjoner. Det var flere av intervjupersonene som gav uttrykk for behov for det. Denne form for konsultasjon må være helt på medlemmenes premisser slik at dette ikke oppleves som tap av egen kontroll over organisasjonsarbeidet.

Foreningen er opptatt av menneskerettigheter; som blant annet sosiale rettigheter, kvinners rettigheter og åndelige rettigheter som for eksempel bruk av hijab. Foreningene har også et globalt fokus like mye som et lokalt fokus, noe som faget samfunnsarbeid i større grad kan berikes med gjennom teori om menneskerettigheter. Den nye trenden innen menneskerettighetsteori er i større grad å ha et bottom-up perspektiv - som samfunnsarbeid alltid har hatt (Ife 2010).

Kapittel 6: Avsluttende refleksjoner

I denne oppgaven har jeg sett på betydningen av deltakelse i tre innvandrersorganisasjoner for kvinner i Bergen. Kunnskap om begrensninger og muligheter for sosial deltakelse i samfunnet er et sentralt fokus i samfunnsarbeid. Deltakelsens vilkår er avhengig av forhold knyttet til person, tid, sted og rom. Med dette bidraget har vi fått økt kunnskap om innvandrerkvinner og deres erfaring med deltakelse i innvandrersorganisasjoner for kvinner i Bergen. Betydningen av deltakelsen er blitt drøftet i lys av ulike teori innenfor samfunnsarbeid, med spesiell vekt på Bourdieu.

Bourdieus analyse av makt og ulikhet gir oss en erkjennelse av ulike strukturelle og individuelle faktorer som har betydning for den enkelte og gruppers muligheter for sosial deltakelse. Hans viktigste anliggende er at forskningen kan bidra til å avdekke de underliggende sosiale dominansforholdene i samfunnet (Bourdieu 2000:9). Bourdieu understreker at dette handler om relasjonelle forhold og ikke egenskaper ved den enkelte aktør, og at en dermed har muligheten for å skape endringer av dominansforholdene. Kritisk bevissthet og refleksjon om disse mekanismene er sentralt i samfunnsarbeid. Kunnskap om hvilke forhold som marginaliserer eller inkluderer enkeltpersoner eller grupper er vesentlig for å kunne ha mulighet til å skape bedre livsbetingelsene for utsatte grupper.

Ut fra innvandrerkvinnens posisjon ønsket jeg med denne studien å få mer kunnskap om hva som kan bidra til økt samfunnsdeltakelse for kvinnene. Resultatene fra intervjuene viser at deltakelse i innvandrersorganisasjonene bidrar til økt sosial og kulturell kapital, noe som medvirker til endringer av deres handlingsmuligheter, eller sagt med andre ord: Deltakelsen bidrar til økt empowerment. Økt empowerment vil igjen kunne bidra til utvidet handlingsrom og felles engasjement for saker som er viktige i deres hverdag.

Mer kunnskap om deltakelse i et bottom-up-perspektiv vurderes som relevant for utvikling av samfunnsarbeid sitt teoretiske grunnlag. I denne studien har vi i stor grad hatt fokus på personer som selv har tatt initiativ og organisert seg. Vi har fått bekreftet og utdypet sentrale prinsipper i samfunnsarbeid; betydningen av å begynne der hvor personene er, betydning av deltakelse, betydningen av å skape miljø hvor individer og grupper kan bli ”empowered” til å løse felles problemer (Minkler 2005:44). Empowermentprosessen som intervjupersonene

forteller om styrker teorier i samfunnsarbeid. Betydningen av å ta utgangspunkt i folks personlige historier blir bekreftet. Kvinnene forteller om behov for en gruppetilhørighet, hvor de opplever å gjenkjennelse og anerkjennelse. Fokus på kulturelle aktiviteter bidrar til å integrere en flerkulturell identitet. Gjennom fellesskapet erfarer de en styrke som gjør dem tryggere til å kunne delta på andre samfunnsarenaer – noe som kan bidra til en positiv integreringsprosess. Dette bekrefter annen forskning vedrørende betydning av utvikling av sosial kapital - jfr. eksempelvis Rønning og Starrin (2009). Når deltakerne i ulik grad legger for dagen et ulikt politisk engasjement, kan dette sies på bakgrunn av at foreningen har ulike målsettinger. Resultatene sett i forhold til teori i samfunnsarbeid bekrefter at økt kritisk bevissthet og allianser i forhold til andre organisasjoner og myndigheter i større grad kan bidra til påvirkning og endring av samfunnsmessige forhold. Organisasjonene kan med fordel skape et større nettverk med andre organisasjoner, men også i større grad knytte vertikale kontakter opp mot myndigheter.

Som jeg har sagt innledningsvis og vil understreke igjen, er innvandrerkvinner ingen homogen gruppe. Personene jeg intervjuet viste høy grad av samfunnsdeltakelse gjennom å være i arbeid, følge opp barna på skole og fritidsaktiviteter og delta i frivillig arbeid. Statistikk fra SSB viser likevel at innvandrerkvinnens grad av samfunnsdeltakelse på ulike samfunnsområder er langt lavere enn for befolkningen forøvrig. Min hensikt med denne studien er å se på hva som kan bidra til høyere deltagelse for denne gruppen. Hilde Lidén (2001:169) har stilt spørsmålet om deltagelse i frivillige organisasjoner bidrar til integrering eller kollektivt marginalisering av etniske minoritetsgrupper. I den forbindelse stiller hun spørsmålet *hvem* integrering vurderes ut fra og med referanse til *hva?* Integrerings – og mangfoldsdirektoratet sitt mål på grad av integrering knyttes i all hovedsak til språkferdigheter og deltagelse i arbeidsliv eller utdanningsløp. Finnes det noen krav til deltagelse ut over dette? Medborgerrollens deltakerdimensjon handler om å være en del av samfunnet både subjektivt og objektivt. Som vi har vært inne på tidligere er deltakelsesbegrepet ikke helt uproblematisk - dreier deltagelse seg om *plikt*, *faktisk* deltagelse eller *mulighet* til å delta? Etter mitt skjønn er det mulighet for deltagelse som er det vesentlige. Har innvandrerkvinner lik mulighet til deltagelse? Hvordan er deres mulighet til politisk deltagelse?

Som Bourdieus tenkning og forskning understreker er det grunn til å tro at det er flere faktorer som har innvirkning på integreringsprosessen. I hvilken grad anerkjenner majoritetssamfunnet

minoritetenes kapital? Hvilken innvirkning har de underliggende sosiale dominansforholdene på eksempelvis innvandrerkvinnens hverdag? Hvordan kan vi få til prosesser som skaper et inkluderende samfunn? ”Et inkluderende Vi” og ”nye måter å være norsk på” er uttrykk som er mye brukt, og det er gjerne også et uttrykk for at ikke bare innvandrere skaper seg nye identiteter, som flerkulturell, men at det norske samfunn også er i ferd med å gjøre det – et flerkulturelt samfunn.

Videre forskning:

Faget samfunnsarbeid har en relativt kort historie som akademisk fag her i Norden. I denne studien har jeg berørt flere nøkkelbegrep i samfunnsarbeid som vi med fordel kan få mer kunnskap om og en bedre forståelse av. Nøkkelbegrep som blant annet sosial deltakelse, sosial kapital, empowerment, kritisk bevissthet og sosial kapasitet (community capacity) kan med fordel utforskes nærmere. I forbindelse med fokus på innvandrerkvinner og vilkår for sosial deltakelse vil videre forskning på betydning av deltakelse for innvandrere i frivillige organisasjoner generelt være sentralt. Hvilken effekt har deltakelse i frivillige organisasjoner, hvor majoriteten er etnisk norske? Hvordan er det å ha innvandrerbakgrunn i politiske partier? Hvordan er deres mulighet for tilgang på sosial kapital og politisk innflytelse?

En aktuell problemstilling i Oslo har nylig vært knyttet til om innvandrerorganisasjoner eller -miljøer utøver sosial kontroll, slik at enkeltpersoners frihet til selv å bestemme hvordan de vil leve ikke respekteres. I den forbindelse kan det være behov for mer kunnskap om innvandrerorganisasjonene, kanskje med et spesielt blikk på distinksjonen ”bonding” og ”bridging” av sosial kapital. For å få mer informasjon om innvandrerorganisasjoners ”bonding”- effekt kan det være behov for å kartlegge nærmere organisasjonenes nettverk, normer og sanksjoner.

Referanser:

- Andrews A.B., Guadalupe, J. og Bolden, E. (2003). Faith, Hope and mutual support: Paths to empowerment as perceived by women in poverty. Journal of Social Work Research and Evaluation, Vol 4, NO.1, 2003 s. 5-17.
- Askim, O.P. (2007) Empowerment – ulike tilnæringsmåter. I Askheim, O. P. og B. Starrin (red.). Empowerment: i teori og praksis. Oslo, Gyldendal akademisk s.21 - 33
- Arnstein, S. R. (1969). A Ladder Of Citizen Participation. Journal of The American Planning Association, vol. 35, no. 4, pp. 216 – 224.
- Bourdieu, P. (1986): The Forms of Capital. I Richardson, John, Ed.: Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education s241- 258 Greenwood Press, New York.
- Bourdieu, P. (2007). Den praktiske sans. København, Hans Reitzels Forlag
- Bourdieu, P. (2000). Den maskuline dominans. Oslo, Pax forlag.
- Bourdieu, P. and L. J. D. Wacquant (1995). Den kritiske ettertanke: grunnlag for samfunnsanalyse. Oslo, Samlaget.
- Borevi, K. (2004). Den svenska diskursen om staten, integrationen och föreningslivet. I Bengtsson, B. (red.). Föreningsliv, makt och integration: rapport. Stockholm, Sverige, Fritzes.s. 31 – 64.
- Bracht, N. F. (1999). Health promotion at the community level: new advances. Thousand Oaks, Calif., Sage Publications.
- Brochmann, G., T. Borchgrevink, et al. (2002). Sand i maskineriet: makt og demokrati i det flerkulturelle Norge. Oslo, Gyldendal akademisk.
- Carr, S.(2007). Participation, power, conflict and change. Theorizing dynamics of serviceuser participation in the social care system of England and Wales. Critical Social Policy 2007; 27 pp 266-276
- Cornwall, A. (2008). ”Unpacking ”Participation”. Models, Meanings and Practices”. Community Development Journal, vol.43, no. 3, pp. 269-283
- Creswell, J.W.(2007). Qualitative inquiry & research design. Choosing Among Five Approaches. London, Sage Publications.
- Dahlstedt, I., J. Melve, et al. (2003). Indvandererorganisationer i Norden. København, Nordisk ministerråd.
- Dalen, M. (2004). Intervju som forskningsmetode: en kvalitativ tilnærming. Oslo, Universitetsforlaget.
- Den Nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og h. (2003). Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, jusog humaniora, vedtatt 15.2.1999: S. 77-104.
- Freire, P. og E. Nordland (1999). De undertryktes pedagogikk. Oslo, Ad notam Gyldendal.
- Gilje N. og H. Grimen (1995). Samfunnsvitenskapenes forutsetninger. Innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi. Oslo, Universitetsforlaget.
- Garrett, P.M. (2007) Making social work more Bourdieusian: Why the social professions should critically engage with the work of Pierre Bourdieu. European Journal of Social Work Vol. 10, No. 2, June 2007, pp. 225-243
- Goffman, E. (2001). Stigma: den avvikandes roll och identitet. Stockholm, Prisma.
- Gullestad, M. (2002). Det norske sett med nye øyne: kritisk analyse av norsk innvandringsdebatt. Oslo, Universitetsforlaget.
- Grønmo, S.(2007). Samfunnsvitenskapelige metoder. Bergen, fagbokforlaget
- Halvorsen, K. (2002). Sosiale problemer: en sosiologisk innføring. Bergen, Fagbokforlaget

- Hidle, K., Nødland S.I. et.al (2007). Organisasjoner for identitet og integrering. Evaluering av tilskuddsordning for lokale innvandrersorganisasjoner og lokalt frivillig virke. Rapport IRIS – 2007/064
- Hutchinson, G. S.(2009). The mandate for community work in the Nordic welfare states. I Hutchinson, G. S.(red.). Community work in the Nordic countries: new trends. Oslo, Universitetsforlaget s.15 - 37
- iFakta 2009, Integrerings – og mangfoldsdirektoratet, Oslo
- Ife, J. and F. Tesoriero (2006). Community development: community-based alternatives in an age of globalisation. Frenchs Forest, Pearson Education Australia.
- Ife, J.(2010).Human rights from below. Achieving rights through community development. Melbourne, Cambridge University Press.
- Integrering – og mangfoldsdirektoratet, IMDi-rapport 3-2007 Kvinner og arbeid. Utfordringer for kvinner med innvandrerbakgrunn. Oslo, IMDi
- Integrering – og mangfoldsdirektoratet, Rundskriv 03/09 ”Tilskudd til frivillig virksomhet i lokalsamfunn som bidra til deltakelse, dialog og samhandling”. Oslo, IMDi.
- Jacobsen, C. M. (2002). Tilhørighetens mange former: unge muslimer i Norge. Oslo, Unipax.
- Johannessen, A., P. A. Tufte et al.(2002). Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode. Oslo, Abstract forlag.
- Kvale, S. (2001). Det kvalitative forskningsintervju. Oslo, Ad notam Gyldendal.
- Ledwith, M. (2005). Community development: a critical approach. J. Campling and M. Ledwith. Bristol, UK, Policy Press: xvi, 196 s.
- Lidèn, H. (2001) Innvandrersorganisasjoner – integrering eller marginalisering? I Ibsen, B. and L. Skov Henriksen (red.). Frivillighedens udfordringer: nordisk forskning om frivilligt arbejde og frivillige organisationer. Odense, Odense Universitetsforlaget. S.159 – 172
- Lindén, K. (2009) Community work: Integration or mobilization. I Hutchinson, G. S. (red.). Community work in the Nordic countries: new trends. Oslo, Universitetsforlaget s. 168 - 182
- Lorentzen, H. (1997) Integrasjon og utstøting i sivilsamfunnet. Dansk sociologi 1/97 s.61-77
- Lyngstad, R. (2003). Makt og avmakt i kommunepolitikken: rammer, aktører og ideologi i det lokale folkestyret. Bergen, Fagbokforlag
- Malterud, K. (2003). Kvalitative metoder i medisinsk forskning: en innføring. Oslo, Universitetsforlaget
- Marthinsen, E. (2003). Sosialt arbeid og symbolsk kapital i et senmoderne barnevern. Trondheim, Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge: 523 s.
- Minkler, M. (2005). Community organizing and community building for health. New Brunswick, N.J., Rutgers University Press.
- Mjaatvedt, O. (1999). Trill rundt: transport i hverdagslivet. Oslo, Sosiologisk årbok: V, 340 s. "Utgitt i Sosiologisk årbok/Yearbook of sociology's skriftserie"
- Moen, B. (2009). "Jeg gleder meg til torsdag": møteplasser for eldre med innvandrerbakgrunn. Oslo, NOVA-rapport 7/09
- Predelli, L. N. (2003). Uformelle veier til makt: om minoritetskvinnens politiske innflytelse. Oslo, I samarbeid med Unipub.
- Predelli, L. N. (2006). Innvandrersorganisasjoner i Norge: utforming, aktiviteter og politisk ledelse. Oslo, Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Prieur, A. (2004). Balansekunstner. Betydningen av innvandrerbakgrunn I Norge. Oslo, Pax
- Putnam, R. (2007). E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century. The 2006 Johan Skytte Prize Lecture. Scandinavian Political Studies, Vol.30 – No.2, 2007 pp. 137 – 174
- Ricoeur, P.(1992) Hermeneutics & the Human Sciences. Cambridge University Press, New York

- Rogstad, J. (2007). Demokratisk fellesskap. Politisk inkludering og etnisk mobilisering. Oslo, Universitetsforlaget.
- Rønning, R. (2007). Brukermedvirkning og empowerment - gammel vin på nye flasker? I Askheim, O. P. og B. Starrin (red.). Empowerment: i teori og praksis. Oslo, Gyldendal akademisk s.34 – 46.
- Starrin 2009. Sosial kapital og helse. I Rønning R. og Starrin B. (red.) Sosial kapital i et velferdsperspektiv: om å forstå og styrke utsatte grupperes sosiale forankring. Oslo, Gyldendal akademisk. s.31 -43
- Stang, I. (2003) Bemyndigelse. I Hauge, H. A. og M. B. Mittelmark (red.). Helsefremmende arbeid i en brytningstid: fra monolog til dialog? Bergen, Fagbokforlag s.141 -161
- Rønning R. og Starrin B. (2009) Sosial kapital – et nyttig begrep. I Rønning R. og Starrin B. (red.) Sosial kapital i et velferdsperspektiv: om å forstå og styrke utsatte grupperes sosiale forankring. Oslo, Gyldendal akademisk. s.17 – 30.
- Stortingsmelding nr.49 (2003-2004) Mangfold gjennom deltakelse og frihet. Oslo, Kommunal – og regionaldepartement.
- Sudmann, T og Henriksbø K. (2009) Hva kan samfunnsarbeid være i 2009? Konferanserapport NSHK23.konferanse, Bodø 2009. www.hibo.no/nshk/https://files.itlearning.com/data/hibo/30028/Samfunnsarbeid.pdf
- Thorsen, K. og Toverud R. (red.) (2002), Kulturpsykologi: Bevegelser i livsløp. Oslo: Universitetsforlaget
- Turunen, P. (2009) Nordic community work in transition. I Hutchinson, G. S. (red.). Community work in the Nordic countries: new trends. Oslo, Universitetsforlaget s. 38 – 63.
- Twelvetrees, A. (2002). Community work. London, Palgrave.
- Underlid, K. (2005). Fattigdommens psykologi: oppleving av fattigdom i det moderne Norge. Oslo, Samlaget.
- Underlid, K. (2009). Sosial rettferd: fattigdom og rikdom i det moderne Norge. Oslo, Samlaget.
- Utlendingsdirektoratet (UDI) (2003), Rapport om rasisme og diskriminering i Norge 2001-2002, Oslo, UDI
- Westerlund, H. (2007) I Askheim, O. P. og B. Starrin (red.). Empowerment: i teori og praksis. Oslo, Gyldendal akademisk s.85 - 96
- Wilken, L. (2006). Pierre Bourdieu. Frederiksberg, Roskilde Universitetsforlaget
- Wollebæk, D. and P. Selle (2002). Det nye organisasjonssamfunnet: demokrati i omforming. Bergen, Fagbokforlaget
- Wollebæk, D., P. Selle, et al. (2008). Endringsprosesser i norsk frivillighet: en kunnskapsoversikt : rapport til Kultur- og kirke departementet i forbindelse med kunnskapsoppsummering knyttet til frivillighetsarbeid. Bergen, Stein Rokkan senter for flerfaglige samfunnsstudier.
- Zetterberg, P. (2004) Vägen in? Om etniska föreningar som ”skolari demokrati”. I Bengtsson, B. (red.). Föreningsliv, makt och integration: rapport. Stockholm, Sverige, Fritzes. S.231 – 260.
- Østerud, Ø. (2003). Makt og demokrati: sluttrapport fra Makt- og demokratiutredningen : utredning fra en forskergruppe oppnevnt ved kongelig resolusjon 13. mars 1998 : avgitt til Arbeids- og administrasjonsdepartementet 26. august 2003. Oslo, Statens forvaltningstjeneste, Informasjonsforvaltning.
- Aadland, E. (2004). "Og eg ser på deg..." Vitenskapsteori i helse- og sosialfag. Oslo, Universitetsforlaget.
- Aakvaag, G. C. (2008). Moderne sosiologisk teori. Oslo, Abstrakt forlag

Vedlegg 1: Intervjuguide

Intervjuguide

Innledende informasjon:

- o Jeg er masterstudent ved HIB - Master i samfunnsarbeid.
- o Min problemstilling er å få en dypere forståelse for betydningen deltakelse i innvandrersorganisasjoner har for medlemmene.

Utvalget er tre informanter fra tre innvandrersorganisasjoner for kvinner i Hordaland – i alt 9 informanter.

Oppgaven min kan bli tilgjengelig i noen databaser og noe kan bli publisert i artikler.

- o Jeg har taushetsplikt og alt du sier vil bli anonymisert. Samtalen blir tatt opp på bånd, båndene vil bli slettet etter bruk.

- o Det er lov å være usikker på hva du skal svare og ta deg tid dersom du trenger det. Hvis du ikke forstår spørsmålet, gi beskjed, så kan vi omformulere. Det er ikke noe rette eller gale svar. Det er **din** oppfatning og opplevelse som er viktig. Det er fint om du svarer så detaljert og uttømmende på hvert spørsmål.

- o Informere og signere samtykkeerklæring – gjøre oppmerksom på at alle som intervjues kan trekkes eg når som helst underveis.

- o Spørsmål?

Bakgrunnsopplysninger om informanten:

Alder:

Antall år i Norge:

Familiesituasjon:

Arbeidssituasjon:hvor lenge.....

Antall år medlem i organisasjonen:

Betydningen av deltakelse i organisasjonen:

Allment:

- o Hva var bakgrunn for at du ønsket å være med i denne organisasjonen?
- o Hva er viktigste grunnene til at du fremdeles er medlem?
- o Er du medlem i andre organisasjoner? Hva er grunnet til at du har valgt denne organisasjonen fremfor en annen interesseorganisasjon hvor det også er etnisk-norske medlemmer?
- o Kan du fortelle om de viktigste aktivitetene i organisasjonen? Hyppighet med mer.

- **Kan du beskrive den sosiale betydningen organisasjonsdeltakelsen har for deg?**
 - kjente du noen som var medlem der før du begynte i organisasjonen?
 - har du blitt kjent med mange som du også treffer i andre sammenhenger?
 - hvilken betydning har fellesskapet for deg?
 - kan du fortelle meg hvem du omgås ellers (familie, venner fra hjemlandet, nabolaget, norske venner, kollegaer ?)

- **Kan du beskrive hvilken kulturell betydning har organisasjonsdeltakelse for deg? (Forklar, probe...**
 - en i forhold til å vedlikeholde kulturelle aktiviteter fra hjemlandet?
 - feiring av høytidsdager/merkedager?
 - Økt kunnskap og informasjon innen ulike områder?
 - Opplever du at organisasjonen er en arena for læring?
 - Økt kunnskap om norsk samfunn og kultur?

- **Kan du beskrive hvilken politisk betydning organisasjonsdeltakelse har for deg? (Forklare eks innflytelse på saker – lokalt eller nasjonalt)**
 - Hvilke saker/tema er din organisasjon spesielt opptatt av?
 - Kan du nevne saker av politisk betydning som din organisasjon fremmet f.eks, leserinnlegg, brev til offentlige myndigheter, høringsuttalelser eller annet?
 - Var du politisk aktiv i hjemlandet? På hvilken måte? Er du opptatt av politiske forhold i hjemlandet i dag?
 - Følger du med på nyheter om norsk politikk, evt. diskuterer politiske saker med andre i organisasjonen, venner evt, norske venner?
 - Stemte du ved kommunevalget i 2008?

Annet:

- Tror du deltagelse i minoritetsorganisasjoner også vil ha betydning for deltakelse på andre samfunnsområder som for eksempel arbeidsliv eller politisk arena?
På hvilken måte?
- Hva fremmer og hemmer organisasjonsdeltakelse for deg?
- Er det noe som du ønsker å legge til som er viktig for å belyse mitt spørsmål om organisasjonsdeltakelsens betydning for deg?

Tusen takk!

Vedlegg 2: Informasjonsskriv i forbindelse med henvendelse til aktuelle organisasjoner.

Jeg er masterstudent i samfunnsarbeid ved Høgskolen i Bergen og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven er innvandrerkvinner og organisasjonsdeltakelse. Min undersøkelse skal dreie seg om betydningen organisasjonsdeltakelse har for kvinnene; sosialt, kulturelt og politisk. Jeg er også interessert i å finne ut om organisasjonsdeltakelse også bidrar til økt deltakelse på andre samfunnsområder som for eksempel arbeidsliv og politikk.

For å finne ut av dette, ønsker jeg å intervju lederen i deres organisasjon og tillegg to medlemmer. Henvendelsene går også til to andre organisasjoner. Samlet er det ønskelig med 9 informanter.

I tillegg hadde det vært ønskelig å være til stede på et medlemsmøte for å få nærmere forståelse for arbeidet deres.

Spørsmålene i intervjuene med medlemmene handler om :

- motivasjon for og erfaring med deltakelse i organisasjonen
- felleskapets betydning
- betydning av kulturelle aktiviteter
- politisk innflytelse.

Intervjuet vil bli tatt opp på bånd. Det vil ta omtrent en time, og vi blir sammen enige om tid og sted.

Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data om deg bli anonymisert. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne kjenne seg igjen i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig, innen utgangen av 2009.

Dersom du har lyst å være med på intervjuet eller om det er noe du lurer på kan du ringe meg på 477 51 333, eller sende en e-post til hild.elias@gmail.com.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Med vennlig hilsen

Hilde Eliassen

Eineli 11

5104 Eidsvåg

Vedlegg 3: Samtykke-erklæring

Samtykke-erklæring

Jeg er masterstudent ved HIB - Master i samfunnsarbeid. I den forbindelse skal jeg skrive en oppgave om innvandrerkvinnens motivasjon for og erfaring med deltakelse i innvandrerorganisasjoner.

Utvalget er tre informanter fra tre innvandrerorganisasjoner for kvinner i Hordaland. Oppgaven min kan bli tilgjengelig i noen databaser og noe kan bli publisert i artikler.

Som forsker er jeg underlagt *taushetsplikt* og dataene vil bli behandlet konfidensielt.

All informasjon som vil komme frem under dette intervjuet vil bli avidentifisert og kan ikke bli sporet tilbake til deg som person i ettertid.

Intervjuet vil bli tatt opp på digital lydopptaker og slettet ved undersøkelsens slutt.

Prosjektperioden vil vare frem til 31.12 2009.

Fram til denne dato vil lydopptaket bli transkribert og oppbevart på datamaskin med passordbeskyttet tilgang.

Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning ved Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste.

Deltakelse er frivillig og samtykke kan trekkes tilbake på et hvilket som helst tidspunkt uten at du må oppgi grunn.

Jeg har mottatt skriftlig og muntlig informasjon, og er villig til å delta i studien.

Sted, dato

Student:

Hilde Eliassen

Hilde.Elias@gmail.com

Mobil: 477 51 333

Underskrift

Ansvarlig veileder for studien:

Professor Kjell Underlid

Høgskolen i Bergen,

Institutt for vernepleie og sosialt arbeid

Postboks 7030,

5020 Bergen.

Tlf: 55 58 78 62

E-mail: Kjell.Underlid50@hib.no

Vedlegg 4: Godkjenning av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Kjell Underlid
Institutt for vernepleie og sosialt arbeid
Høgskolen i Bergen
Haugeveien 28
5005 BERGEN

Vår dato: 11.03.2009

Vår ref: 21135 / 2 / LT

Deres dato:

Deres ref:

TILRÅDING AV BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 27.01.2009. Meldingen gjelder prosjektet:

21135	<i>Forening og forandring? Innvandrerkvinnerens egen beskrivelse av betydningen deltagelse i innvandringsorganisasjoner har for dem</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Høgskolen i Bergen, ved institusjonens overste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Kjell Underlid</i>
Student	<i>Hilde Eliassen</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i melde skjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 28.02.2010, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Bjørn Henriksen

Lis Tenold

Kontaktperson: Lis Tenold tlf: 55 58 33 77
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Hilde Eliassen, Einelien 11, 5104 EIDSVÅG I ÅSANE

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uio.no

